

Vilniaus universitetas
Filosofijos fakultetas
Ugdymo mokslų institutas

Iveta Kemėšytė

Edukologijos magistro studijų programa

Magistro darbas

Lietuvos muziejų edukatorių kompetencijos: grindžiamoji teorija

Darbo vadovė: doc. dr. Sandra Kairė

Vilnius
2025

Turinys

SANTRAUKA.....	2
SUMMARY.....	3
IVADAS.....	4
TEORINĖ DALIS.....	8
Muziejų vaidmuo tarptautinių ir nacionalinių organizacijų kontekste.....	8
Muziejai kaip mokymo(si) erdvės.....	9
Muziejinė edukacija.....	12
Kas yra kompetencija? Kompetencijos sampratos aiškinimai.....	15
Muziejų edukatorių kompetencijos.....	20
Kompetencijų modelių tipai ir jų analizė.....	24
EMPIRINĖ DALIS.....	29
Tyrimo metodologija.....	29
Edukatorių darbo funkcijos ir vaidmuo muziejuje.....	34
Edukatorių darbo funkcijos ir ypatumai.....	34
Edukatorių vaidmuo.....	38
Lankytojų ugdymas.....	40
Santykis su mokytojais.....	42
Edukatorių kompetencijos.....	43
Kompetencijos sąvokos supratimas.....	43
Edukatorių žinios.....	45
Edukatorių profesiniai gebėjimai.....	48
Edukatorių asmeninės nuostatos.....	51
Edukatorių bendrosios kompetencijos.....	55
Edukatorių kompetencijų tobulinimo būdai.....	57
Muziejų edukatorių kompetencijų modelis.....	61
DISKUSIJA.....	66
IŠVADOS.....	70
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	73
PRIEDAI.....	78

SANTRAUKA

Pastebima tendencija, kuomet muziejų vaidmuo socialinėje aplinkoje kinta. Muziejai siekdami vis labiau atliepti aktualijas bei visuomenės poreikius, savo lankytojams siūlo įvairias pramogines bei edukacines veiklas. Muziejai nebelieka vien tik vertybių saugojimo vietomis, tačiau tampa pramogų, rekreacijos ir mokymo(si) erdvėmis.

Už edukacinių veiklų įgyvendinimą muziejuose yra atsakingi muziejų edukatoriai. Pasitelkdami įvairius mokymo(si) metodus, edukatoriai yra atsakingi už lankytojų aktyvų įsitraukimą, patirčių ir žinių kūrimą muziejaus aplinkoje. Edukatoriai kuria ir veda edukacinius užsiėmimus įvairaus amžiaus ir poreikių lankytojams. Vis dėlto, mokslinėje literatūroje muziejų edukatoriams yra teikiamas minimalus dėmesys. Pabrėžiama, kad trūksta tyrimų tiek tarptautiniu, tiek nacionaliniu lygmeniu, kuriuose atsispindėtų muziejų edukatorių veikla ir šiai veiklai reikalingos kompetencijos. Siekiant plačiau ištirti muziejų edukatorius ir jų kompetencijas yra iškeliamą šio darbo problema: kokių kompetencijų turėtų turėti muziejų edukatoriai? Šio tyrimo pagrindinis tikslas yra, pasitelkus Kathy Charmaz išplėtotą konstruktyvistinę grindžiamąją teoriją, sukonstruoti Lietuvos muziejų edukatorių kompetencijų modelį.

Vadovaujantis konstruktyvistinės grindžiamosios teorijos tyrimų metodologija, buvo atliktas kokybinis tyrimas. Tyrimo dalyviais buvo pasirinkti Lietuvos muziejų edukatoriai ir edukatorių vadovai iš trijų miestų: Vilniaus, Kauno ir Šiaulių. Interviu metu išryškėjo muziejų edukatorių darbą apibūdinantis aspektai susiję su muziejinės edukacijos kurimu bei muziejų lankytojų ugdymu. Tuo tarpu, remiantis duomenimis apie interviu dalyvių kuriamomis reikšmėmis apie muziejų edukatoriams reikiamas kompetencijas, buvo sukonstruotas edukatorių kompetencijų modelis. Modelį sudaro šešios kompetencijos, kaip: kūrybiškumo, komunikacinė, dalykinė, pedagoginė, emocinė bei skaitmeninė.

Šis tyrimas atskleidžia svarbius duomenis apie muziejų edukatorių darbą, kuris yra susijęs su ugdymu, muziejaus reprezentavimu bei kūrybos procesais. Darbu yra papildoma trūkstama literatūra apie muziejų edukatorius, jų veiklą bei kompetencijas. Tuo tarpu, sukonstruotas kompetencijų modelis gali būti pritaikomas praktiškai edukatorių darbe arba tęsiant šios temos tyrimus.

SUMMARY

There is a growing trend in the changing role of museums within society. Museums are increasingly responding to the needs of society by offering a range of entertaining and educational activities for their visitors. Museums are no longer places for storing artifacts but are becoming spaces for entertainment, recreation, and education.

Museum educators are responsible for the implementation of educational activities in museums. Using a variety of teaching methods, educators are responsible for actively engaging visitors and creating experiences and knowledge in the museum environment. Educators design and deliver educational activities for visitors of all ages and needs. However, the academic literature gives minimal attention to museum educators. It highlights the lack of research, both at the international and national level, which reflects the activities of museum educators and the competences required for these activities. In order to study museum educators and their competences in more detail, the problem of this paper is: What competences should museum educators have? The main aim of this study is to construct a model of the competences of museum educators in Lithuania using the constructivist grounded theory developed by Kathy Charmaz.

A qualitative study was carried out following the constructivist grounded theory research methodology. The study participants were museum educators and educator managers from three cities in Lithuania: Vilnius, Kaunas, and Šiauliai. During the interviews, the work of museum educators was characterized by aspects related to the creation of museum education and the education of museum visitors. Meanwhile, based on the data on the meanings created by the interviewees about the competences needed by museum educators, a model of educators' competences was constructed. The model comprises six competences: creativity, communication, subject matter, pedagogical, emotional, and digital.

This study reveals important data about the work of museum educators regarding education, museum representation, and creative processes. It contributes to the missing literature on museum educators' activities and competences. Meanwhile, the constructed model of competences can be applied in practice in the work of museum educators or further research on this topic.

IVADAS

Temos aktualumas ir problema. Muziejai, veikiami besikeičiančių visuomenės poreikių, turi nuolat permąstyti savo vaidmenį socialinėje erdvėje. Pastebima tendencija, kuomet muziejai vis mažiau lieka tik muziejinių vertybių saugojimo vieta ir tampa rekreacijos, mokymo(si) ar pramogų erdve. Muziejams vis dažniau atsisakant savo tradicinio muziejaus įvaizdžio, yra plečiama paslaugų pasiūla. Pradedama siūlyti įvairias pramogas ar edukacinius užsiėmimus, kurie yra pritaikomi pagal muziejų lankytojų poreikius (Gerulaitienė & Mažeikienė, 2022).

Muziejininkystės tyrėjų teigimu, muziejai taip pat yra itin svarbus mokymo(si) šaltinis, kuris lankytojams suteikia terpę puoselėti savo domėjimąsi bei smalsumą (Ambrose & Paine, 2023). Svarbu pabrėžti, jog lankytojams yra suteikiama terpė būti aktyviu mokymo(si) dalyviu neformalioje muziejaus erdvėje (Gerulaitienė ir Mažeikienė, 2022). Muziejai yra skatinami edukacinę veiklą plėsti ir daugiau reikšmės skirti patyriminiam mokymuisi, tad muziejai nebėra tik informacijos perdavimo vieta, bet kartu su savo lankytoju kurianti teigiamas mokymosi patirtis (Bėkšta ir Jarockienė, 2016). Skiriant didesnę dėmesį lankytojų poreikių užtikrinimui, muziejai nebežvelgia į lankytoją kaip į pasyvų klausytoją, kuriam yra tik perduodamos žinios, tačiau savo veiklomis siekia aktyviai įtraukti asmenis muziejaus veiklai (Hooper-Greenhill, 2004). Tad ekskursijos, kultūriniai renginiai, edukacinės veiklos, nuotolinės pamokos, interaktyvios parodos (Bėkšta & Jarockienė, 2016), tai yra tik dalis būdų, kaip muziejai išpildo savo, kaip mokymo(si) erdvės, vaidmenį.

Tuo tarpu, Lietuvos muziejuose dirbantys edukatorės/-iai ar kiti, už edukacinę veiklą atsakingi darbuotojai, yra tiesioginiai asmenys, kurie lankytojams perduoda muziejaus žinutę ir vykdo įvairaus pobūdžio mokymo(si) veiklas, kitaip dar įvardijamas, kaip muziejinė edukacija. Muziejinės edukacijos dalyviais gali būti įvairaus amžiaus ir poreikių lankytojai, o muziejuose vykstantys mokymo(si) procesai prisideda prie formaliojo, neformaliojo bei mokymosi visą gyvenimą ugdymo (Bėkšta & Jarockienė, 2016). Pabrėžiama, jog muziejų edukatoriai yra atsakingi už edukacijų rengimą bei vedimą, kurių metu įvairioms lankytojų grupėms pristato muziejuje esančias vertybes ir įtraukia jas aktyviam istorijos, kultūros ar mokslo pažinimui. Tuo pačiu, edukatoriai yra atsakingi už tinkamą muziejaus reprezentavimą, lankytojų ugdymą ir teigiamų patirčių jiems kūrimą.

Atsižvelgiant į muziejų, kaip mokymo(si) erdvių svarbų vaidmenį, už jo praktinį įgyvenindinimą yra atsakingi muziejų edukatoriai. Tačiau tarptautinėje ir nacionalinėje literatūroje tyrimų skirtų muziejų edukatoriams nėra gausu. Nors edukatoriai atlieka lankytojų ugdymo bei muziejaus reprezentavimo funkcijas, tačiau trūksta mokslinių tyrimų, kurie atskleistų šios

specialybės darbo ypatumus bei atsakytų į klausimą, kokias kompetencijas turėtų įgyti muziejų edukatoriai. Taigi, šis darbas papildo tyrimo lauką, susijusį su muziejų edukatorių veikla bei jų kompetencijomis. Darbo pabaigoje konstruojamas Lietuvos muziejų edukatorių modelis leidžia apibrėžti šios specialybės ypatumus ir reikiamas kompetencijas. Kartu, modelis gali būti praktiškai pritaikomas muziejų aplinkoje įgyvendinant edukatorių darbą, sudarant sąlygas įsivertinti turimas kompetencijas, padedant tikslinant pareigybių specifikacijas ar planuojant kompetencijų tobulinimą.

Tad išgryninus tyrimų trūkumą apie edukatorius ir jų kompetencijas, yra apibrėžiama šio **darbo problema**: kokių kompetencijų turėtų turėti muziejų edukatoriai?

Temos ištirtumas: Muziejinių tyrimų tarptautiniame ir nacionaliniame lygmenyje yra apstu, o darbų temų įvairovė yra taip pat plati: nuo muziejų erdvių tyrimų iki darbų apie atskiras individualių poreikių lankytojų grupes. Šio darbo kontekste daugiausiai dėmesio yra skiriama tyrimams ir literatūrai, kurių pagrindiniai objektai yra susiję su muziejų ugdymo veiklomis bei muziejų edukatoriais. Tarptautinėje mokslinėje literatūroje, muziejiniiais tyrimais yra pasižymėjusi britų mokslininkė Eilean Hooper-Greenhill (1992; 1994; 2000; 2004; 2006), kuri savo tyrimuose nagrinėja muziejų naudojamas medijas, komunikaciją su lankytojais bei muziejų švietimo vaidmenį. Autorė yra pasižymėjusi kritiniu požiūriu į muziejus ir kūrė postmodernistinio muziejaus sampratą. Tuo tarpu, Lietuvos kontekste būtų galima išskirti dvi autorese, kurios išsamiai tyrė muziejus, tai yra Nideta Jarockienė (2008; 2013; 2016) bei Nastazija Keršytė (2016), parengusi plačią monografiją apie Lietuvos muzeologiją.

Vis dėlto pastebima, kad didžioji dalis tyrimų nagrinėja muziejų švietimą, edukacines veiklas ir muziejų pedagogiką (Bėkšta ir Jarockienė, 2016; Eckerdal et al., 2023; Mažeikienė et al., 2022; Taylor ir Neill, 2015 ir kt.). Tačiau svarbesnę šio tyrimo darbo dalį sudaro literatūra tiesiogiai susijusi su muziejų edukatoriais ir jų kompetencijomis. Tarptautiniu lygmeniu darbai apie muziejų edukatorius ir jų kompetencijas yra gana seniai publikuoti (Croce et al., 2019; Schep et al., 2018; Taylor & Neill, 2008; Talboys, 2011). Tačiau esančioje literatūroje yra atkreipiamas dėmesys į edukatorių darbo dinamiškumą ir vykdomas skirtingas funkcijas. Aptariamieji darbai taip pat pabrėžia ir edukatoriams reikalingas žinias arba gebėjimus, tačiau nėra vieningai apibrėžiama muziejų edukatoriams reikalingos įgyti kompetencijos. Vis dėlto, svarbu yra pabrėžti vienintelį prieinamą muziejų edukatorių kompetencijų modelį, kuris yra sukurtas Jungtinės Karalystės organizacijos GEM (liet. Muziejų edukacijos grupė). Šiame modelyje (2021) struktūruotai yra išskirtos ir aprašytos edukatoriams reikalingos kompetencijos, tokios kaip: santykių kūrimas, profesinė praktika, reflekyvi praktika bei skaitmeniniai gebėjimai.

Nacionaliniame tyrimų kontekste muziejų edukatoriams moksliniuose darbuose yra skiriamas minimalus dėmesys. Naujausiame Rasos Ališauskienės atliktame tyrime (2024) yra tiriami savivaldybių muziejų darbuotojų, atsakingų už edukacines veiklas, kompetencijos. Tyrime buvo pasitelktas kiekybinis tyrimas anketinės apklausos forma. Tyrimas parodė muziejų edukatorių didaktinių kompetencijų ir asmeninių savybių svarbą. Autorės darbas yra girtinas, nes išsamiai pristatė šitaip mažai tyrinėjamą temą nacionaliniame lygmenyje ir papildė mokslinę literatūrą. Tačiau autorės vykdytas kiekybinis tyrimas, pasitelkus uždarų klausimų anketinę apklausą, nesuteikia galimybės įsigilinti į asmeninę muziejų edukatorių perspektyvą ir supratimą apie jų kompetencijas.

Taip pat, šio darbo kontekste buvo nagrinėjama sąvokos „kompetencija“ samprata. Sampratos įsigilinimui buvo remtasi keliais autoriais (Jucevičienė & Lepaitė, 2000; Hoffman, 1991; Vitello et al., 2021), tačiau išskirti būtų galima amerikiečių mokslininkus Lyle M. Spencer ir Signe M. Spencer (1993), kurie savo knygoje pasitelkė ledkalnio analogiją aiškinant kompetencijas. Taip pat, verta pabrėžti išsamų Julijos Kubova-Semaka (2020) tyrimą, kuriame autorės atlikta literatūros analizė atskleidė septynis skirtingus požiūrius į kompetencijos sampratą.

Darbo naujumas ir aktualumas: Darbas papildys mokslinę literatūrą (Bėkšta ir Jarockienė, 2016; Jarockienė 2008; 2013; 2016; Keršytė, 2016; Mažeikienė et al., 2022) apie Lietuvos muziejų ugdomąją veiklą, visapusišką edukatorių ugdomąjį darbą ir jų kompetencijas. Gauti darbo rezultatai bus naudingi plečiant moksliniame lygmenyje muziejų edukatorių sampratą, jų vykdomą veiklą ir šiai veiklai reikiamas kompetencijas. Taip pat darbas suteiks naujų įžvalgų apie edukatorių kompetencijų supratimą, ugdymą ir taikymą. Tuo tarpu, sukurtas muziejų edukatorių kompetencijų modelis leis konceptualiai pažvelgti į edukatorių kompetencijas. Kuriamas modelis yra rekomendacinio pobūdžio, tačiau yra galimas ir praktinis jo pritaikymas išgryninant muziejų viduje edukatoriams reikiamas kompetencijas ar net kuriant visuotinai Lietuvos muziejų edukatorių kompetencijų modelį.

Darbo objektas: Lietuvos muziejų edukatorių kompetencijos.

Darbo tikslas: pasitelkus konstruktyvistinę grindžiamąją teoriją sukonstruoti galimą muziejų edukatorių kompetencijų modelį.

Darbo uždaviniai:

1. Atskleisti, kaip literatūroje yra pristatomi muziejų ugdymo tikslai ir veiklos;
2. Išryškinti muziejų edukatorių vykdomą ugdymo veiklą ir darbo specifiką;

3. Apibendrinti mokslinėje literatūroje pateikiamas kompetencijų ir kompetencijų modelių sampratas;
4. Ištirti muziejų edukatorių ir edukatorių vadovų supratimą apie edukatorių kompetencijas;
5. Išanalizavus tyrimo duomenis, sukonstruoti galimą muziejų edukatorių kompetencijų modelį.

Darbo metodologija: Darbą sudaro teorinė ir empirinė tyrimo dalys. Atsižvelgiant į muziejų edukatorių temos neištirtumą bei duomenų trūkumą apie edukatoriams reikiamas kompetencijas, darbo tikslui pasiekti buvo pasirinkta konstruktyvistinės grindžiamosios teorijos metodas (Charmaz, 2009). Pasirinkta metodologija remiasi indukciniu tyrimo atlikimu, kurio metu yra kuriami duomenys sąveikaujant tyrimo dalyviams ir tyrėjui (Žydzžiūnaitė, 2017; Orlova, 2019). Konstruktyvistinė grindžiamoji teorija leidžia iš surinktų duomenų konstruoti teorijas, o šio darbo kontekste yra konstruojamas muziejų edukatorių kompetencijų modelis. Metodologijos pasirinkimą lėmė galimybė, remiantis duomenimis, konstruoti kompetencijų modelį. Kartu, empirinę tyrimo dalį papildė teorinė šio tyrimo dalis. Teorinėje tyrimo dalyje buvo pasitelkta mokslinės literatūros analizė, kurioje atsispindi muziejų, kaip mokymo(si) erdvių vaidmuo, esantys tyrimai edukatorių ir edukacinių veiklų tematika, bei kompetencijų bei kompetencijų modelių sampratos analizė. Teorinės dalies literatūros analizę taip pat papildė tarptautinių ir nacionalinių muziejų organizacijų nuostatų analizė.

Darbo struktūra. Darbą sudaro santraukos lietuvių ir anglų kalbomis, įvadas, teorinė ir empirinė tyrimo dalys. Teorinėje darbo dalyje yra nagrinėjamas muziejų vaidmuo ugdymo srityje, muziejinė edukacija, kompetencijos sampratos, muziejų edukatorių kompetencijos bei esantys kompetencijų modeliai. Empirinėje darbo dalyje yra pateikiami tyrimo metu surinkti duomenys iš Lietuvos muziejų edukatorių ir edukatorių vadovų apie muziejų edukatoriams reikiamas kompetencijas, jų taikymą ir ugdymą. Darbo pabaigoje yra pateikiama diskusija, išvados, naudotos literatūros sąrašas ir priedai.

TEORINĖ DALIS

Muziejų vaidmuo tarptautinių ir nacionalinių organizacijų kontekste

Muziejai, kaip daugialypė erdvė, kuri saugo ir įvairiais būdais visuomenei pristato muziejines vertybes bylojančias apie istoriją, mokslą ar kultūrą. Siekiant visapusiškai suprasti muziejų edukatorių veiklą, šioje darbo dalyje yra pristatomas muziejų, kaip mokymo(si) erdvių, vaidmuo. Keičiantis visuomenės poreikiams, keičiasi ir muziejų paskirtis. Būtų galima teigti, kad šiandieniniai muziejai vis labiau siekia atitrūkti nuo tradicinio supratimo apie muziejus kaip vertybių saugojimo vietas bei siekia atliepti plačius savo lankytojų poreikius. Muziejai siekia tapti lankytojams rekreacijos, pramogų vieta, kurioje taip pat kviečiama mokytis, diskutuoti, kelti svarbius klausimus ir reflektuoti savo patirtis.

Globaliu lygmeniu muziejus jungia ir vienija ICOM organizacija (liet. Tarptautinė muziejų taryba), kuri nustato ir užtikrina muziejų veiklos standartus. ICOM muziejų apibrėžime muziejai yra pristatomi, kaip: „Muziejus yra nuolat veikianti pelno nesiekianti, visuomenei dirbanti institucija, kuri tiria, kaupia, saugo, interpretuoja ir eksponuoja materialųjį ir nematerialųjį paveldą. Visiems atviri, prieinami ir įtraukūs muziejai skatina įvairovę ir tvarų vystymąsi. Savo veiklą ir komunikaciją jie grindžia etišku bendravimu, profesionalumu, bendruomenių dalyvavimu. Siūlo įvairią patirtį, skirtą edukacijai, apmąstymams, mėgavimuisi ir žinių dalijimuisi.“ (ICOM, 2022, n.p.). ICOM organizacija, kaip jungianti viso pasaulio muziejus, apibrėžia bendrą muziejų viziją ir misiją. Apibrėžime nurodomos muziejų funkcijos ir sekiniai susiję su kultūriniu paveldu, atvirumo ir tvarumo skatinimu. Žvelgiant iš ugdymo srities, ICOM savo edukacinę veiklą apibrėžia, kaip visuomenei atvirą, prieinamą ir suteikiančią įvairias patirtis per teigiamų patirčių suteikimą ir žinių dalijimąsi. Taigi pabrėžiama, kad muziejus nėra tik erdvė, kuri suteikia malonias patirtis, bet kartu čia kviečiama dalintis žiniomis.

Vis dėlto, šiame ICOM apibrėžime trūksta konkretumo kalbant apie muziejuose atliekamą edukacinę veiklą, kadangi ji apibrėžiama gana abstrakčiai. Tuo tarpu Europos muziejus vienijanti organizacija NEMO (liet. Europos muziejų organizacijų tinklas) viename iš septynių savo strateginių sričių taip pat skiria didelę dėmesį muziejų edukacinei veiklai. Ši organizacija apibrėžia, jog muziejai yra mokymosi visą gyvenimą erdvė, kuri papildo kitas švietimo formas ir suteikia papildomų mokymosi galimybių visiems (NEMO, 2025). UNESCO taip pat panašiai, kaip ICOM ir NEMO apibrėžia muziejų veiklą. UNESCO muziejus pristato, kaip erdves kultūriniam perdavimui, mokymuisi, diskusijoms bei pabrėžia, kad muziejai vaidina svarbų vaidmenį formaliajame, neformaliajame ir mokymosi visą gyvenimą švietime (UNESCO, 2015). UNESCO apibrėžime

kitaip nei ICOM ar NEMO muziejų apibrėžimuose yra tiksliai nurodoma, kad muziejai prisideda prie skirtingų švietimo sričių, t.y. prie formalaus, neformalaus ir mokymosi visą gyvenimą.

Nacionaliniu lygmeniu muziejų veiklą apibrėžia Lietuvos Respublikos muziejų įstatymas (2023), kuriame pabrėžiama, jog muziejų veikla formuoja žmogaus istorinę, kultūrinę ir socialinę patirtį ir prisideda prie kultūrinio paveldo išsaugojimo. Įstatyme taip pat pažymimas muziejų vaidmuo švietime: „<...> muziejai dalyvauja formaliojo ir neformaliojo švietimo ir mokymosi visą gyvenimą procese plėtojant ir perduodant žinias, ugdam pilietiškumą ir kūrybiškumą, apibrėžiant kolektyvinį identitetą” (Lietuvos Respublikos muziejų įstatymo pakeitimas, 2023, p. 1). Šiame apibrėžime taip pat yra akcentuojama, kad muziejai prisideda prie formaliojo, neformaliojo ir mokymosi visą gyvenimą švietimo procesų. Taip pat, Lietuvoje yra įsikūrusios muziejus jungiančios ir atstovaujančios organizacijos, kaip ICOM Lietuvos nacionalinis komitetas bei Lietuvos muziejų asociacija. Šios abi organizacijos remiasi ICOM Muziejų etikos kodeksu bei Lietuvos Respublikos įstatymais (ICOM Lietuva, 2012; Lietuvos muziejų asociacija, n.d.). Tačiau, nors šios dvi organizacijos savo įstatuose mini apie švietimo įgyvendinimą, visgi įstatuose plačiau apie šią veiklą neišplečiama. Nepaisant to, Lietuvos muziejų asociacija turi atskirą, švietimui skirtą sekciją, kuri yra orientuota į muziejų tarpusavio pagalbą vykdant edukacinę veiklą. Remiantis šiuo savo tikslu, Švietimo sekcija yra išleidusi leidinių, metodinių medžiagų, straipsnių muziejinės edukacijos tema. Tačiau daryti išsamesnes prielaidas apie Lietuvos muziejų asociacijos daromą įtaką dabartinei Lietuvos muziejų edukacinei veiklai yra sudėtinga, kadangi asociacijos puslapyje Švietimo sekcijos naujausia turima informacija yra pasiekama iš 2000 – 2002 m.

Apžvelgus tarptautinių ir nacionalinių organizacijų muziejų veiklos apibrėžimus, akivaizdu jog yra išskiriamas svarbus muziejų vaidmuo formaliajame, neformaliajame ugdyme bei viso gyvenimo mokymosi procesuose. Taigi, vyrauja ta pati bendroji organizacijų pozicija, kad muziejai tai ne tik vertybių saugojimo vieta, bet ir mokymui(si) skirta erdvė, kurioje lankytojams suteikiamos įvairios patirtys. Siekiant plačiau suprasti ir išsamiau pristatyti muziejų vaidmenį mokymo(si) veiklose, svarbu taip pat įsigilinti į literatūroje pateikiamą supratimą apie muziejus ir jų veiklą.

Muziejai kaip mokymo(si) erdvės

Britų rašytojas, pedagogas Graeme K. Talboys (2011), aprašydamas muziejų ugdymo vaidmenį laikosi nuostatos, kad pasitelkus muziejus ir jų saugomas vertybes, galima visuomenę ugdyti apie materialiąją ir nematerialiąją kultūrą bei puoselėti žmonių identitetą. Autorius atkreipia dėmesį, kad muziejai pasitelkdami turimas savo vertybes gali savo lankytojams padėti suprasti kultūrinius skirtumus, gali skatinti tyrinėti kultūrą, prisidėti prie bendruomenių kūrimo ir netgi turėti įtakos visuomenės mąstymui. Taip pat kitoje savo knygoje apie muziejus, kaip mokymo(si)

šaltinį (2010), Talboys išskiria tryliką skirtingų muziejaus paskirčių, kaip pavyzdžiui, muziejinių vertybių saugojimas, tyrimų vykdymas ar jau minėtas bendruomenių kūrimas. Viena iš muziejų minimų funkcijų yra susijusi ir su mokymo(si) veiklomis. Autoriaus teigimu, ugdymo veiklos yra neatsiejama muziejų dalis. Jis pabrėžia, kad muziejai turi būti tomis erdvėmis, kurios suteikia lankytojams įvairiapusiškų patirčių, suteikia galimybę reflektuoti savo patirtis ir įgyti naujų žinių.

Amerikiečių meno istoriko Daniel H. Weiss (2022) teigimu, meno muziejai, pasitelkdami savo vertybes, suteikia bendruomenei galimybę tyrinėti, suteikia įkvėpimo jausmą, patirtį ir prisiminimus. Kitaip būtų galima teigti, kad meno muziejai praturtina lankytoją visomis prasmėmis. Amerikiečių autorius, bibliotekų ir muziejų tyrėjas, David Carr (2001) kalba apie tai, kad muziejai, nors ir nėra išskirtinai oficialios švietimo įstaigos, tačiau jie yra linkę ugdyti asmenis ir yra diskusijų centrai. Tirdamas bibliotekas ir muziejaus šis autorius akcentuoja, kad tai yra erdvės, kurios kelia aktualius klausimus ir suteikia galimybę bendruomenėms mokytis. Danų ir švedų mokslininkai (kaip Eckerdal et al., 2023) tyrinėdami savo šalių muziejus, archyvus bei bibliotekas, taip pat pagrindžia mintį, kad muziejai yra suprantami kaip svarbi mokymo(si) erdvė bei bendros švietimo sistemos infrastruktūros dalis. Įdomu yra tai, kad autoriai pristatydami muziejų ugdymo veiklas, jas įvardija kaip muziejų pedagogiką, o organizuojantys ir vedantys mokymo(si) veiklas yra įvardijami kaip muziejų pedagogai¹. Keliant klausimą, kokiais būdais muziejai prisideda prie šalyse vykstančių švietimo procesų, autoriai pabrėžia, kad muziejai savo lankytojams organizuoja ekskursijas bei specifines programas, kurios yra priderinamos prie mokyklų programų. Jų teigimu, šios muziejuose siūlomos veiklos leidžia lankytojams įsigilinti į muziejaus parodas ir jose eksponuojamas muziejines vertybes (Eckerdal et al., 2023).

Žinoma, negalime kalbėti apie vien muziejų švietimo tikslus. Muziejai taip pat yra erdvės, kurios atlieka svarbią muziejinių vertybių saugotojų funkciją. Jie taip pat yra atsakingi už kultūrinio paveldo saugojimą, bei kartu pasitelkiant savo muziejines vertybes, muziejai tampa mokymosi bei tyrimų erdvėmis. Elementariausias muziejų būdas visuomenei pristatyti savo saugomas muziejines vertybes yra viešas jų eksponavimas ekspozicijų salėse. Neretai šias ekspozicijas lydi muziejaus gidų pasakojimas, tačiau galime taip pat kalbėti apie muziejaus edukacinę funkciją, kurios metu yra siūlomos aktyvios, dažnai su sužaidybinimo elementais susijusios mokymo(si) veiklos. Edukacijos yra neformalios veiklos, kurios taip pat yra susijusios su mokymusi visą gyvenimą ir leidžia kurti santykį tarp muziejinių vertybių ir lankytojų (Tišliar, 2017). Muziejų lankymas susideda iš kelių aspektų. Lankytojas renkasi muziejų kaip mokymosi ir rekreacijos vietą, kuri kartu lankytojams

¹ Pabrėžtina tai, kad Lietuvos muziejų kontekste yra priimtina vietoje muziejų pedagogikos vartoti terminą muziejinė edukacija, o tuo tarpu šią veiklą vykdančius asmenis yra dažniausiai įvardijami, kaip edukatoriai.

suteikia patirtį ir galimybę megzti socialinius ryšius su muziejaus bendruomene (Dierking & Falk, 2000).

Taip pat, aptariant muziejų vaidmenį mokymo(si) veiklose yra labai svarbu paminėti vieną ryškiausių autorių, pasižymėjusių muziejininkystės srityje – britų mokslininkę Eilean Hooper-Greenhill, kuri XX a. pab. - XXI a. pr. praplėtė muziejų vaidmenį iš edukacinės perspektyvos. Autorė savo darbuose pradėjo kalbėti apie postmodernistinį muziejų, kuris vis labiau turi orientotis į lankytoją ne į kaip pasyvų klausytoją, bet kaip į atskirą individą su poreikiais, skirtingais mokymosi stiliais, skirtingu socialiniu ar kultūriniu kontekstu. Hooper-Greenhill plėtojo mintį, kad muziejuose turi vykti mokymo(si) procesai, paremti konstruktyvizmu ir kritine pedagogika (Hooper-Greenhill, 2004). Šiandieninėje perspektyvoje galima išvelgti nuolat besikeičiantį muziejų vaidmenį visuomenėje, kuomet muziejuose lankytojai yra ne kaip pasyvūs klausytojai, bet kaip aktyvūs muziejų bendruomenių bendrakūrėjai. Taigi muziejus tyrinėjantys užsienio mokslininkai laikosi bendros nuostatos, kad muziejai yra mokymo(si) erdvės, kurios pasitelkdamos savo muziejines vertybes kviečia lankytojus tyrinėti, diskutuoti, kelti klausimus ir įgyti naujų žinių. Pabrėžtina bendra tendencija, jog muziejai turi kurti aktyvų ryšį su lankytojais ir kelti visuomenei aktualius klausimus.

Lietuvos muziejininkystės mokslininkė Nastazija Keršytė itin išsamioje savo monografijoje (2016) analizuoja Lietuvos muziejų istorinę raidą ir pabrėžia, kad Lietuvos muziejai remiasi daugiausiai užsienio šalių muziejų gerosiomis praktikomis ir pažymi, kad „muziejaus, vertybių saugotojo ir švietimo dalyvio, misijos yra konstantinės. Tik laikui bėgant plėtėja švietimo būdai, priemonės, topografija ir pan.” (Keršytė, 2016. p. 254). Tuo tarpu, Vytauto Didžiojo universiteto mokslininkė Linara Dovydaitytė (2015) pažymi, kad muziejuose su įvairiomis lankytojų grupėmis vyksta tyrinėjimas ir žinių, emocijų, atminties ir istorijų pasidalinimas. Taip pat pastaroji mokslininkė kiek kritiškiau žvelgia į muziejų vaidmenį visuomenėje. Remdamasi kritine teorija, autorė pabrėžia muziejų ir visuomenės galios santykius, kuomet muziejus yra matomas kaip tam tikra konflikto zona. Autorė išskiria trys aspektus, kuriančius šį konfliktą: muziejinių vertybių atskyrimas nuo autentiškų jų vietų; istorinės atminties gaminimas bei įtakos darymas visuomenei ir galiausiai, pasiremama Pierre Bourdieu, teigia, kad muziejų lankymas yra susijęs su socialinio statuso reikšme, kuomet muziejus yra prieinamas aukštesnį socialinį statusą turintiems asmenims. Mokslininkė pristatydama istorinę muziejų raidą, kalba apie postkolonijiniu laikotarpiu besikūrusius muziejus, kurie yra steigiami kaip labiau autoritetingi ir turintys didesnę galią visuomenėje. Vis dėlto, norint muziejams atsitraukti nuo tokio požiūrio, ši autorė ragina savo veikloje remtis kritine teorija ir kviečia į muziejus pažvelgti iš antropologo James Clifford muziejų „kontaktinės zonos” teorijos supratimo. Pasak autorės, ši teorija skatina muziejus tapti sąmoningesniais ir praplėsti

muziejų suvokimą apie jų funkcionavimą visuomenėje bei pabrėžia, kad Lietuvoje greta tradicinės muziejų sampratos randasi ir kita, muziejų, kaip atvirų ir socialiai atsakingų, samprata (Dovydaitytė, 2015). Humanitarinių mokslų daktarė bei menotyrininkė Odeta Žukauskienė (2012), remdamasi institucine kritika, antrina, kad muziejams yra svarbu kritiškai pažvelgti į savo veiklą, santykius su lankytojais siekiant „<...> kurti naujas veiklos strategijas, apimančias ir su viešąja erdve susijusias problemas” (Žukauskienė, 2012, p. 28).

Ši skirtingų lietuvių autorių pabrėžiama pozicija leidžia kritiškiau pažvelgti į muziejinę veiklą ir permąstyti muziejų veikimo principus, vykdomą edukacinę veiklą bei kelti klausimus: kokie yra muziejų kuriami santykiai su muziejų lankytojais, koks yra kuriamas muziejų vaidmuo visuomenėje ir ar tikrai muziejai yra atviri visiems?

Tuo tarpu naujausioje Vytauto Didžiojo universiteto išleistoje monografijoje apie mokymosi vietų sampratą (2022) analizuojamas mokymasis už mokyklos ribų. Išskirtinis dėmesys yra skiriamas mokslo muziejams, jų raidai ir veiklai. Atsižvelgiant į muziejų raidą, yra minima, kad muziejai nuolatos visuomenėse kito ir šiuo metu yra kalbama apie ketvirtosios kartos muziejus, kurie „siekia pristatyti kritinį požiūrį, ugdyti visuomenės socialinę atsakomybę ir pilietiškumą, raginti visuomenę įsitraukti į sudėtingų ir kompleksinių mokslo ir technologijų klausimų, etinių dilemų bei iššūkių sprendimą“ (Gerulaitienė ir Mažeikienė, 2022, p. 15). Atsižvelgiant į prieš tai autorių išdėstytą kritišką požiūrį į muziejus ir remiantis ketvirtosios kartos muziejų apibrėžimu, būtų galima teigti, kad muziejų erdvės ir jų vaidmenys kinta ir siekia įvairiapusio savo kontakto su lankytojais, kuris gali būti paremtas atvirumu ir kritiškumu.

Apibendrinant užsienio ir Lietuvos literatūroje nagrinėjamą muziejų vaidmenį galima teigti, kad muziejai yra laikomi mokymo(si) erdvėmis, kuriose pasitelkiant muziejines vertybes yra gvildenamos įvairiausios temos. Kartu yra atkreipiamas dėmesys, kad muziejai, vykdydami savo veiklas, turi remtis kritiškumu ir nuolat kelti klausimą apie savo kuriamą santykį su visuomene. Plačiai apžvelgus muziejų ugdymo vaidmenį ir pereinant prie pagrindinio šio tiriamojo darbo objekto, svarbu išanalizuoti kas yra muziejinė edukacija ir kas yra atsakingas už jos įgyvendinimą.

Muziejinė edukacija

Muziejai savo ekspozicijomis bei edukacinėmis veiklomis siekia atliepti lankytojų poreikius ir suteikti galimybę jiems įvairiomis formomis mokytis. Teigiant, kad muziejai prisideda prie formaliojo, neformaliojo bei viso gyvenimo mokymosi procesų, šia darbo dalimi siekiama aptarti edukatorių, kaip atsakingų už mokymo(si) veiklas, darbo specifiškumą. Edukatorių darbą sudaro esminė jų darbo funkcija, kuri yra susijusi su muziejinės edukacijos kurimu bei vedimu. Muziejinės

edukacijos aptarimas leidžia išsamiau suprasti edukatorių vykdomą veiklą ir šiai veiklai reikiamas kompetencijas, kurios bus aptariamose tolimesnėse šio darbo dalyse.

ICOM komitetas CECA (liet. Švietimo ir kultūrinės veiklos komitetas) muziejų edukaciją pristato keturiais aspektais: pirmiausiai, muziejinė edukacija yra pristatoma, kaip laukiamas rezultatas, t.y. muziejaus edukacija siekiama suteikti patirtis ir žinias muziejų lankytojams; antra – muziejinė edukacija kaip kultūrinis tarpininkas tarp muziejaus ir lankytojo, kurios metu skiriamas dėmesys procesams ir tyrinėjimui, įvairių metodų taikymui bei lankytojo smalsumo žadinimui; trečia – lankytojų poreikių ir nuomonių atliepimas, suteikiant lankytojams teigiamas emocijas edukacinių veiklų metu, kartu kviečiant lankytojus įtraukti į muziejų turinio bendrakūrą; ir ketvirtas aspektas – muziejaus edukatoriai ir lankytojai savo santykį grindžia lygiavertiškumu. Edukatoriai nuolat kelia savo ir muziejaus vaidmens aktualumą ir tai pritaiko vykdydami savo veiklas ir bendraudami su lankytojais (ICOM CECA, 2020). Taigi pabrėžiama, kad muziejine edukacija siekiama atliepti lankytojų poreikius ir jiems suteikti patirtis bei žinias. Tuo tarpu, edukatorių vaidmuo yra išryškinamas kaip atliepiančių muziejaus aktualumo aspektus, kuomet siekiama vykdyti aktualias visuomenei veiklas.

Tuo tarpu, Lietuvos Respublikos muziejaus įstatyme (2023) muziejinė edukacija yra pristatoma, kaip: „viešojo paslauga, kultūrinės edukacijos dalis – aktyvus, įtraukaus kūrybinio mokymo ir mokymosi principais grindžiama muziejaus veikla, kuri vykdoma panaudojant muziejuje saugomas muziejines vertybes ir sukauptas žinias ir kuria skatinami asmens kultūros ir švietimo poreikiai, ugdoma kūrybinga asmenybė, stiprinami kultūros, istorijos, meno, gamtos ir technikos pažinimo ir patyrimo įpročiai bei lavinamos kultūrinės ir socialinės žinios bei įgūdžiai” (p. 2). Šiame įstatyme yra pabrėžiamas edukacinės veiklos įtraukumo užtikrinimas, kūrybiškumas, pedagoginių procesų įgyvendinimas, lankytojų poreikių atliepimas ir lankytojų ugdymas. Vis dėlto, Lietuvos Respublikos muziejų įstatyme neturime aiškaus muziejų edukatorių apibrėžimo ir tik pagal muziejinės edukacijos apibrėžimą galime daryti prielaidą, kad muziejų edukatoriams yra svarbus kūrybiškumas, mokymosi procesų išmanymas, gebėjimas interpretuoti muziejines vertybes ir jas įvairiais būdais pristatyti lankytojams.

Muziejinę edukaciją gali sudaryti ekspozicijos lankymas, ekskursijos, įvairios dirbtuvės, edukacinės publikacijos ir viskas pateikiama įvairaus amžiaus ir poreikių lankytojams: mokiniams, šeimoms, suaugusiems ir senjorams. Hooper-Greenhill teigimu, muziejuje kitaip nei formaliojo švietimo įstaigose, kaip pavyzdžiui mokyklose, daugiau dėmesio yra skiriama mokymosi procesui, o ne rezultatui (Hooper-Greenhill, 1994). Mokslininkė pažymi keletą būdų, kaip muziejuose arba meno galerijose vyksta mokymosi procesai: muziejinių vertybių naudojimas mokymuisi (angl.

working with objects), kuomet pasitelkiamos bei pristatomos vertybės parodų ar edukacinių užsiėmimų metu; tiesioginis mokymas (angl. face-to-face teaching), kuris iš esmės ir yra dažniausiai edukatorių naudojamas mokymosi būdas, vykstantis gyvai. Autorės teigimu, tiesioginis mokymas kartu yra labai lankstus mokymo būdas, kuomet pasitelkiama ekspozicija ir joje esančios vertybės yra pritaikomos pagal lankytojų poreikius. Taip pat mokslininkė atkreipia dėmesį, kad muziejuose yra taikomas mokymosi veikiant (angl. learning through doing) metodas, kurio metu vyrauja praktiniai užsiėmimai, kaip pavyzdžiui, kūrybinės dirbtuvės.

Leidinyje apie muziejų švietimą visuomenei, sudarytame Arūno Bėkštos ir Nidetos Jarockienės (2016), yra pabrėžiama, kad muziejaus aplinkoje vyksta mokymosi visą gyvenimą procesai, o muziejinę edukaciją galima integruoti į formalųjį, neformalųjį ugdymą. Tad, muziejinę edukaciją turi siekti naudoti įtraukius, aktyvius, kūrybinius metodus (Bėkšta & Jarockienė, 2016). Taip pat, Jarockienės (2008) teigimu, įtakos muziejui ir edukacinei veiklai Lietuvoje turėjo 1997 m. Lietuvos muziejų asociacijos įkurta Švietimo sekcija, kuri pradėjo sistemingiau įtraukti šalies muziejus į bendresnį supratimą apie mokymo(si) veiklas. Ši autorė tai pat pažymi svarbų aspektą, kad muziejinei edukacijai, žinoma, turi įtakos paties muziejaus specifika bei tematika, ir patys muziejai savarankiškai išskiria veiklas, kuriomis muziejai gali ugdyti savo lankytoją. Tad, muziejinę edukaciją gali sudaryti ekspozicijos pristatymas, ekskursijos, specialios programos mokiniams, seminarai mokytojams, filmų peržiūros, konferencijos ir pan. Jarockienė (2008) laikosi nuomonės, kad patys muziejai turi teisę savo viduje apsispręsti, kas jiems yra edukacinė veikla ir pagal tai taikyti muziejui aktualias mokymo teorijas.

Jarockienės teigimu, „muziejų edukacinėje veikloje pritaikomos trys edukacijos teorijos: didaktinė aiškinamoji, atradimų, konstruktyvizmo. Šias tris edukacijos teorijas galime suskirstyti į du blokus: pasyvaus ir aktyvaus mokymosi. Pasyviajam priskirtinas didaktinis aiškinamasis modelis, o aktyviam – atradimų bei konstruktyvizmo teorijos” (2008, p. 62). Būtų galima teigti, kad pasyvųjį mokymą muziejuose sudaro dažnu atveju edukatorių ar edukatorių-gidų vedamos ekskursijos, kurių metu yra perduodamos žinios. Tup tarpu, aktyvus mokymasis yra susijęs su aktyviomis veiklomis, kaip pavyzdžiui, muziejinė edukacija, kurios metu kartu su lankytojais yra konstruojamos patirtys bei žinios. Taigi, pastebima, kad „Edukacinių programų metu suteikiama galimybė teorines žinias sieti su praktika <...>” (Butkutė, 2016., p. 140), tad muziejai visgi siekia sukurti aktyvaus mokymosi galimybes, kartu įtraukiant problemų sprendimą, tyrimus, įvairias pramogas (Gerulaitienė & Mažeikienė, 2022).

Taip pat Butkutė (2016) pabrėžia, jog edukacinės veiklos gali būti patrauklios mokiniams ir jų metu yra suteikiama daug platesnė nauda mokiniui, t.y. ne tik perteikiamos žinios, bet kartu

kuriame ryšiai su žiniomis. Autorė edukacines programas mato kaip bendrųjų ugdymo programų pratęsimą ir jų metų surinktų žinių įtvirtinimą.

Italijos mokslininkų tyrimas apie pačių edukatorių požiūrį į muziejinę edukaciją atskleidė, kad edukatoriai savo veiklose, siekdami teigiamų patirčių suteikimo, yra linkę edukacinėse programose naudoti konstruktyvistinį mokymo metodą, o dirbant su vaikais siekia, kad vaikai apsilankymo metu taip pat vaidintų aktyvų vaidmenį. Visgi autoriai pastebi kelis iššūkius. Pirmiausiai, muziejinė edukacija ne visuomet bus tinkama kiekvienam vaikui, kadangi dažnu atveju yra siekiama edukaciją pritaikyti visai grupei ir ne visuomet yra galimybė prisitaikyti prie kiekvieno vaiko individualiai. Ir, antra, muziejaus vidaus taisyklės ne visada gali leisti laisvai pažiūrėti į edukacinę veiklą ir gali riboti edukatorių veiklą, pavyzdžiui, norint taikyti įvairius eksperimentus ar pan. (Croce et al., 2019).

Taigi, edukacinės veiklos dažnu atveju yra apibrėžiamos kaip aktyvaus mokymosi veiklos, kurių metu siekiama suteikti įvairaus amžiaus ir lankytojams patirtis bei žinias. Būtų galima teigti, kad dėl edukacinės veiklos dinamiškumo galimi skirtingi požiūriai į muziejinę edukaciją bei siekimo edukaciją integruoti į formalųjį, neformalųjį bei mokymosi visą gyvenimą procesus. Dėl tokio plataus muziejų edukacijų supratimo muziejų edukatoriams tenka didelė atsakomybė atliepiant visus šiuos aspektus ir yra keliami aukšti reikalavimai jų turimoms kompetencijoms.

Kas yra kompetencija? Kompetencijos sampratos aiškinimai

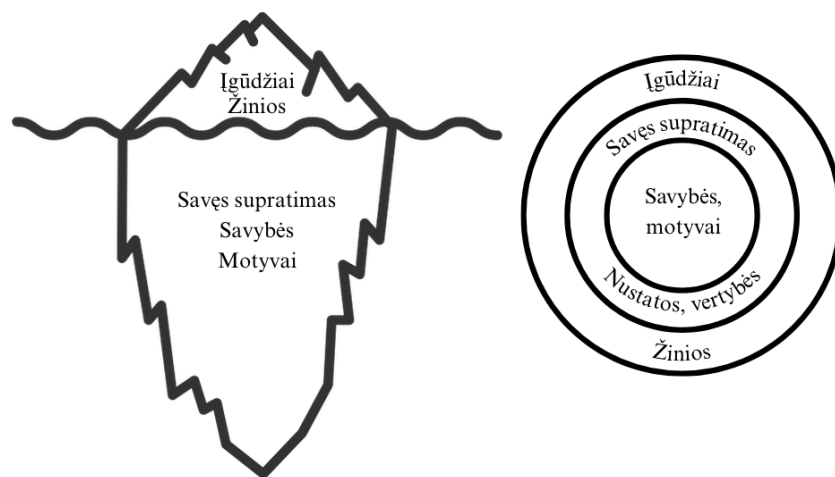
Bendrai yra pastebima tendencija, kad nepaisant skirtingų autorių kompetencijos sąvokos aiškinimų, vyrauja kompetencijos kaip žinių, įgūdžių, nuostatų, vertybių ar asmeninių savybių visumos supratimas (Jucevičienė & Lepaitė, 2000; Hoffman, 1991; Kubova-Semaka 2020; Spencer & Spencer, 1999; Vitello et al., 2021). Taigi analizuojant muziejų edukatorių kompetencijas yra svarbu atskleisti ir suprasti kompetencijos sampratą.

Amerikiečių mokslininkai Lyle M. Spencer ir Signe M. Spencer (1993) savo knygoje apie profesines kompetencijas pateikia kompetencijų aiškinimą, kuris yra susijęs su asmens gebėjimu atlikti savo darbą ar atitinkamai elgtis pagal situacijas. Autoriai pabrėžia, kad kompetencijos yra pagrindinės asmens charakteristikos, kurios nusako asmens mąstymą ir elgesį skirtingose kontekstuose. Knygoje yra pažymima, kad kompetenciją sudaro penki charakteristikos tipai, kaip asmens motyvai, asmeninės savybės, nuostatos, vertybės, savęs supratimas, žinios ir įgūdžiai. Asmens motyvai yra suprantami, kaip tam tikras tikslų siekimas, asmeninės savybės – fizinės savybės ir nuolatinis reagavimas į situacijas, savęs supratimas aiškinamas, kaip asmens nuostatos, vertybės ir savęs vertinimas, žinios – asmens informacijos turėjimas specifinėje srityje ir galiausiai,

įgūdžiai yra suprantami, kaip gebėjimas vykdyti psichines arba fizines užduotis (Spencer & Spencer, 1993). Taip pat šie autoriai, remdamiesi ledkalnio analogija (1 pav.) pristato kompetencijų sampratą, kuomet įgūdžiai ir žinios yra kompetencijos paviršiniai dalykai, tuo tarpu savęs supratimas, asmeninės savybės ir motyvai glūdi asmenybės viduje. Kaip matoma pateiktos iliustracijos dešinėje pusėje, įgūdžiai ir žinios yra išoriniai asmens veiksniai, kai tuo tarpu asmenybės pagrindą sudaro savęs supratimas, nuostatos, vertybės bei savybės ir motyvai. Autorių teigimu, asmenybės pagrindą sudarančius veiksnius yra sunkiau ugdyti, kai tuo tarpu žinias ir įgūdžius darbinėje aplinkoje ugdyti yra lengva.

1 pav.

Spencer & Spencer (1993, p. 11) pateikiamas kompetencijų modelis (perpieštas darbo autorės).

Tuo tarpu Terrence Hoffmann (1999), kėlęs klausimą apie sąvokos „kompetencija“ reikšmę, išskyrė trys kompetencijas apibūdinančius aspektus. Pirmiausiai, kompetencija yra suprantama kaip veiklos rezultatas, kuriam pasiekti yra reikalingas asmens kompetentingumas ir dėmesys yra skiriamas tam, ką žmogus gali padaryti. Antra, autorius išskiria kompetenciją kaip užtikrinančią veiklos standartą ar kokybę. Šis apibrėžimas turi panašumų su Hoffman pirmuoju kompetencijos aiškinimu, tačiau išskiria tai, kad šiame apibrėžime vyrauja kompetencijų lygmenys, kaip pavyzdžiui, pradedančiojo ar įgudusio lygmuo. Šie abu apibrėžimai yra vieną kitą papildantys ir orientuoti į veiklos rezultatus bei asmens kompetentingumą. Tuo tarpu išskiriama trečioji kompetencijos samprata, kuri yra susijusi su asmens savybėmis, kaip žinios, įgūdžiai ir gebėjimai² (Hoffmann, 1999). Pirmieji du Hoffmann kompetencijos apibrėžimai yra artimesni apibūdinant tam tikram darbui reikiamų specifinių kompetencijų, tačiau autoriaus pateikiama trečioji samprata, susijusi su asmens savybėmis, žiniomis, įgūdžiais, apibrėžia kompetenciją kaip asmenybės aspektą.

² Anglų kalboje *skills* (liet. įgūdžiai) ir *abilities* (liet. gebėjimai).

Angliakalbėje literatūroje kalbant apie kompetencijas, susiduriama su skirtingomis sampratomis ar šios sąvokos paaiškinimais. Kembridžo universiteto mokslininkai (Vitello et al., 2021) tyrinėję kompetencijos sampratą pabrėžia anglų kalboje vartojamą žodžių, kaip *competence* ir *competency* skirtingumus. Žodis *competence* yra siejamas su kompetetingumu, tuo tarpu *competency* / *competencies* samprata yra susijusi su tam tikrai veiklai reikalingų įgūdžių visuma. Vis dėlto mokslininkai laikosi nuostatos, kad kompetencija tai yra gebėjimas integruoti ir taikyti žinias, įgūdžius ir psichosocialinius aspektus (kaip įsitikinimai, nuostatos, vertybės, motyvaciniai aspektai) ir visa tai pritaikyti sėkmingam savo veiklos vykdymui (Vitello et al., 2021). Kompetencijos apibūdinimas, susijęs su sėkmingu veiklos vykdymu, turi panašumų su tuo, ką apibūdina jau aukščiau aptartos (Spencer & Spencer, 1993; Hoffman, 1999) kompetencijos sampratos. Autoriai (Spencer & Spencer, 1993; Hoffman, 1999; Vitello et al., 2021) pažymi, kad turimos asmens kompetencijos yra svarbios atliekant darbinės funkcijas.

Kembridžo mokslininkai (Vitello et al., 2021) taip pat savo straipsnyje plačiau išgrynina, kas slypi už sąvokų, kaip žinios, nuostatos ir panašiai. Nuostatos (angl. attitudes) yra suprantama kaip nuoseklus mąstymas apie tam tikrus dalykus, kuris turi įtakos mūsų elgesiui. Įsitikinimai (angl. beliefs) – teiginių (arba tiesų) priėmimas ir jų laikymasis. Žinios (angl. knowledge) – informacijos visuma apie tam tikrą objektą ar objektus, kuri susideda iš faktų, konceptų, praktikų ir teorijų. Motyvaciniai aspektai (angl. motivations) – inicijuotas ir palaikomas į tikslą orientuotas elgesys. Įgūdžiai (angl. skills) – veiksmai, kurie yra apima praktišką žinių taikymą. Vertybės (angl. values) – asmeniškai svarbių aspektų (į)vertinimas (Vitello et al., 2021).

Kompetencijų sampratas tyrinėjusi Julija Kubova-Semaka (2020), pasitelkdama literatūros analizę, pateikia išsamią kompetencijų sampratų analizę. Autorė išskiria, kad kompetencijos sampratos skirtingoje literatūroje turi skirtingus paaiškinimus ir pabrėžia, kad pats žodis „kompetencija“ varijuoja, tai ypač ypač yra pastebima angliakalbėje literatūroje (angl. competence, competences, competency ir competencies). Vis dėlto, tyrėja išskiria netgi septynis skirtingus požiūrius į kompetencijas sutinkamus literatūroje:

- Biheavioristinis, kuomet yra pabrėžiamas ryšys tarp asmens asmeninių gebėjimų ir asmens galimybių dirbti efektyviai. Šį požiūrį galėtume suprasti, žmogui reikiamų kompetencijų, kad galėtų efektyviai vykdyti savo veiklą;
- Funkcinis, turintis panašumų su biheavioristiniu, tačiau išskiriama, kad kompetencijos yra apibrėžiamos pagal tik tam darbui reikiamas kompetencijas, pavyzdžiui, šio darbo kontekste šis požiūris yra aktualus, nes yra apibrėžiama vienai specialybei reikiamos kompetencijos, kurios gali užtikrinti šio darbo atlikimą;

- Kognityvinis, kuris yra pristatomas, kaip asmens galimybė nuolat tobulėti ir veikti puikiomis sąlygomis. Nors autorė šio apibūdinimo plačiau nepristato, tačiau galime tik daryti prielaidą, kad šios požiūris taip pat yra susijęs su asmens kognityviniais gebėjimais, kaip gebėjimu mokytis ir turimomis žiniomis atitinkamai naudotis;
- Kompetencija, kaip išvystyto gebėjimo požiūris, kuomet suprantama, kad tai yra vystomi gebėjimai, t.y. kompetencija gali būti nuolat ugdoma ir vystoma;
- Konstruktyvistinis arba situatyvus kompetencijos požiūris, kuomet kompetencija yra suprantama, kaip nuolat konstruojama iš patirčių ir pabrėžiama, kad pagal šį požiūrį, kompetencija yra gebėjimas pasitelkti savo turimas žinias sėkmingai veiklai vykdyti;
- Vertybėmis paremta kompetencija, kurioje kartu su žiniomis, gebėjimais ir nuostatomis vyrauja ir vertybės, pagal šį požiūrį asmuo įgyja kompetencijas remdamasis kultūrinėmis ir asmeninėmis vertybėmis;
- Organizacinis kompetencijos požiūris, t.y. asmens gebėjimas įveikti kliūtis organizacijos kontekste.

Autorės išskirti ir apibrėžti skirtingi kompetencijų požiūriai leidžia išsamiau suprasti, kas slypi po kompetencijos samprata. Tai yra aktualu ne tik sampratos supratime, bet ir vykdant literatūros analizes ar konstruojant kompetencijų modelius. Kompetencijos sampratas galime suprasti kaip dinamiškas, o jų vartojimas priklauso nuo konteksto (Class et al., 2024). Būtų galima teigti, kad priklausomai nuo konteksto, kaip pavyzdžiui, asmens ar organizacijų siekiamų tikslų, kompetencijos gali būti apibrėžiamos įvairiai.

Remiantis Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu (1991) kompetencija yra apibrėžiama, kaip: „gebėjimas atlikti tam tikrą veiklą, remiantis įgytų žinių, mokėjimų, įgūdžių, vertybinių nuostatų visuma.“ Vėlgi atrandame panašumų su pirmoje šio skyriaus dalyje aptartais autoriais (Spencer & Spencer, 1993; Hoffman, 1999; Vitello et al., 2021), kurie apibūdina kompetenciją kaip svarbią atliekant darbinės funkcijas. Tačiau Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas (1991) tiksliai apibūdina, kad kompetenciją taip pat sudaro įgytos žinios, mokėjimai, įgūdžiai ir vertybinės nuostatos.

Veiklos atlikimas ir žinių, įgūdžių ir nuostatų visuma yra vienas kitą papildantys aspektai, t.y. asmens kompetencijos yra reikalingos tam tikro darbo ar veiklos atlikimui. Kvalifikacijos terminų žodynyje (Gatautis et al., 2008) kompetencija yra aiškinama, kaip „asmens gebėjimas naudojantis turimomis žiniomis, įgūdžiais, savybėmis ir patyrimu atlikti tam tikrą darbą. Kompetencija yra trijų tipų: funkcinė, pažintinė ir bendroji.“ (Gatautis et al., 2008, p. 31). Čia pat yra aiškinama šių trijų tipų kompetencijos sampratos. Bendroji kompetencija yra aiškinama:

„Įvairiapusiški asmens gebėjimai, kurių ugdymas dažniausias pagrįstas asmens savybėmis. <...> Bendroji kompetencija yra tarsi įvairių žinių, įgūdžių ir asmens savybių visuma <...>” (Gatautis et al., 2008, p. 31). Funkcinė kompetencija: „Asmens gebėjimas atlikti tam tikras profesinės veiklos užduotis, veiksmus, funkcijas.” (Gatautis et al., 2008, p. 32). Pažintinė kompetencija: „Asmens gebėjimas įgyti ir savo profesinėje veikloje naudoti specialiąsias ir bendrojo lavinimo žinias” (Gatautis et al., 2008, p. 32). Kompetencijas taip pat galime skirstyti į minkštąsias bei kietąsias. Kietosios kompetencijos yra susijusios su dalykinėmis kompetencijomis, kurias sudaro žinios ir įgūdžiai. Tuo tarpu, minkštosios kompetencijos yra universalios kompetencijos, susijusios su asmeninėmis savybėmis (NŠA, 2022).

Leono Jovaišos (1993) pateikiamame „Pedagogikos terminai” žodynėlyje kompetencija yra pristatoma, kaip „gebėjimas pagal kvalifikaciją, žinias, įgūdžius gerai atlikti veiklą” (p. 100). Palmira Jucevičienė ir Daiva Lepaitė (2000) straipsnyje apie kompetencijų sampratą pastebi, kad kvalifikacijos ir kompetencijos sampratos gali būti tapatinamos. Autorės, pasiremamos Laužacko kompetencijos ir kvalifikacijos terminais, kompetenciją apibūdina kaip asmens profesines stiprybes praktikoje, kai tuo tarpu kvalifikacija yra tai, ką įgyjame švietimo sistemoje (Jucevičienė & Lepaitė, 2000). Vis dėlto autorės taip pat pažymi, kad kvalifikacijai įgyti yra reikalingos žinios ir įgūdžiai, o šalia šių aspektų esantys žmogaus gabumai, vertybės ir savybės apibendrina kompetencijų visumą. Taigi pagal autorių pateiktą sąvokos „kompetencija” struktūrą, galima būtų teigti, kad kompetencija gali būti apibrėžiama, kaip asmens savybės, vertybės, požiūriai. Taip pat šią bendrą kompetencijų struktūrą sudaro kvalifikacija, sudaryta iš įgūdžių, mokėjimų, žinių ir gabumų. Mokslininkės apibendrina kompetencijos sampratą, kaip „<...> žmogaus kvalifikacijos raiška arba gebėjimas veikti, sąlygotas individo žinių, mokėjimų, įgūdžių, požiūrių, asmenybės savybių bei vertybių.” (Jucevičienė & Lepaitė, 2000, p. 49).

Šiame skyriuje išryškinti skirtingi kompetencijos požiūriai ir sampratos parodo šios sąvokos naudojimo konteksto svarbą, t.y. yra svarbu suprasti, kokiame kontekste ir koku tikslu yra vartojama kompetencijos sąvoka. Būtų galima teigti, kad muziejinėje aplinkoje, siekiant apibendrinti muziejuose dirbančių specialistų kompetencijas būtų remiamasi funkcinio kompetencijų požiūriu, apibrėžiant darbuotojų žinias, gebėjimus ir nuostatas. Tuo tarpu, muziejinės edukacijos kontekste būtų skiriamas dėmesys lankytojų kompetencijų ugdymui. Tikėtina, kad lankytojų kompetencijos būtų paremtos kognityviu, išvystymo gebėjimo bei vertybėmis paremtais požiūriais, skiriant dėmesį lankytojų nuolatiniam tobulėjimui, mokymuisi ir vertybių ugdymui. Kompetencijos samprata būtų paremta žiniomis, gebėjimais, nuostatomis bei vertybėmis.

Muziejų edukatorių kompetencijos

Apibrėžus tiek bendrą muziejų vaidmenį mokymo(si) procesuose, tiek išsiginčius kas yra muziejinė edukacija, visgi lieka neatsakytas klausimas apie muziejų edukatorius ir jų darbui reikalingas kompetencijas. Tenka pastebėti, kad tiek tarptautinėje, tiek nacionalinėje literatūroje informacijos ir tyrimų apie muziejų edukatoriams reikiamas kompetencijas nėra gausu. Vis dėlto yra keli darbai, kuriuose yra aprašomas muziejų edukatorių darbas (Glaser & Zenetou, 1996; Tallboys, 2011; Taylor & Neill, 2008; Ališauskienė, 2024) dalinai atskleidžiamos muziejų edukatoriams reikiamos kompetencijos.

Mokslininkų, muziejų ir kultūros tyrėjų Jane R. Glaser ir Artemis A. Zenetou (1996) knygoje apie muziejuose esančias specialybes, plačiai yra apibrėžiama muziejuose dirbančių specialistų įvairovė, taip pat minimi edukatoriai. Šiame darbe muziejų edukatorių kompetencijos yra identifikuojamos per edukatorių atliekamas darbine funkcijas. Autorių teigimu, muziejų edukatoriai kuria, vykdo, vertina ir prižiūri edukacines programas, kurios yra pritaikomos pagal muziejaus apibrėžtą misiją. Edukatorių tikslas yra suteikti galimybę visuomenei pristatyti muziejaus vertybes ir ekspozicijas. Tuo tarpu edukacinių programų metu, edukatoriai gali taikyti įvairias priemones ir metodus, kaip pavyzdžiui, ekskursijos, pamokos, filmų peržiūra, specialūs renginiai ir panašiai. Tarp šių funkcijų minima ir tai, kad edukatoriams gali tekti atlikti ir administracinius darbus, prisidėti prie ekspozicijų kūrimo bei ugdyti savo kolegas (Glaser & Zenetou, 1996). Svarbu pabrėžti, kad šioje knygoje autorės pateikia itin gausų edukatoriams reikalingų žinių ir gebėjimų sąrašą. Lentelėje (nr. 1) esančioje žemiau, yra vaizduojamos autorių išskiriamos muziejų edukatoriams reikiamos žinios ir gebėjimai:

Lentelė nr. 1

Muziejų edukatorių žinios ir gebėjimai. Lentelė sudaryta autorės remiantis Glaser ir Zenetou (1996).

Žinios	Gebėjimai
Žinios apie muziejaus tikslus	Gebėjimas vykdyti edukacines programas
Žinios apie muziejinės edukacijos metodus	Gebėjimas reprezentuoti muziejų už muziejaus ribų
Žinios apie mokymosi teorijas ir lankytojų poreikius	Gebėjimas dirbti komandoje
Žinios apie bendrojo ugdymo programas	Gebėjimas prižiūrėti darbuotojus vykdančius edukacinę veiklą
Žinios apie švietimo aktualijas	

Žinios apie muziejaus kolekcijas	Gebėti planuoti biudžetą
Žinios apie lankytojų tyrimų atlikimą	Gebėjimas dirbti su savanoriais
Žinios apie specialiuosius poreikius	Gebėjimas kūrybiškai mąstyti
Žinios tarpkultūriškumo tema	Gebėjimas komunikuoti raštu ir žodžiu
Technologinės žinios	Gebėjimas atlikti tyrimus
Žmogiškųjų išteklių valdymo žinios	Gebėti atpažinti stereotipus, lytį ar etnines grupes
Marketingo žinios	
Strateginio planavimo žinios	

Šis edukatoriams platus reikalingų žinių ir gebėjimų sąrašas atskleidžia jų veiklos įvairovę bei kompleksiskumą. Taip pat parodoma, kad edukatoriai ne tik kuria ir veda muziejinės edukacijos veiklas, tačiau kartu jas planuoja, organizuoja ar strateguoja. Visgi šis sąrašas nebūtinai yra tinkamas visų muziejų kontekstui, kadangi priklausomai nuo galimybių ir žmogiškųjų išteklių kai kurie muziejai turi gausią muziejininkų komandą, tad edukatoriams netenka dirbti marketingo ar vadybos srityse. Vis dėlto verta pastebėti, kad Lietuvos mažesniuose muziejuose būna nedidelės muziejininkų komandos, kas dažnu atveju lemia, jog vienam darbuotojui gali atitekti kelios darbinės funkcijos. Tad tokiu atveju, kuomet vienam darbuotojui tenka atlikti kelias funkcijas, tikėtina, kad bus reikalingos žinios ir gebėjimai skirtingose srityse.

Graeme K. Talboys (2011) teigimu, muziejų edukatoriai yra mokytojai, muzeologai, vadybininkai ir administratoriai, ekspertai savo srityje ir kuratoriai, kurie specializuojasi švietimo srityje. Šis autorius pabrėžia edukatorių svarbų vaidmenį edukuojant mokinius ir netgi savo kolegas. Akcentuojama ir tai, kad edukatoriai kaip ugdymo ekspertai prisideda prie muziejų ekspozicijų kūrimo ir gali patarti dėl edukacinių ekspozicijos elementų. Vykdam šias veiklas, muziejų edukatoriai turi turėti žinių ir supratimą psichologijoje, filosofijoje, sociologijoje ir apskritai ugdymo teorijoje ir praktikoje, taip pat turi išmanyti švietimo sistemą, tam, kad tinkamai pritaikytų veiklas mokiniams. Visgi, autoriaus teigimu, edukatoriams nebūtina išmanyti visas šias sritis tobulai, tačiau ji pažymi, kad turimi pagrindai yra svarbūs. Talboys pažymi, kad darbinantis į muziejų, edukatoriams taip pat yra svarbi muziejinės pedagogikos patirtis, komunikaciniai, vadybiniai įgūdžiai, kompiuterinis raštingumas, supratimas apie leidybos procesus, taip pat yra svarbus lankstus požiūris, empatiškumas, atsparumas, diplomatiškumas (Talboys, 2011).

Atliktame tyrime apie muziejų edukatorius, ugdančius suaugusius (Taylor & Neill, 2008), atsiskleidžia edukatorių darbo specifiškumas ir darbo metu kylantys iššūkiai. Muziejų edukatoriai savo darbe susiduria su poreikiu kiekvienos veiklos pradžioje susipažinti su lankytojų grupe, išsiaiškinti jų apsilankymo motyvaciją ir susidaryti bendrą vaizdą apie grupės turimas žinias, charakteristiką. Taip pat pastebima, kad šio tyrimo kontekste, edukatoriai žinias tik perduoda, o ne kuria jas kartu su lankytoju. Pabrėžiama ir tai, kad edukatoriai savo organizuojamų veiklų metu siekia suteikti smagią ir malonią patirtį savo lankytojams. Galiausiai autoriai atskleidžia, kad trumpas laiko tarpas grupėms, kuris kartais gali siekti netgi 10 min., nesuteikia galimybės su lankytojais užmegzti kokybiško ryšio ir yra sunkiau perteikti visą reikiamą informaciją (Taylor & Neill, 2008). Šie autorių tyrimo metu atskleisti edukatorių darbo aspektai parodo, kad edukatoriams yra svarbus tam tikras lankstumas ir gebėjimas prisitaikyti prie kiekvienos grupės.

Nyderlandų mokslininkų Mark Schep, Carla van Boxtel ir Julia Noordegraaf (2018) tyrime nagrinėjamos meno ir istorinių muziejų edukatorių funkcijos. Pasitelkę literatūros analizę ir atlikę kokybinius tyrimus, mokslininkai surinko duomenis iš Amsterdamo muziejų gidų bei edukatorių. Tyrimo autoriai išskyrė keturias pagrindines darbo funkcijų grupes: darbas su grupe muziejaus aplinkoje, bendravimas, dalykinių žinių ir pedagogikos pasitelkimas, veiklos profesionalumo užtikrinimas. Svarbu paminėti, kad tyrime buvo kalbinami muziejų edukatoriai, vedantys ekskursijas. Turint omenyje, kad muziejai transformuojasi ir keičia savo santykį su lankytojais, svarbu pabrėžti, kad edukatoriai šių dienų kontekste nėra tik žinių perdavėjai ekskursijų metu, bet kartu su lankytojais aktyviai kuriantys mokymo(si) patirtis.

Lietuvos kontekste tyrimų, skirtų muziejų edukatorių kompetencijoms nėra gausu. Nacionaliniu lygmeniu trūksta išsamesnių tyrimų, kurie tyrinėtų muziejų edukatorių veiklą bei jų veiklai reikiamas kompetencijas.

2013 m. išleistoje mokomojoje knygoje „Muziejų edukacinės programos vaikams ir jaunimui. Pedagogika ir psichologija muziejininkams” (Targamadzė et al., 2013) yra pateikiama medžiaga susijusi su muziejų edukatoriams reikiamomis kompetencijomis. Šis leidinys yra paremtas „<...> Lietuvos demokratiškumo ugdymo kolegijos ir Lietuvos edukologijos universiteto Socialinės komunikacijos instituto organizuotų pedagogikos ir psichologijos mokymų muziejininkams edukatoriams medžiaga.” (Targamadzė et al., 2013, p. 7). Pastarieji mokymai buvo rengiami remiantis Lietuvos Respublikos Kultūros ministerijos finansavimo programa, skirta kultūros specialistų kvalifikacijos tobulinimui (Targamadzė et al., 2013). Aptariamos mokomosios knygos poreikis buvo paremtas muziejų edukatorių pedagogikos ir psichologijos žinių trūkumu. Visgi, įdomu yra tai, edukatoriams reikiamos pedagoginės ir psichologinės kompetencijos atspindi

tik skyrių pavadinimuose, t.y. knygoje yra tik pateikiami teoriniai ir praktiniai aspektai, susiję su ugdymo sampratomis, ugdymo filosofija, psichologija ir muziejine pedagogika, tačiau nėra išsiplėtojama detaliau kas sudaro edukatorių pedagoginę ir psichologinę kompetencijas.

Tuo tarpu, mokslinėje literatūroje būtų galima išskirti Rasos Ališauskienės (2024) kiekybinį tyrimą apie Lietuvos savivaldybių muziejų darbuotojų pasirengimą vykdyti edukacinę veiklą. Autorė savo darbe tyrė edukacines veiklas vykdančių muziejininkų nuomonę apie tai, kokių asmeninių savybių ir kompetencijų jiems reikia. Autorės tyrimas parodė, kad savivaldybių muziejininkai mano, kad ne visi muziejų darbuotojai gali vykdyti edukacinę veiklą ir išskyrė, kad šios specialybės darbuotojams yra svarbios asmeninės savybės, kaip kūrybiškumas, tolerantiškumas, organizuotumas, kantrumas, geras humoro jausmas ir entuziazmas darbui. Tyrime taip pat išskirta muziejų edukatoriams reikalingos žinios, kaip: istorinės, kultūrinės, darbo su žmonėmis žinios bei gebėjimai: auditorijos dėmesio išlaikymas, pagarbus bendravimas, skirtingų auditorijų ir jos poreikių supratimas ir toleravimas. Autorės aptariamoje tyrimo dalyje apie kompetencijų tobulinimo galimybes buvo išryškintos septynios kompetencijų grupės, kaip: profesinė, iniciatyvumo ir kūrybingumo, komunikavimo, pažinimo, mokėjimo mokytis, socialinės bei asmeninės kompetencijos (Ališauskienė, 2024). Pabrėžtina yra tai, kad šios kompetencijų grupės ankstesnėse darbo dalyse nėra aptariamoms ir nėra patikslinama, kuo remiantis šios kompetencijų grupės buvo sudarytos t.y. ar pačios darbo autorės remiantis surinktais duomenimis, asmeniniu požiūriu ar literatūra. Nepaisant to, autorė pateikia trumpus aprašymus, kaip yra apibūdinamos šios kompetencijos (Ališauskienė, 2024):

- Asmeninės – savęs pažinimas, emocijų valdymas, individualių tikslų siekimas;
- Socialinės – konfliktų valdymas, tolerantiškumas, dalyvavimas visuomeniniame gyvenime;
- Iniciatyvumo ir kūrybingumo – kūrybinis mąstymas, idėjų įgyvendinimas, mokymasis iš nesėkmių;
- Komunikavimo – minčių išsakymas, išklausymas, kūno kalbos supratimas;
- Profesinės – profesinių žinių įgijimas, darbui reikalingų įgūdžių mokymasis;
- Pažinimo – akiračio plėtimas, stebėjimas ir vertinimas, išvadų darymas;
- Mokėjimo mokytis – mokymosi strategijų ir priemonių pasirinkimas, mokymosi tikslų išsikėlimas; pažangos vertinimas.

Kadangi, minėtosios kompetencijos yra aptariamoms edukatorių kompetencijų tobulinimo kontekste, Ališauskienė (2024) tyrime pažymėjo, kad savivaldybių muziejų edukatoriams yra aktualiausia ugdyti savo profesinių, iniciatyvumo ir kūrybingumo kompetencijas.

Remiantis išanalizuota literatūra bei tyrimais, būtų galima teigti, kad muziejų edukatoriams yra keliama aukšti kompetencijų reikalavimai, kurie apima pedagogines, psichologines, dalykines, vadybines, komunikacines, technologines sritis. Kompetencijos taip pat gali apimti įvairias veiklos sritis, kaip organizavimas, konsultavimas, ugdymas, veiklų kūrimas ir bendravimas su lankytojais ar panašiai. Svarbu pastebėti, kad nebūtinai užsienio muziejų praktikos ir kitų šalių autorių apibrėžiamos edukatorių kompetencijos gali būti aktualios Lietuvos muziejų kontekstui. Be to, tik vienas tyrimas (Ališauskienė, 2024) visapusiškai neatskleidžia Lietuvos muziejų edukatoriams reikiamų kompetencijų. Iš to matyti aiški spraga, kai viena vertus muziejai teigia, kad prisideda prie mokymo(si) proceso bei jį kuria. Kita vertus, pasigendamas didesnis dėmesys apibrėžiant už šias veiklas atsakingų muziejų edukatorių kompetencijas. Išsamesnis muziejų edukatorių kompetencijų apibrėžimas parodytų šiai specialybei reikiamas kompetencijas bei leistų edukatoriams tikslingiau vykdyti savo edukacinę veiklą ir profesiskai tobulėti.

Kompetencijų modelių tipai ir jų analizė

Kaip minėta ankstesnėse šio darbo dalyse, mokslinių darbų skirtų muziejų edukatorių kompetencijoms nėra gausu, šią problematiką taip pat paryškina muziejų edukatorių kompetencijų modelių trūkumas. Vis dėlto, būtų galima išskirti vienintelį prieinamą muziejų edukatorių kompetencijų modelį (GEM, 2021), kuris šio darbo dalyje bus taip pat plačiau aptariamas. Tuo tarpu, kadangi nebuvo atrasta daugiau muziejų edukatorių kompetencijų modelių, kuriuos būtų galima išsamiau išanalizuoti, šioje darbo dalyje bus pasitelkiama kompetencijų modeliais, kurie yra naudojami kituose kontekstuose. Įvairesni kompetencijų modeliai leidžia išsamiau apžvelgti galimas modelių struktūras, parodyti jų panašumus bei skirtingumus.

Vokiečių sociologė Judith Glaesser (2018) pažymi, kad kompetencijų modelių tyrimuose yra išskiriami du kompetencijų modeliai: struktūrinis ir lygmenų. Struktūrinis kompetencijų modelis apibrėžia, kad šiame modelyje atsispindi keli tam tikros kompetencijos aspektai ir parodo šių aspektų ryšius. Lygmenų modelis apibūdina skirtingus tos pačios kompetencijos lygmenis, kaip pavyzdžiui, pradedančiojo, pažengusiojo ir panašiai. Tuo tarpu, Brian H. Spitzberg ir Gabrielle Changnon (2009), nagrinėdami tarpkultūriškumo kompetenciją, išskiria penkias kompetencijų modelių grupes:

- Kompoziciniai kompetencijų modeliai, kuriuose pateikiami kompetencijų modelį sudarantys komponentai, kaip savybės, įgūdžiai, žinios;
- Ko-orientaciniai modeliai, kurie gali būti panašūs į kitus aptariamus modelius, bet šiame modelyje dėmesys yra skiriamas tarpasmeniniams asmenų santykiams, pavyzdžiui, siekiant suprasti, kaip žmonės iš skirtingų kultūrų geba bendrauti vieni su kitais. Turint omenyje, kad

šis kompetencijų modelis yra siejamas su tarpkultūriškumo kompetencija, natūralu, kad jame yra pabrėžiami tarpasmeniniai žmo;

- Vystymosi modeliai, kuriuose yra išskiriami skirtingi kompetencijos dalių lygmenys, kurie įgyjami per tam tikrą laiko tarpą. Remiantis Glaesser (2018), tai galėtume apibūdinti kaip lygmenų modelį;
- Adaptaciniai modeliai, kurie pasižymi tam tikru kompleksiskumu, kadangi apima kelis sąveikaujančius aspektus ir kartu rodo šių aspektų tarpusavio priklausomybę;
- Priežastinių procesų modelis, kuris išsiskiria tuo, kad parodo skirtingų kompetencijos aspektų sąsajas bei ryšius.

Europos Tarybos demokratinės kultūros kompetencijų modelis (2016) yra orientuotas į asmenims reikalingas kompetencijas užtikrinant jų aktyvų dalyvavimą kultūriniame ir demokratiname gyvenime. Modelį sudaro dvidešimt kompetencijų, kurios yra suskirstytos į keturias kategorijas: vertybės, nuostatos, įgūdžiai, žinios ir kritinis mąstymas (Priedas nr. 1). Analizuojant šį modelį, taip pat yra svarbu išsigryninti, ką šio modelio kontekste reiškia vertybės, nuostatos, įgūdžiai bei žinios ir kritinis mąstymas. **Vertybės** yra pristatomas, kaip bendri asmens įsitikinimai, kuriais žmogus vadovaujasi. Vertybės, taip pat, yra suprantamos, kaip tam tikri standartai, kuriais remiantis asmuo vertina savo ar kitų veiksmus. Tuo tarpu, **nuostatos** yra suprantamos asmens pozicija ar nusiteikimas, pavyzdžiui, asmens, institucijos, įvyko ar kt., atžvilgiu. Pabrėžiama, kad nuostatas sudaro keturi pagrindiniai aspektai, kaip: įsitikinimas arba nuomonė apie tam tikrą dalyką, emocinė reakcija į tai, tam tikro dalyko teigiamas arba neigiamas vertinimas ir pasirinktas elgesys tam tikro dalyko atžvilgiu. Nuostatas šiame modelyje sudaro, atsakingumas, pagarbos jausmas, atvirumas ir kita. Kita modelyje aptariama kategorija yra **įgūdžiai**, kurie pristatomi kaip gebėjimas efektyviai pritaikyti mąstymo ir elgesio modelius, siekiant konkretaus tikslo. Ir galiausiai, **žinios ir kritinis mąstymas**, yra susiję su asmens sukaupta ir turima informacija, tuo tarpu kritinis mąstymas yra vartojamas, pabrėžiant asmens prasmės suvokimo ir vertinimą (Europos Taryba, 2016).

Remiantis Kubova-Semaka (2020), šiam Europos Tarybos kompetencijų modeliui galėtume priskirti vertybėmis paremtą požiūrį į kompetencijas, modelio pagrindą sudaro kultūrinė ir demokratinė vertybės. Žvelgiant iš struktūrinės perspektyvos, šį modelį būtų galima priskirti prie kompozicinių modelių, kuomet yra smulkiai išvardinama ir kategorijuojamos žinios, įgūdžiai ir kita. Modelyje galime matyti išvardijamas tiek minkštąsias, tiek kietąsias kompetencijas, kaip pavyzdžiui, žinios ir kritinis supratimas apie pasaulio politiką, teisę, komunikaciniai įgūdžiai bei demokratinės vertybės ar asmens atvirumas ir kt. Kartu šis modelis nėra orientuotas į tam tikros

veiklos atlikimą, tad tikslingiau jį būtų galima priskirti prie Hoffmann (1999) išskirtos trečiosios sampratos apie kompetencijas, kuomet orientuojamasi daugiau į žmogaus asmenines savybes.

Prie kompozicinės struktūros kompetencijų modelių būtų galima priskirti ir Europos Komisijos (2019) mokymosi visą gyvenimą bendrųjų kompetencijų modelį (Priedas nr. 2). Lyginant su prieš tai aptartu Europos Tarybos modeliu, Europos komisijos modelyje yra iš viso išskiriamos aštuonios skirtingos kompetencijų grupės ir kiekviena grupė yra smulkiau sudaryta iš žinių, įgūdžių ir nuostatų. Kompetencijų grupes sudaro tokie aspektai, kaip daugiakalbiškumas, raštingumas, tikslieji mokslai, skaitmeninė kompetencija, pilietiškumas ir kt. Tuo tarpu aptariamo modelio kontekste **žinios** yra suprantamos, kaip sąvokų, faktų, skaičių, idėjų, teorijų visuma. **Įgūdžiai** yra apibrėžiami, kaip gebėjimas atlikti procesus ir naudotis turimomis žiniomis. **Nuostatos** apibūdina asmens nusiteikimą ir mąstyseną elgtis ar reaguoti į asmenis, situacijas (Europos Komisija, 2019). Modelio autoriai šias kompetencijų grupes pristato kaip tarpusavyje lygiavertes ir pabrėžia, kad šios kompetencijos yra ugdomos per visą žmogaus gyvenimą. Atsižvelgiant į aspektą apie kompetencijų ugdymą visą gyvenimą, šį kompetencijų modelį būtų galima priskirti prie kognityvinio arba išvystyto gebėjimo požiūrio, kuriuose yra akcentuojamas nuolatinis kompetencijų ugdymas ir asmens tobulėjimas (Kubova-Semaka, 2020).

Tuo tarpu, UNESCO (2016) darbuotojų kompetencijų modelis (Priedas nr. 3), kitaip nei Europos Tarybos ir Europos komisijos kompetencijų modeliai, pagal savo struktūrą atitiktų Glaesser (2018) apibūdintą struktūrinį kompetencijų modelį. Struktūriniuose modeliuose atsispindi kelios tam tikros kompetencijų grupės ir jų tarpusavio ryšiai. UNESCO (2016) modelyje yra išskiriami trys aspektai, kaip pagrindinės vertybės, pagrindinės kompetencijos ir vadybinės kompetencijos. **Vertybės** yra pristatomos, kaip bendri įsitikinimai, kurie vienija organizacijos darbuotojus. Tuo tarpu, **kompetencijos** yra suprantamos, kaip žinių, įgūdžių ir gebėjimų visuma, kuri yra reikalinga UNESCO darbuotojų darbui. Ir galiausiai, **vadybinės kompetencijos** yra priskiriamos darbuotojams, dirbantiems vadybinėje srityje. Vadybines kompetencijas taip pat sudaro žinios, įgūdžiai ir gebėjimai. Atsižvelgiant, į tai, kad šiame UNESCO modelyje yra pabrėžiamas gebėjimas tinkamai atlikti savo darbą, būtų galima teigti, kad modelis priklausytų prie aptartų profesinės veiklos apibūdinančių kompetencijų supratimo (Vitello et al., 2021; Hoffmann, 1999; Spencer & Spencer, 1993) bei funkcinio požiūrio, kuriuo yra pabrėžiama tik tam tikram darbui ar specialybei atlikti reikalingų kompetencijų visuma (Kubova-Semaka, 2020).

Ankstesnėse šio darbo dalyse aptarti autoriai (Glaser & Zenetou, 1996; Talboys, 2011; Taylor & Neill, 2008; Ališauskienė, 2024) bendrais bruožais aprašo muziejų edukatoriams reikiamas kompetencijas, tačiau nepateikia tikslaus edukatorių kompetencijų modelio. Tuo tarpu

aktualus šiam darbui yra Jungtinės Karalystės organizacijos GEM (liet. Muziejų edukacijos grupė), 2014-2021 sukurtas ir muziejų edukatoriams skirtas kompetencijų modelis (2021). GEM organizacija jungia Jungtinės Karalystės kultūros institucijas, kaip muziejai, galerijos, taip pat organizacijos veikloje gali dalyvauti ir individualūs edukatoriai ar kiti už edukacinę veiklą atsakingi asmenys (GEM, 2025). Modelis yra prieinamas visiems kultūros darbuotojams ir kiekviena institucija ar edukatorius gali šį modelį pasitelkti savo darbui, tačiau nėra pabrėžiama, kad šis modelis yra privalomas visiems Jungtinės Karalystės muziejų darbuotojams, o labiau yra akcentuojamas šio modelio laisvas pasirinkimas ir naudojimas. GEM tinklalapyje yra pabrėžiama, kad modelis dažniausiai pasitarnauja nustatant muziejuose dirbančių edukatorių kompetencijas, sudarant sąlygas darbuotojams įsivertinti savo įgūdžius ir planuoti savo kompetencijų ugdymą (GEM, 2025).

Kadangi šis muziejų edukatorių kompetencijų modelis yra glaudžiai susijęs su šio darbo tema, svarbu išsamiau aptarti siūlomą modelio turinį bei jo sudedamąsias dalis. GEM edukatorių kompetencijų modelis (2021) apibūdina platų įgūdžių, elgsenos ir savybių visumą, kuri yra reikalinga kultūrinio paveldo sektoriaus edukatorių specialybei. Iš viso modelyje yra pateikiama penkiolika skirtingų temų, kurios yra suskirstytos į keturias kategorijas (GEM, 2021):

- Kategorija „santykių kūrimas“. Su kategorija susijusios smulkesnės temos, kaip: efektyvi komunikacija, bendradarbiavimas su kolegomis ir muziejų partneriais, bendrakūra bei vadovavimas ir lyderiavimas;
- Kategorija „profesinė praktika“. Kategorijos temos: aukštos kokybės edukacinių veiklų organizavimas ir teikimas, projektų planavimas bei tvarumo ir efektyvumo savo darbe užtikrinimas;
- Kategorija „reflektyvi praktika“. Kategorijos temos: supratimas apie švietimo kontekstą, supratimas apie įvairias auditorijas ir jų poreikius, supratimas apie paveldo sektoriaus vaidmenį ir svarbą bei savo veiklos reflektavimas;
- Kategorija „skaitmeniniai gebėjimai“. Kategorijos temos: skaitmeninių priemonių naudojimas administravimo ar kitiems savo darbams atlikti, skaitmeninių priemonių naudojimas komunikacijai, skaitmeninių priemonių naudojimas asmeniniam tobulėjimui ir mokymuisi bei technologijų naudojimas kuriant edukacinį turinį.

Modelis yra svarbus tuo, kad jame esančios kategorijos ir tas kategorijas apimančios temos plačiai pristato muziejų edukatorių ir kultūros srities darbuotojams reikiamas kompetencijas, darbo specifiškumą, o modelyje esantys trys skirtingi lygmenys gali leisti šios specialybės darbuotojams įsivertinti turimas savo kompetencijas ir jų tobulinimo poreikį. GEM modelyje yra akcentuojama

komunikacija, santykių kūrimas, kokybiškų paslaugų teikimas, švietimo procesų išmanymas, skaitmeniniai gebėjimai ir kt.

GEM modelį pagal savo pobūdį, būtų galima priskirti taip pat prie profesinės veiklos apibūdinančių ir funkcinio požiūrio modelių (Hoffman, 1991; Kubova-Semaka 2020; Spencer & Spencer, 1999; Vitello et al., 2021). Modelio struktūra labiau primena vadinamąjį lygmenų modelį (Glaesser, 2018), kadangi kiekviena kompetencija turi tris skirtingus lygmenis, kaip: pagrindinio, patyrusio ir lyderiaujančio lygmuo. Taip pat, autoriai pabrėžia, kad visos kompetencijos yra lygiavertės tarpusavyje. Aptariamas modelis yra panašios struktūros, kaip Lietuvos BUP bendrųjų kompetencijų bei pedagogų kompetencijų modeliai, kurie taip pat yra išskirstyti pagal skirtingus lygmenis.

Atlikta modelių analizė parodė, kad priklausomai nuo konteksto yra pasitelkiamas skirtingas modelių požiūris bei jo struktūra. Kompetencijų modeliai gali skirtis savo turiniu, vizualu ir savo kontekstu. Tam tikras laisvumas, leidžia kiekvienai organizacijai ar asmeniui kurti kompetencijų modelį atitinkamai pagal savo siekius ar poreikį. Šiam darbui aktualus GEM muziejų edukatorių modelis pasirodė, kaip itin išsamus ir papildantis muziejų edukatorių kompetencijų supratimą.

EMPIRINĖ DALIS

Tyrimo metodologija

Tyrimo metodologinė prieiga. Tyrimo tikslui pasiekti buvo pasirinkta JAV sociologės, profesorės Kathy Charmaz išplėtotą konstruktyvistinę grindžiamoji teorija (Charmaz, 2009). Konstruktyvistinės grindžiamosios teorijos (toliau – KGT) metodologija yra paremta indukcinio tyrimo atlikimu, kuomet iš tyrimo metu surinktų kokybinių duomenų yra kuriama ir konstruojama teorija (Žydžiūnaitė, 2017; Orlova, 2019). Atitinkamai, pagal suformuluotą tyrimo tikslą, šiame darbe siekiama sukonstruoti galimą Lietuvos muziejų edukatorių kompetencijų modelį. KGT metodas yra pritaikomas konstruojant modelį, kuriam yra suteikiamos muziejų edukatorių ir jų vadovų kuriamos reikšmės.

KGT iš kitų grindžiamosios teorijos tipų skiriasi tyrėjo pozicija tyrime, kuomet yra išskiriama tyrėjo ir tyrimo dalyvių sąveika (Žydžiūnaitė, 2017; Orlova, 2019). Šios vadinamosios abipusės sąveikos metu tyrimo dalyvių kuriamos reikšmės yra interpretuojamos ir analizuojamos tyrėjo, išsaugojant ne tik tyrėjo objektyviškumą ir analitiškumą, bet ir pasitelkiant tyrėjo patirtį ir turimas žinias (Orlova, 2019).

Tad šiuo ruožtu, svarbu pabrėžti **tyrėjos poziciją**. Šio darbo autorė yra glaudžiai susijusi su muziejų bei muziejų edukatorių veikla. Tyrimo atlikimas yra paremtas ne vien profesiniu susidomėjimu, bet kartu ir akademinio intereso. Darbo autorę akademinėje srityje dominančios temos yra susijusios su muziejine bei edukatorių veikla, neformaliuoju ugdymu ir jo sąveikomis su formaliuoju ugdymu. Tad tiek profesinė patirtis, tiek akademinis suinteresuotumas leidžia į šį tyrimą pažvelgti įvairiapusiškai. Vis dėlto, atliekant tyrimą ir duomenų analizę buvo laikomasi tyrėjos objektyvumo ir remtasi tik interviu dalyvių duomenimis. Profesinė patirtis buvo pasitelkiama vykdant teorinės literatūros analizę bei interpretuojant interviu metu gautus duomenis, prie kurių buvo nuolat grįžtama. Šis procesas, kuomet viso tyrimo metu nuolat vyksta duomenų atranka, jų pildymas bei gavimas ir analizė, yra įvardijamas cirkuliariu (Švedaitė-Sakalauskė, 2019) ar ciklišku, t.y. duomenys yra analizuojami iškart juos surinkus ir viso tyrimo metu yra prie jų grįžtama (Orlova, 2019).

Tyrimo dalyviai ir jų atranka. Tiriant muziejų edukatorių kompetencijas iš viso buvo atlikta vienuolika interviu. Tyrimui atlikti buvo tikslingai pasirinkti skirtinguose Lietuvos muziejuose dirbantys edukatoriai. Taip pat siekiant praplėsti muziejų edukatorių kuriamas reikšmes buvo kalbinami muziejų edukatorių vadovai. Svarbu atkreipti dėmesį, jog edukatorių pareigybės pavadinime dažniausiai sutiksime žodį „edukatorius“, tačiau edukatorių vadovų pareigybės

pavadinimai skirtinguose muziejuose gali skirtis, pavyzdžiui, „edukacijų vadovas“, „edukacinio skyriaus vadovas“ ar net „metodininkas“, todėl siekiant išvengti klaidinančių terminų, šiame darbe šios srities asmenys yra įvardijami, kaip „edukatorių vadovai“.

Taip pat, atsižvelgiant į Lietuvos muziejų tematinę įvairovę, siekta į tyrimą įtraukti interviu dalyvių iš kuo įvairesnių muziejų. Muziejų tematinės įvairovės pasirinkimas yra paremtas tuo, kad edukatorių kompetencijų modelis neapimtų tik vienos tematikos edukatorių, pavyzdžiui, tik istorinių muziejų. Tyrimo metu interviu dalyviai buvo kalbinami iš Vilniaus, Kauno ir Šiaulių miesto muziejų. Analizuojant duomenis išryškėjo poreikis atlikti papildomus interviu su muziejininkų kompetencijų kėlimo programos MARTA³ atstovais. Žemiau pateiktoje lentelėje (nr. 2) pateikiama tyrime dalyvavusių asmenų pagrindinė informacija.

Lentelė nr. 2

Tyrimo dalyviai ir dalyvės

	Pareigybė	Muziejaus tipas ⁴	Darbinė patirtis
I1	Edukatorė-gidė	Istorinis	1 m.
I2	Edukatorė-gidė	Istorinis	2,5 m.
I3	Edukacijų vadovė	Meno	6 m.
I4	Edukatorė	Istorinis	2,5 m.
I5	Metodininkė	Istorinis	10 m.
I6	Edukacinio skyriaus vadovė	Dailės	6 m.
I7	Vyriausioji edukatorė	Dailės	3,5 m.
I8	Metodininkas	Specializuotas	1 m.
I9	Edukatorė	Istorinis	8 m.

³ Lietuvos nacionalinio muziejaus vykdoma programa (2023-2025 m.), skirta ugdyti nacionalinių ir valstybinių muziejų darbuotojų kompetencijas.

⁴ „Pagal rinkinių rūšis, paskirtį ir svarbiausių mokslų pobūdį muziejai tradiciškai skirstomi į istorijos, meno, gamtos, mokslo, technikos, mišrius, specialiuosius.“ (Visuotinė lietuvių enciklopedija, 2023).

I10	Vyriausioji edukatorė	Meno	3 m.
I11	MARTA programos vadovė	-	3 m.

Tyrimo instrumentai. Tyrimuose taikant KGT galima taikyti tiek laisvą, tiek pusiau struktūruotą interviu scenarijų (Orlova, 2019), tad kokybiniam tyrimui atlikti buvo pasitelktas pusiau struktūruotas klausimynas muziejų edukatoriams ir edukatorių vadovams. Galutinį tyrimo klausimyną (Priedas nr. 5) iš viso sudarė penkiolika klausimų, trys iš jų yra įvadinio pobūdžio, t.y. interviu pradžioje buvo prašoma papasakoti apie savo veiklą bei muziejų, kuriame dirba. Likusi klausimų dalis yra tiesiogiai susijusi su edukatorių kompetencijomis. Taip pat, buvo pasitelktas pusiau struktūruotas klausimynas MARTA programos atstovams (Priedas nr. 7). Klausimyną skirtą MARTA atstovams sudarė dešimt klausimų, kuriuos pasitelkiant buvo klausama apie MARTA programą, jos priešistorę, muziejininkų bei edukatorių kompetencijas. Edukatoriams ir edukatorių vadovams klausimynas buvo nuolat koreguojamas atsižvelgiant į duomenų analizę ir kategorijų tikslinimus.

Tyrimo organizavimas ir eiga. Tyrimas buvo atliekamas keturiais etapais. Pirmojo etapo metu (2024 m. spalio – gruodis) buvo atliekamas žvalgomasis tyrimas, kurio metu buvo siekta surinkti kokybinius duomenis iš trijų muziejuose dirbančių edukatorių, tačiau dėl trečiame interviu nepasirodžiusio informanto, pavyko atlikti tik du interviu. Žvalgomuoju tyrimu buvo siekiama susidaryti pirmąjį įspūdį apie muziejų edukatorių darbą ir jų pedagogines kompetencijas. Antrojo etapo metu (2025 m. vasaris – kovas) buvo išgryninta tyrimo metodologija ir tolimesniam tyrimui atlikti buvo pasirinktas K. Charmaz KGT metodas ir metodo siūlomas tyrimo proceso modelis. Antrame etape buvo atlikti papildomi keturi interviu su trimis edukatorių vadovėmis ir viena edukatore, siekiant praplėsti turimus duomenis surinktus pirmajame etape, tačiau atliekant pirmųjų penkių interviu duomenų analizę, buvo pastebėta, kad informantų prašant pasidalinti jų nuomone apie tai, kokias pedagogines kompetencijas turėtų turėti edukatoriai, buvo pradedama kalbėti bendrųjų kompetencijų sąvokomis ir pedagoginės kompetencijos nebūdavo išskiriamos. Atsižvelgus į tai, buvo koreguojamas tyrimo instrumentas ir prašoma informantų kalbėti apie kompetencijas plačiąja prasme. Antrajame tyrimo etape buvo atliekama šešių interviu duomenų analizė, kodavimas, kodų lyginimas ir pirmųjų kategorijų išskyrimas: edukatorių darbo funkcijos ir vaidmuo, edukatorių kompetencijos ir edukatorių kompetencijų tobulinimo būdai.

Trečiame etape (2025 m. kovas – balandis) buvo siekiama patikslinti „edukatorių įvardijamos kompetencijos” kategoriją ir tyrimo instrumentas buvo dar kartą koreguojamas. Šiame etape buvo surinkti duomenys iš papildomų keturių informantų: vieno edukatorių vadovo ir trijų edukatorių. Taip pat ir toliau buvo vykdoma duomenų analizė ir kodavimas.

Ir paskutiniajame, ketvirtajame etape (2025 m. balandis) buvo siekta atlikti dar du papildomus interviu grindžiamus iš duomenų kylančių poreikiu, kalbinant Lietuvos muziejininkų kompetencijų tobulinimo MARTA programos atstovus, tačiau į kreipimąsi elektroniniu laišku, atsakius tik vienai atstovei, buvo atliktas tik vienas interviu.

Taip pat, pagal grindžiamosios teorijos tyrimo atlikimo rekomendacijas, viso tyrimo metu buvo rašoma tyrėjos atmintinė, kuri buvo dualistinė, t.y. buvo tiek teorinė, kurioje yra svarstomas tyrėjos mąstymas, aptariami kodų ryšiai, duomenų interpretacijos bei asmeninė, kurioje aprašomi tyrėjos mintys, abejonės ir jausmai (Žydžiūnaitė, 2017). Atmintinės duomenys yra naudojami tyrimo metu, pildant tekstą ar interpretuojant duomenis.

Duomenų analizė. Remiantis KGT metodologija tyrimo metu buvo skiriamas dėmesys duomenų kūrimui kartu su interviu dalyviais, darbo autorės galimam subjektyvumo pripažinimui, cikliškumui renkant ir pildant duomenis bei indukciniai duomenų analizei (Orlova, 2019). Duomenų analizė taip pat vyko pagal esminius KGT procesus. Pirmiausiai, buvo atliekama empirinė duomenų atranka, kurią taip pat papildė teorinė atranka (Orlova, 2019). Teorinė atranka leidžia iš kylančių duomenų tikslinti gautą informaciją, esant poreikiu, koreguoti tyrimo instrumentus ar papildyti tyrimą įtraukiant naujus interviu dalyvius.

Gavus pirmuosius duomenis, interviu įrašai buvo iškart transkribuojami ir buvo atliekama analizė, pirminiai kodavimai. Duomenų kodavimas buvo atliekamas K. Charmaz siūlomą metodu „eilutė po eilutės”, kuomet yra koduojama kiekviena interviu teksto eilutė (Priedas nr. 10), kuri leidžia įsigilinti į informantų kuriamas reikšmes (Charmaz, 2009). Surinkus pirmuosius duomenis, juos analizuojant bei koduojant, galiausiai buvo atliekamas fokusuotas kodavimas, kurio metu iš pirmųjų kodų buvo kuriamos pirmosios kategorijos, nuolat grįžtant prie interviu ir juos lyginant tarpusavyje (Orlova, 2019). Ir galiausiai, buvo atliekamas teorinis kodavimas, kurio metu, yra formuluojamos galutinės kategorijos ir susiejamos tarpusavyje (Žydžiūnaitė & Sabaliauskas, 2017). Analizuojant, kaip kategorijos tarpusavyje jungiasi, kokie atsiranda tarpusavio ryšiai tarp edukatorių išskiriamų duomenų, tyrimo pabaigoje buvo sukurtas muziejų edukatorių kompetencijų modelis. Duomenų analizei taip pat buvo pasitelkta tyrėjos atmintinė.

Tyrimo etika. Užtikrinant tyrimo etikos reikalavimus, renkant duomenis buvo laikomasi tyrimo etikos gairių, užtikrinamas interviu dalyvių konfidencialumas, anonimiškumas, asmeniniai duomenys koduojami. Užtikrinama, kad dalyvavimas yra savanoriškas ir prieš interviu gauti žodiniai sutikimai (Aleksnevičienė et al., 2020). Taip pat, interviu dalyviams buvo pranešama, kad iš tyrimo turi galimybę bet kada pasitraukti pranešant gyvai interviu metu, arba susisiekiant bet kuriuo metu suteiktais tyrėjos asmeniniais kontaktais.

Tyrimo ribotumai. Tyrimo metu surinkti duomenys atskleidžia svarbias perspektyvas apie muziejų edukatorių darbą ir jiems reikalingas kompetencijas, tačiau yra svarbu pabrėžti, kad pasitelkiant dešimties edukatorių ir jų vadovų interviu, kuriamas kompetencijų modelis gali neatitikti visų Lietuvos muziejų edukatorių lūkesčių šiam modeliui. Tačiau, šio darbo kontekste kuriamas modelis yra rekomendacinio pobūdžio ir atsižvelgiant į edukatorių darbo dinamiškumą, gali būti pildomas. Siekiant ateityje pildyti modelį, būtų svarbu į modelio konstravimą įtraukti mažesnių vietovių muziejų edukatorius, taip pat siekti įtraukti ir daugiau edukatorių, jų vadovų bei specialistų, dirbančių su ugdytojų kompetencijomis.

Edukatorių darbo funkcijos ir vaidmuo muziejuje

Siekiant ištirti muziejų edukatorių kompetencijas yra svarbu išskirti pagrindines šios specialybės darbinės funkcijas ir pabrėžti edukatorių suprantamą jų vaidmenį muziejuje. Įsigilinimas į edukatorių darbinės funkcijas leidžia tiksliau apibrėžti šią specialybę ir atskleisti šios srities darbo specifiškumą. Edukatorių pagrindinių darbo funkcijų išgryninimas taip pat papildo edukatorių kompetencijų modelį, kadangi yra atskleidžiami tiesioginiai ryšiai tarp darbo funkcijos ir edukatoriams reikalingų kompetencijų. Pavyzdžiui, vienai iš edukatorių darbo funkcijų atitinkamai reikia ir tą sritį orientuotų kompetencijų. Tuo tarpu, aptariamas edukatorių vaidmuo muziejuje prisideda prie kuriamų reikšmių apie šios srities asmenims būdingas ir vienijančias nuostatas apie jų darbą.

Tyrimo metu iš surinktų duomenų buvo išskirta pirmoji kategorija: „Edukatorių darbo funkcijos ir vaidmuo“, kategorija yra išskirstoma į mažesnes subkategorijas, kaip: edukatorių darbo funkcijos, edukatorių vaidmuo, lankytojų ugdymas, santykis su mokytojais. Tolimesniuose darbo skyriuose yra pristatomos šios subkategorijos.

Edukatorių darbo funkcijos ir ypatumai

Nepaisant to, kad tyrime dalyvavo skirtingų sričių muziejų edukatoriai, vis dėl to tam tikros tendencijos dėl jų darbo funkcijų išryškėjo. Būtent subkategorija „Edukatorių darbo funkcijos“ ir pristato plačiau šios specialybės darbo specifiškumą.

Svarbu paminėti, kad ne visuose Lietuvos muziejuose yra atskiriamos gido ir edukatorių pareigybės, pavyzdžiui šiame tyrime dalyvavo keturi interviu dalyviai, kurių muziejuose edukatoriai kartu užima ir gido pareigas (I1; I2; I6; I8). Taip pat du interviu dalyviai išskyrė, kad nors jų kaip muziejaus edukatorių pagrindinė funkcija yra susijusi su edukacijomis, tačiau, esant poreikiui, tenka užsiimti ir ekskursijų vedimu, tačiau tai pasitaiko retai (I5; I7). Šie duomenys parodo, kad edukatoriaus specialybė skirtinguose muziejuose gali varijuoti savo darbo funkcijomis ir edukatoriai gali dirbti tiek su edukacinėmis veiklomis, tiek su ekskursijomis. Šių veiklų specifika yra skirtinga tuo, kad ekskursijų metu yra tik perduodamos žinios, kai tuo tarpu edukacinių veiklų metu lankytoją siekiama kuo labiau įtraukti pasitelkiant praktinius užsiėmimus, kaip pavyzdžiui, dirbtuvės, žaidimai ir panašiai. Įtraukio metodų, kaip dirbtuvių, mokymosi veikiant, specialių programų pasitelkimas atsiskleidžia ir muziejinių darbuose (Bėkšta & Jarockienė, 2016; Jarockienė, 2008; Hooper-Greenhill, 1994).

Žinoma, vertėtų nepamiršti, kad kai kurie muziejai turi ribotus finansinius ar žmogiškuosius išteklius ir ne visuomet gali atskirti šias dvi pareigybes:

„<...> daugelyje muziejų edukatoriai dirba su ribotais resursais, tiek laiko, tiek finansiniais šiuo atveju, ir be abejo, ir žmogiškaisiais ištekliais, nes yra tiek, kiek yra etatų, ypatingai biudžetinėse įstaigose, vienas žmogus dažnai kuria, veda, administruoja, reflektuoja, todėl tenka balansą rasti tarp kokybės ir atminties <...>” (I6).

Taip pat yra atkreipiamas dėmesys, kad muziejaus edukatoriaus specialybė gali būti nesuprantama ir tiksliai nežinoma, kokias funkcijas ji turi atitikti:

„<...> kartais klausant žmonių, kurie nesusiję su muziejais, su muziejų darbu, jie nesupranta kas yra edukatorius ir, pavyzdžiui, negalėtų pasakyti ką tu dirbi, <...> bet edukatorius, tai ne muziejininkas, nu toks neaišku kas, tarp ekskursijų vadovo, muziejininko, toks kažkoks neaiškus <...>. Gal net patiems muziejams, kad net pats muziejus, valdžia, administracija nelabai supranta <...>” (I9)

Visgi galime identifikuoti pagrindinę muziejų edukatorių specialybės atliekamą funkciją. Septyni interviu dalyviai edukatorių veikloje labiausiai išskiria ir įvardina kaip pagrindinę veiklą – edukacinių užsiėmimų kūrimą ir vedimą įvairioms amžiaus grupėms (I3; I4; I6; I7; I8; I9; I10):

„Tai jie, be abejo, kuria programas, ilgalaikes ir trumpalaikes programas, priklausomai nuo parodų, kitaip rengia edukacines veiklas, metodikas, skirtingoms amžiaus grupėms, derindami juos su formalioju ir neformalioju ugdymu, taikydami inovatyvius, dalyvaujamuosius metodus t. y., kad pas mus edukacija tai nėra pasakojimas, tai yra nuolatinis dalyvavimas ir patyrimas meno bei jo pažinimas. Kurdami programas jie interpretuoja turinį ir bando jį perteikti, pasitelkdami įvairius kontekstus, istorinius pasakojimus bei kūrybinius metodus.” (I6).

Nenuostabu, kad labiausiai edukatorių išskiriama funkcija yra susijusi su skirtingo pobūdžio edukacinių veiklų kūrimu ir vedimu. Edukacinių veiklų kūrimas susideda iš edukatorių darbo atrenkant aktualią medžiagą pagal muziejaus ar parodos tematiką ir šią medžiagą pritaikant edukacinės veiklos koncepto sukūrimui. Vėliau sukurta edukacinė veikla yra pristatoma muziejaus lankytojų grupėms atliepianč jų poreikius.

Be edukacinių veiklų kūrimo ir vedimo, keli informantai kaip atskirą edukatorių funkciją išskiria muziejaus parodos pristatymą lankytojams (I2; I5), taip pat prisidėjimą prie muziejaus rengiamų parodų (I2; I7; I8). Kiek mažiau yra išskiriamas edukatorių prisidėjimas prie muziejaus renginių organizavimo (I9), projektų rengimas ir jų vykdymas (I7; I9) ar net bendradarbiavimas su švietimo įstaigomis (I8; I9). Edukatorių papildomų funkcijų atlikimą gali lemti muziejaus finansiniai ar žmogiškieji ištekliai, vidinė muziejaus kultūra dėl darbų pasidalijimo.

Tuo tarpu, edukatorių darbo ypatybės išryškėja interviu dalyviams apibūdinant savo darbą. Pastebima, kad edukatoriai ir edukatorių vadovai šį darbą mato, kaip itin kūrybišką (I2; I3; I9; I10), dinamišką (I3; I4) bei reiklų (I2; I9).

Kūrybiškumas edukatorių darbe viena labiausiai atsiskleidusių šio darbo ypatybių. Kūrybiškumas yra minimas tiek informantams apibūdinant darbo specifiškumą, tiek apibūdinant edukatoriams reikalingas kompetencijas. Daugiau apie kūrybiškumą, kaip kompetenciją bus kalbama tolimesniuose šio darbo skyriuose. Tačiau apibendrinant, kūrybiškumas yra tiesiogiai susijęs su edukatorių darbo funkcija kuriant edukacijas, o tuo pačiu edukatorių kūrybiškumas yra reikalingas ir vedant edukacines veiklas, nes tenka greitai prisitaikyti prie lankytojų grupių ir skirtingų jų poreikių. Todėl edukatoriai šį darbą ir įvardina kaip reiklų, dinamišką ar net gana kompleksinį:

„Turi tu toks, toks biškį šiek tiek visų galų meistras šitam darbe, tai tikrai, tai vat.“ (I4).

„<...> manau, kad šiuolaikinio muziejaus edukatorius turi būti daugialypis specialistas, <...> kuris vienodai gerai jaučiasi ir kultūrinio lauko turinio kontekste arba tiek pedagoginėje veikloje, šiuo atveju, tiek socialinėje ir komunikacinėje plotmėje.“ (I6).

Kaip užsiminta anksčiau, muziejų edukatorių darbo specifiškumas taip pat išryškėja darbe su skirtingomis amžiaus ir poreikių grupėmis. Svarbu pabrėžti, kad dalies kalbintų informantų muziejuose edukatoriai dirba išimtinai tik su vaikų ir mokinių grupėmis (I3; I4; I5) ir nors, šiuose muziejuose dirbantys edukatoriai dirba išimtinai tik su vaikais, tačiau dažnu atveju jiems taip pat tenka dirbti su įvairiomis mokinių amžiaus grupėmis, nuo priešmokyklinukų iki gimnazinių klasių mokinių:

„Tai mano darbas yra daugiausiai darbas su vaikais ir tie vaikai yra labai įvairaus amžiaus, aš dirbu tiek su priešmokyklinukais, nes nuo priešmokyklinukų mes ir galime teikti savo šitas paslaugas, edukacijas vesti, iki dvyliktokų <...>“ (I4).

Likusios dalies informantų muziejuose, edukatoriai dirba su įvairiomis amžiaus grupėmis, tiek su mokiniais, tiek su šeimomis ar senjorų grupėmis (I1; I2; I6; I7; I8; I9; I10):

„<...> na visų pirma, specifika yra vesti edukacinius užsiėmimus įvairaus amžiaus moksleiviams, bet ir suaugusiems asmenims <...>“ (I9).

„Vesti edukacijas įvairaus amžiaus žmonėms, pradedant nuo ikimokyklinio iki jaunesniojo ir po to vyresnio mokyklinio, taip pat senjorams vedam <...>“ (I10).

Taip pat, darbą su suaugusiais gali lemti edukatoriams atitenkanti ekskursijų vedimo funkcija, kadangi kartu ekskursijos yra dažniau užsakomos suaugusiųjų grupių. Keturių informantų muziejuose edukatoriai kuria ir veda tiek edukacijas, tiek ekskursijas (I1; I2; I6; I8):

„<...> kadangi mūsų muziejus neturi dviejų atskirų pareigybių gido ir edukatoriaus, tai iš esmės neišvengiamai jis dirba su visom amžiaus kategorijomis <...>” (I2).

Įtraukties tema taip pat sparčiai yra aktualizuojama ir Lietuvos muziejuose, o kartu ir edukatorių darbe. Dalis kalbintų interviu dalyvių (I2; I6; I7; I10) savo darbe pažymėjo darbą ir su individualių poreikių lankytojais:

„<...> tai ką mes darome muziejuje, tai vat, būtent su kitomis grupėmis, kurios turi, negalima sakyti specialiųjų poreikių, tai irgi ne visai geras išsireiškimas, bet nežinau ar yra koks geresnis, bet taip, su vaikų ir suaugusiomis grupėmis, kurie turi arba tam tikrą negalią, arba tikrą mokymosi sunkumų.” (I2).

Darbas su skirtingomis amžiaus ir poreikių grupėmis atskleidžia ne tik edukatorių darbo dinamiškumą ar reiklumą, bet kartu parodo, kad atitinkamai tokiam darbui yra reikalingas platus kompetencijų bagažas, kad edukatorių vykdoma veikla visapusiškai atlieptų tiek edukacinius muziejaus tikslus, tiek lankytojų poreikius. Šiame dinamiškumo kupiname darbe, dalis interviu dalyvių pažymi, kad kiekvienai atskirai grupei yra skiriamas trumpas laiko tarpas, kuomet tenka suteikti edukacinės veiklos paslaugą per maždaug 45-60 min. (I2; I4; I5; I10):

„<...> kad mes čia edukatoriai turime vieną valandą su tais vaikais ir tarkim, turėti tą tokį procesą su jais užmegzti ryšį, juos pažinti, neturime dažniausiai tokios prabangos ir turime tą vieną valandą ir na gebėti per ją ir perteikti, ir gebėti palaikyti tą ryšį, kad ir jiems būtų įdomu, ir tau.” (I2).

Per šį trumpą laiko tarpą edukatoriai taip pat turi greitai įsivertinti grupės charakteristiką (I1; I4; I9), t.y. įsivertinti kokio tipo tai grupė, kokiais metodais reikės su ja dirbti, kokį bendravimo stilių reikės pasirinkti ir kaip reikės su grupe užmegzti ryšį. Edukatorių trumpas laiko tarpas grupėms bei kylantis iššūkis, jog tik atvykus grupei, yra susidaroma pirminė nuomonė apie grupės turimas žinias, charakteristiką, taip pat kelia sunkumų užmegzti kokybišką ryšį su grupėmis (Taylor & Neill, 2008). Visgi, pažymėtina ir tai, kad dažnu atveju edukatoriai jau prieš atvykstant grupei sužino grupės amžių, tačiau kiekviena ateinanti grupė gali būti skirtinga:

„Nu taigi susitinki žmogų ir matai, kaip jis reaguoja, kaip jis reaguoja ir kaip su juo bendrauti, ar ten reikia su juo kaip su vaiku kažką, mielo ir simpatiško ir kažką apie

šuniukus pasakoti, ar ten yra žmogus, kuris ieško kažkokios specifinės, intelektualios informacijos. <...>

I. K. O per kiek laiko pavyksta įsivertinti kokio tipo tai grupė?

Praktiškai iškart, kai tik jie ateina pro duris ir jau pasireiškia jų, jau nujauti kas čia bus. Jų tą energiją, kurią tik pro duris įėję atsineša, tai tu matai. <...> ar galų gale kaip jie reaguoja į tavo tą pasisveikinimą ir tas kažkokias tas įžangines mintis, tu jau matai kas čia bus per kompaniją.” (I1).

Apibendrinant, galima pažymėti, kad edukatorių pagrindinė darbo funkcija yra susijusi su muziejinės edukacijos, o kai kuriais atvejais net ekskursijų kurimu. Sukūrus edukacinę veiklą, ji vėliau yra pristatoma įvairaus amžiaus ir poreikių lankytojų grupėms per trumpą laiko tarpą. Visa tai atskleidžia edukatorių darbo dinamiškumą bei kompleksiškumą, kuris reikalauja šiai sričiai išskirtinių kompetencijų.

Edukatorių vaidmuo

Antroji subkategorija yra susijusi su edukatorių vaidmeniu muziejuje. Šioje dalyje kalbant apie vaidmenį turima omenyje, kaip interviu dalyvių yra suprantamas edukatorius muziejaus kontekste ir kaip yra apibrėžiami edukatorių siekiai.

Vienas iš labiausiai interviu dalyvių išskiriamų edukatoriaus vaidmenų muziejuje yra susijęs su tinkamu muziejaus reprezentavimu ir pristatymu muziejaus lankytojams (I1; I3; I4; I5; I6; I8; I9), edukatoriai yra suprantami, kaip tam tikri muziejaus veidai ir vidurinė grandis tarp muziejaus ir lankytojo, kurie būtent ir pristato muziejaus turinį lankytojams (I5; I6; I10), suteikia pagrindinę informaciją (I1; I7):

„Tai edukatoriai yra tie žmonės, kurie neša informaciją muziejaus į visuomenę, nes iš tiesų tai, kaip būtų muziejaus aidas, nes žmogus, jis nežino, kas kūrė parodą, jis nežino, kaip buvo dėliojama koncepcija, dažnu atveju ten tie stendai arba ekspozicija na nekalba, jinaį prakalba tada, kai prie jos yra priartinama <...>, tai iš tiesų edukatorių misija yra nešti muziejuje sukaupų vertybių pažinimą visuomenei <...>” (I5).

Taip pat, yra išskiriamas edukatorių tiesioginis ryšys su lankytojais. Edukatoriai šiame kontekste, nepaisant, pavyzdžiui, kasos darbuotojų ar ekspozicijos prižiūrėtojų, turi tiesioginį ir glaudžiausią ryšį su lankytojais, užmezga su jais kontaktą ir tiesiogiai bendrauja (I2; I4; I7):

„Na, manau, kad muziejaus edukatoriaus išskirtinumas yra toks, kad jie turi daugiausia ryšio ir santykio su lankytojais, gali daugiausiai išgirsti ir paklausti kartu ir jų nuomonės,

kaip jie jaučiasi parodoje, kas jiems yra įdomu, kokių klausimų kyla <...>” (I2).

Tyrimo duomenys taip pat atskleidžia muziejų edukatorių tikslus, t.y. ką edukatoriai savo veikloje siekia padaryti. Labiausiai išryškėjantis edukatorių siekis edukaciniame darbe - tai teigiamų patirčių lankytojams suteikimas (I1; I2; I3; I4; I5; I6; I7; I8), kurį galima suprasti kaip teigiamų emocijų suteikimą, kaip atsipalaidavimas ir mėgavimasis buvimu muziejuje bei saugios ir įtraukiančios aplinkos sukūrimas:

„Ne, nu, tai tas pagrindinis dalykas būtų, kad jie išeitų patenkinti. Kad išeitų sužinoję kažką, kad išeitų nenusivylę, kad išeitų ir gavę gerą energiją, ne tik žinias, bet ir atsipalaidavimą kažkokį.” (I1).

„Kad vaikams būtų linksma, apskritai ne tik vaikams, bet visiems, kad muziejus, na nesusidarytų to klaidingo įspūdžio, kad muziejus čia yra vieta, kur čia reikia jį garbinti, nu ateina su tokiu specifiniu, klišiniu, tokiu požiūriu, kad čia tipo vos ne kaip Bažnyčia, šnekėti negalima, čia ant žemės sėdėti negalima, aš, nu man priešingai yra svarbu, kad žmonės jaustųsi laisvai ir mėgautųsi tuo pačiu procesu, ką jie veikia, tai man nėra kiek rezultatas yra svarbu, ką jie padarys, bet taip kaip jie jausis viso proceso metu, turbūt man čia tas yra svarbiausia, kad jie išeina su šypsena iš edukacijų, man čia yra didžiausias komplimentas ir dar kai sugrįžta, tai dar didesnis komplimentas.” (I7).

Edukatoriai taip pat pabrėžia ir ryšio užmezgimą su lankytojais (I1; I2; I4; I5; I6; I7), kuomet turima omenyje, ne tik turimas kontaktas su lankytojais, tačiau, kalbama apie abipusį ir teigiamą ryšį bei dialogo užmezgimą:

„<...> užmegzti kažkokį tai, nes truputį jeigu tu kaip edukatorius, pats na nelabai norėsi santykius su žmogumi megzti, su juo bendrauti ir kalbėtis, tai nelabai kas tada ir gausis, nes kažkaip, nu man atrodo svarbu su ta atėjusia grupe kažkaip bent kažkokį ryšį užsimegzti, tada tikrai lengviau, ir grupei lengviau, ir tau lengviau, man atrodo <...>” (I4).

„<...> tiek su žmonėmis su kuriais dirba, tiek lygiai taip pat tas geranoriškas santykis dažnai lemia daugiau, dažnai lemia daugiau, nei žinių kiekis, tai yra apie patį ryšį, ne apie patį žinių perteikimą.” (I6).

Galiausiai, edukatoriai savo darbo siekiuose pabrėžia ne tik teigiamų patirčių ir ryšio su lankytojais užmezgimą, bet taip pat išryškina kokybiškos paslaugos, šiame kontekste edukacinio užsiėmimo ar ekskursijos, suteikimą (I2; I3; I4; I10):

„Tai turbūt svarbiausia yra vis tiek, kad ta paslauga būtų suteikta kokybiškai, kad mes visi darytumėme, na negaliu sakyti vienodai, bet kad darytume ta linija, kuria muziejus yra

išryškinę sau <...>” (I3).

Taigi, remiantis surinktais duomenimis, galime teigti, kad edukatorių vaidmuo muziejuje yra suprantamas, kaip vidurinės grandies tarp muziejaus ir lankytojų, kuomet edukatoriai reprezentuoja visą muziejų ir turi tiesioginį ryšį su lankytojais. Savo veikloje edukatorių pagrindiniai siekiai yra susiję su teigiamų patirčių suteikimu, ryšio su lankytojais užmezgimu bei kokybiškos paslaugos suteikimu. Tad pažymėtina, kad edukatoriai yra į lankytoją orientuoti asmenys.

Lankytojų ugdymas

Trečioji subkategorija „Lankytojų ugdymas” yra susijusi iš esmės su edukatorių darbo funkcija, kuomet pasitelkus edukacines veiklas yra ugdomas lankytojas. Lankytojų ugdymas yra vienas pamatinių muziejų siekinių. Muziejai pasitelkdami įvairias muziejines edukacijas prisideda prie formaliojo, neformaliojo ir mokymosi visą gyvenimą ugdymo procesų (Bėkšta & Jarockienė, 2016; Lietuvos Respublikos muziejų įstatymas, 2023). Dėl interviu dalyvių pabrėžiamo lankytojų ugdymo svarbumo, nuspręsta šią kategoriją aptarti atskiru skyreliu. Šioje dalyje yra išsamiau aptariama edukatorių ugdymo veikla vykdoma muziejuose edukacinių užsiėmimų metu.

Interviu dalyviai kalbėdami apie muziejaus edukatorių funkcijas ir vaidmenį, pabrėžia ugdymo aspektą. Informantai išskiria, kad edukatoriai muziejuose yra atsakingi už tiesioginį muziejų lankytojų ugdymą (I5; I6; I9) ir suteikia kitokias mokymosi formas nei lankantis muziejuje savarankiškai (I2; I7). Edukacinėje veikloje, interviu dalyviai pabrėžia žinių suteikimo svarbą (I1; I2; I4; I5; I6; I7; I9), kartu pasitelkiant praktines veiklas, kaip žaidimai, rankdarbiai, dirbtuvės, diskusijos (I1; I4; I6; I7; I9):

„I. K. Kaip manote, koks yra edukatorių vaidmuo muziejuje?

Tai mano nuomone, tiesiog švietėjiška veikla, edukacinė veikla, perduoti žinias, perduoti muziejaus tas reprezentuojamas temas, kurias mes reprezentuojame, perduoti visuomenei ir kadangi pas mus daugiausiai lankosi moksleiviai, tai jiems perduoti žinias, bet aišku kokiu nors įdomesniu būdu, ne tik, kad ateitų klausytųsi kažkokių pasakojimų, bet kad jie patys įsitrauktų.” (I9).

Tik viena interviu dalyvė įvardijo, kad edukatorių teikiama edukacinė paslauga papildo bendrojo ugdymo programas (I5):

„<...> tai iš tiesų edukatorių misija yra nešti muziejuje sukauptų vertybių pažinimą visuomenei, na iš kitos pusės jeigu žiūrėtumėme, tai ir mokytoji, tai yra pagalbininkas, kuris gali praturtinti dėstomąjį dalyką, pagilinti arba praplėsti žinias, kurias jis teikia

pamokų metu, mokymo proceso metu <...>” (I5).

Muziejininkystės tyrėjų yra pabrėžiama, kad muziejuose vykdomos mokymo(si) veiklos, taip pat gali prisidėti prie formaliojo ugdymo ir gali pratęsti bendrąsias ugdymo programas (Butkutė, 2016). Tad yra įdomu, kad šis bendrojo ugdymo programų pildymo aspektas yra minimas tik vieną kartą.

Informantai be žinių suteikimo taip pat išskiria lankytojų kompetencijų ugdymą (I3; I5):

„<...> tai pavyzdžiui jei mūsų edukacijos tikslas nėra išmokyti, na, nežinau, ten piešti, lipdyti, šokti arba dainuoti, o mes iš esmės per meną ugdome įvairias minkštąsias kompetencijas <...>” (I3).

Pastebima ir tai, kad interviu dalyviai skiria dėmesį muziejų lankymo kompetencijos ugdymui (I3; I4; I5). Sąvoka „muziejų lankymo kompetencija” yra siūloma šio darbo autorės, kadangi pastebėta, kad interviu dalyviai skiria svarbu vaidmenį tam, kad lankytojams muziejus taptų artima erdve. Šią kompetenciją būtų galima suprasti, kaip muziejų pažinimą ir muziejų lankymo įgūdžių lavinimą, kartu siekiant lankytojus priartinti prie muziejaus aplinkos ir parodyti, kad ir muziejuose galima patirti teigiamų emocijų:

„<...> manau, visų pirma, gal mes stenkimės daryti taip, kad kai jie augs po truputį, kad jie norėtų į tą muziejų eiti ir kai jau ateis tas laikas, tas žinias tikrai gauti, nu ta prasme, jas pasiimti, <...> kad jie norėtų svarbiausia į tą muziejų eiti ir jį sugrįžti, paskui, manau, kad gal ne tiek ten kažkokių tai istorinių žinių vat, tų kažkokių ten, įdėti jiems į galvą, bet, kad jie pamatytų, kad va čia gauni, vat šiek tiek ir žinių, bet va čia ir smagu yra, ir kai jau jie bus tam tikro amžiaus, tai jie tikrai ateis ir tada jau jie įsidės ir vardus ir pavardes, ir asmenybes, ir datas, nu jeigu jie nuspręs, kad jiems tai yra tikrai aktualu ir naudinga, ir įdomu. <...> nebaidykime jų nuo tų muziejų <...>” (I4).

Keli interviu dalyviai taip pat pamini, kas konkrečiai jiems yra svarbu lankytojų ugdyme ir ką jie savo edukacinių veiklų metu ugdo: smalsumą (I2), buvimą su menu bei toleranciją sudėtingoms temoms (I3), socialinius įgūdžius (I4), istorinę atmintį, asmenines vertybes, kritinį mąstymą bei kultūros supratimą (I6). Žinoma, atsižvelgiant į kiekvieno muziejaus specifiką, tematiką yra išskiriamos ir labai specifinės ugdymo temos, kaip pavyzdžiui, istorinių (I9) ar meno žinių (I3) ugdymas.

Pažymėtina tai, kad edukatoriai išskiria savo ugdymo veiklą, kaip svarbią ir pažymi, kad savo veiklomis muziejų lankytojams siekia suteikti žinių ir ugdyti jų kompetencijas, kaip pavyzdžiui, iš duomenų išryškėjanti muziejaus lankymo kompetencija. Taip pat, nors tik viena

interview dalyvė pažymėjo, kad muziejų edukacinės veiklos gali papildyti bendrąsias ugdymo programas, tačiau yra galimybė šią temą plačiau tyrinėti atskirame tyrime.

Santykis su mokytojais

Paskutinė subkategorija yra susijusi su edukatoriais ir mokytojais. Šioje dalyje yra plačiau pristatoma, kaip edukatoriai savo darbe mato mokytojus ir koks yra kuriamas ryšys su jais edukacijų metu. Nors tai yra siaura potėmė, tačiau savo pobūdžiu įdomi ir išskirtinė, nes yra išryškinimas dar vienas edukatorių darbo aspektas susijęs su mokyklų mokytojais. Penki iš dešimties interview dalyvių pabrėžia mokytojų vaidmenį jų veikloje (I1; I2; I4; I5; I9). Edukatorių įvardijami santykiai su mokytojais vertinami tiek teigiamai, tiek neigiamai.

Viena informantė (I1) pabrėžia, kad iš mokytojų mokosi įvairių grupės nuraminimo būdų ir semiasi gerųjų praktikų dirbant su klasėmis. Taip pat ji pabrėžia, jog iš mokytojų mokosi žaismingumo ir itin vertina, kai edukatorės vedamos veiklos klausosi ir atėję su klasėmis mokytojai. Taip pat teigiamai yra vertinami mokytojai, kurie į edukatorių veiklas atvyksta pasiruošę (I5), t.y. savo klasę supažindina iš anksto su edukacijoje gvildenamomis temomis.

Kita dalis informantų dalinasi neigiamomis patirtimis su mokytojais. Viena iš tokių neigiamų patirčių yra susijusi su komunikacijos trūkumu su mokytojais, kuomet nėra pranešama, kad atvykstančioje klasėje bus mokinių su specialiaisiais poreikiais. Tuomet edukatoriams nebelieka laiko atitinkamai pasiruošti ar pritaikyti veiklą pagal mokinių poreikius (I2). Taip pat, tam tikras mokytojų elgesys edukatoriams sukelia nemalonių patirčių. Pavyzdžiui, viena informantė dalinasi, kad mokytojai rodo tam tikrą nepasitikėjimą muziejų edukatoriais, nepasitiki jų kompetencijomis ir pasitaiko atvejų, kuomet patys mokytojai pradėdavo už edukatorius vesti veiklas (I4):

„<...> nes kartais gali mokytojai ateiti ir pradėti tau pasakoti, kaip tau tavo darbą daryti. Tai nu šitas iššūkis yra toksai <...> “nu ką jūs baigusi?”, tai žodžiu: “kiek čia jus laiko dirbate? Tai kaip čia? Ar jūs jau čia galvojate, kad jūs jau čia tik pabaigusi galėjote šitą darbą dirbti?”, na žodžiu.” (I4).

Taip pat, yra išskiriama, kad pasitaiko atvejų, kuomet mokytojai atlydintys klases, nori mokinius palikti vienus su edukatoriais arba edukatoriai jaučia poreikį, kad mokytojai padėtų su klasės drausmės palaikymu (I4; I9). Svarbu vėlgi paminėti ir tą aspektą, kurį išskiria edukatoriai, kad jie su mokiniiais susitinka ribotą laiką ir negali nepažinti jų taip, kaip su ta klase dirbantys mokytojai. Tad komunikacijos trūkumas tarp edukatorių ir mokytojų bei atsakomybių neapsibrėžimas gali edukatoriams kelti neigiamas emocijas ar asociacijas su mokytojais:

„Nežinau, tiesiog kaip minėjau, kad jautiesi kartais aukle, ne edukatorius, bet aukle kažkokio mokinių ir jo... kaip ten sako, kad edukatorius yra kažkoks mažasis mokytojų brolis, bet tas brolis turbūt antrasis Jonas, kaip yra pasakose <...>” (I9).

Vis dėlto, tai yra kartu ir informantų subjektyvios patirtys ir asmeniniai vertinimai. Tyrimo duomenys rodo, kad edukatorių ir mokytojų santykį lemia asmeninės patirtys ir nuostatos. Šią išryškėjusią temą taip pat būtų galima plačiau ištyrinėti atskiru tyrimu. Gauti duomenys apie edukatorių santykį su mokytojais yra taip priskiriamas prie edukatorių kompetencijų modelio, atkreipiant dėmesį, kad edukatorių darbe bendravimas su mokytojais yra svarbus.

Edukatorių kompetencijos

Šioje darbo dalyje yra pristatoma antroji kategorija susijusi su edukatorių ir edukatorių vadovų įvardijamos kompetencijomis. Kategoriją „Edukatorių kompetencijos” sudaro penkios subkategorijos: kompetencijos sąvokos supratimas; edukatorių žinios; edukatorių profesiniai gebėjimai, edukatorių asmeninės nuostatos; edukatorių bendrosios kompetencijos. Skirtingų ir detalių subkategorijų atsiradimą lėmė kategorijos „edukatorių kompetencijos” tikslinimas atliktas trečiame tyrimo etape. Šioje kategorijoje išanalizuoti duomenys yra tiesiogiai naudojami kaip pagrindas kuriamam edukatorių kompetencijų modeliui, kuris bus pristatytas paskutinėje šio tyrimo dalyje.

Kompetencijos sąvokos supratimas

Tyrimo metu išryškėjo, kad kompetencijos sąvoka informantų yra suprantama gana skirtingai bei tuo pačiu ganėtinai abstrakčiai. Nors interviu dalyviai gana tiksliai įvardina, kas yra kompetencija, tolimesniuose interviu dalyse šis įvardijimas būdavo pametamas ir, pavyzdžiui, asmeninė savybė būdavo įvardijama kaip gebėjimas arba kaip kompetencija ir panašiai. Tad tai patvirtinta ne tik sąvokos abstraktumą, bet ir bendrai, kad nėra apibrėžta ir aiškiai įvardinta, kokios turėtų būti edukatorių kompetencijos.

Svarbu paminėti, kad pirmuosiuose penkiuose interviu, informantų buvo prašoma įvardinti edukatoriams reikalingas pedagogines kompetencijas, tačiau, pastebėjus, kad yra kalbama apie bendrąsias kompetencijas, buvo nuspręsta nuo šešto interviu atsisakyti sąvokos „pedagoginės kompetencijos”. Tad tolimesniuose interviu, klausimas buvo formuluojamas, interviu dalyvių prašant įvardinti muziejų edukatoriams reikalingas kompetencijas.

Kompetencija interviu dalyvių yra suprantama kaip reikalavimų atitikimas kokybiško darbo atlikimui (I10), kaip įgūdžių visuma (I7), žinių turėjimas ir jų pritaikymas praktinėje veikloje (I8),

kompetencija, kaip žinių ir gebėjimų visuma (I5), taip pat, kompetencija suprantama kaip žinios, gebėjimai ir vertybinės nuostatos (I6).

Svarbu paminėti ir tai, kad kompetencijų suvokimui labai didelę įtaką turi bendrosiose mokyklų programose įvardintos kompetencijos, kaip kultūriškumo, skaitmeninė, kritinio mąstymo kompetencijos ir t.t. Kalbinti interviu dalyviai neretai išsireiškia būtent šitų kompetencijų kontekste (I2; I3; I5; I6; I9). Daroma prielaida, kad šių sąvokų vartojimui įtakos turi edukatorių darbas su mokiniais ir pritaikant savo edukacinių veiklų turinį pagal bendrąsias ugdymo programas:

„Na, kadangi mes daug visokių dalykų darome su kompetencijom, tai ten, pavyzdžiui, kultūros pasas ir man iš karto asocijuojasi tos paraiškos, kur reikia kiekvienam užsiėmimui parašyti kompetencijas ir ten yra, nežinau, pažinimo kompetencija, kūrybiškumo kompetencija, ten pilietiškumo, tai manau, visos jos irgi tinka, kad edukatoriaus darbe taip pat visos turėtų figūruoti.” (I9).

Taip pat, pastebima, kad tam tikros gebėjimus, savybes ar kompetencijas apibūdinančios sąvokos tyrimo dalyvių yra įvardinamos skirtingai. Kai kuriais atvejais vienas informantas galėdavo tam tikrą sąvoką priskirti skirtingoms sritims (Priedas nr. 9). Pavyzdinėje lentelėje (Lentelė nr. 3) esančioje žemiau, yra pavaizduota kiek kartų ir kaip sąvoka yra įvardijama.

Lentelė nr. 3

Sąvokų naudojimo pavyzdys

Sąvoka / kodas	Naudojama kaip:	Dažnumas	Nuoroda į interviu
Komunikacija	kaip kompetencija	2	I3; I6
Komunikacija	kaip gebėjimas	1	I9
Kūrybiškumas	nepatikslinta ⁵	1	I7
Kūrybiškumas	kaip nuostata	5	I3; I5; I6; I9; I10
Kūrybiškumas	kaip kompetencija	1	I3
Auditorijos valdymas	kaip gebėjimas	4	I1; I3; I4; I9

⁵ „Nepatikslinta” – kuomet interviu dalyvių nėra patikslinama, kuriam aspektui (žinios, gebėjimai, nuostatos) yra priskiriama. Tokiais atvejais, vartojamai sąvokai, buvo priskiriamas kodas pagal autorės duomenų interpretaciją.

Auditorijos valdymas	kaip žinios	2	I7; I8
Auditorijos valdymas	kaip kompetencija	1	I8

Taigi, nepaisant tyrimo metu išryškėjusio sąvokos „kompetencija” tam tikro abstraktumo, kalbinti interviu dalyviai dažnu atveju kalbėjo šios sąvokos sampratos rėmuose, t.y. įvardindavo kompetenciją sudarančius aspektus, kaip žinios, gebėjimai ar nuostatos. Vis dėl to tolimesniuose interviu dalyse tam tikrais atvejais išryškėdavo pasimetimas tarp naudojamų sąvokų apibūdinant edukatoriams reikiamų žinių, gebėjimų, nuostatų, kadangi pasitaikydavo atvejų, kuomet ta pati sąvoka būdavo suprantama bei priskiriama skirtingai.

Edukatorių žinios

Interviu metu kalbinti informantai įvardino skirtingas žinias, kurios yra svarbios edukatorių darbe. Vėliau edukatorių buvo prašoma tiksliai įvardinti, kokios, jų manymu, yra reikalingos žinios edukatorių darbe. Lentelėje esančioje žemiau (nr. 4) vaizduojamas įvardijamų žinių dažnumas. Taip pat pažymėtina ir tai, kad pateiktose lentelėse atsispindi informacija, kuri būdavo paminėta trijų ar daugiau interviu dalyvių.

Lentelė nr. 4

Edukatorių įvardijamos žinios

Įvardijami aspektai	Dažnumas
Žinios apie grupių amžiaus ypatumus, jų gebėjimus ir žinias	8
Žinios parodos ir muziejaus tema	7
Psichologinės žinios	4
Pedagoginės žinios	4
Žinios apie negalią	4
Dalykinės žinios	4
Žinios apie švietimo sistemą	3

Interviu dalyviai, kalbėdami apie žinias, užsimena, kad edukatorių darbe yra svarbus dalykinių žinių turėjimas (I1; I4; I9) ir pabrėžia, kad tinkamas šių žinių turėjimas tam tikra prasme suteikia ramybės (I1) bei pasitikėjimo savimi jausmą (I4). Dalykinės edukatorių žinios daugiausiai taip pat yra susijusios su muziejaus specifika. Dalis interviu dalyvių įvardijo, kad yra svarbios dalykinės istorinės žinios (I5, I9), likusi dalis kalbėjo apie meno technikų išmanymą (I7) ar meno istorijos žinias (I10). Tad dalykines žinias taip galėtume susieti su muziejaus tematinėmis specifikomis, kadangi priklausomai nuo muziejaus tipo atitinkamai edukatoriams reikia turėti žinių toje srityje.

Iš surinktų duomenų matyti, kad pirmiausiai išskiriamos edukatoriams reikalingos žinios yra susijusios su muziejų tikslinių grupių bei jų specifikos pažinimu, t.y. žinios apie grupių amžiaus ypatumus, jų gebėjimus ir turimas žinias. Pažymima, kad darbe su vaikais, yra būtinos žinios apie tai, kaip jie mokosi (I2). Taip pat minima, svarbu yra pažinti savo auditoriją (I9) ir suvokti amžiaus skirtumus, pavyzdžiui, suprasti kuo skiriasi penktokas nuo devintoko, suprasti šių amžių skirtingumus (I3; I4; I5; I7, I8; I10), tam, kad būtų galima atitinkamai su grupe dirbti ar bendrauti:

„Dar labai svarbu edukatoriaus darbe, amžiaus tarpsnių pažinimas ir amžiaus tarpsnių psichologija, nes jeigu neišmanysi kažkokiam amžiui kas tinka, net jeigu vadovausis pagal bendrojo ugdymo programas ir kompetencijų aprašus, tiesiog gali nepataikyti, nes toj pačioj klasėj, pavyzdžiui, septintoj klasėj gali būti vaikai, kurie dar norės žaisti, ir gali būti paaugliai, kurie bus visi dygliuoti, kaip ėžiai.“ (I5).

Duomenyse atsispindi psichologinių žinių (I4; I5; I9; I10) turėjimo svarba, tačiau interviu dalyviai plačiau neišsiplečia paaiškindami ką turi omenyje, visgi kelis kartus tai yra susiejama su grupių pažinimu, grupės psichologijos išmanymu (I9; I10). Taip pat kartu yra minima pedagoginių žinių turėjimo svarba (I4; I5; I9; I10), kuri taip pat informantų nėra plačiau aptariama. Vis dėlto dviejų informantų nuomone, pedagoginės žinios tai žinios, kaip tinkamai pateikti informaciją, kad jas lankytojai įsisavintų ir suprastų (I4), arba žinios edukologijos srityje (I10). Interviu dalyviams neišsiplečiant išsamiau apie psichologines ir pedagogines žinias, galime tik daryti prielaidą, kad tai gali būti susiję žiniomis apie lankytojų turimas žinias ir gebėjimus ar apie asmenines savybes.

Muziejams vis daugiau kalbant ir įtraukties tema, edukatoriai taip pat pabrėžia žinių apie specialiuosius poreikius svarbumą ir išskiria, kad svarbu ne tik šias grupes pažinti, tačiau turėti žinių, kaip reikia dirbti su specialiųjų poreikių asmenimis (I2; I5; I7; I8).

Taip pat, didelis dėmesys yra skiriamas žinioms muziejaus ir muziejaus parodų tematika. Svarbu pabrėžti, kad šios žinios gali labai varijuoti, priklausomai tiek nuo paties muziejaus

tematikos, tiek nuo muziejaus besikeičiančių parodų temų. Tam tikri muziejai taiko parodų keitimo praktiką, kuomet praėjus tam tikram laikui, yra atnaujinamos parodos. Tad, pastebima, kad tuose muziejuose, kuriuose yra taikoma ši praktika, interviu dalyviai specifikavo žinias parodos tema (I2; I3; I5; I7):

„Mat kadangi, pas mus tos parodos visą laiką keičiasi ir jos aktualizuoja tam tikra, ne visada patogią temą, ne visada visiems gerai žinomą, nu tai ir mes tada analogiškai toje srityje stipriname edukatorius, kad jiems būtų drąsiau ir tvirčiau eiti į tą veiklą.“ (I3).

Tai kartu parodo, kad tam tikruose muziejuose edukatoriai nuolat turi atnaujinti savo žinias atitinkamai pagal muziejaus parodas. Šio tyrimo pirmajame etape, kuomet buvo vykdomas žvalgomasis tyrimas, buvo pastebėta, kad kai kuriems edukatoriams nuolat besikeičiančios parodos gali kelti stresą, ypač mokantis naujos medžiagos ir kuriant parodai pritaikytus edukacinius užsiėmimus.

Dalis kalbintų interviu dalyvių taip pat išskiria, jog svarbu turėti žinių bendrai muziejaus tema (I4; I7; I8; I9), t.y. atitinkamai pagal muziejaus specifiką, edukatoriams yra reikalingos žinios toje srityje:

„<...> na visi turbūt muziejai turi tam tikrą specifiką, sakykime, ten istorinis muziejus, meno muziejus, ten kino muziejus, teatro muziejus ir panašiai. Tai visi muziejai tikrai turi savo specifiką, tai be abejo, kad tu turi išmanyti tą sritį, kurią reprezentuoja muziejus <...>“ (I4).

Įdomu yra ir tai, kad dalis informatų skiria dėmesį žinioms apie švietimo sistemą, t.y. žinios apie švietimo sistemos aktualijas, atnaujintas bendrųjų programų nuostatas ar reikalavimus (I3; I9; I10):

„<...> aš dažnai pasiskaitau apie opias švietimo sistemos pertvarkas, mums labai svarbu žinoti, kuo gyvena mokytojai, nes nu mūsų darbas su tuo labai susijęs <...>“ (I9).

Tikėtina, šių žinių išskyrimą lemia tai, kad dažnu atveju muziejų edukacinės veiklos siekia atitikti ir bendrąsias ugdymo programas.

Taigi, interviu dalyviai išskiria, kad muziejų edukatoriams yra svarbu turėti žinias apie lankytojų turimas žinias ir gebėjimus, atitinkamai pažymima, kad svarbu turėti psichologinių ir pedagoginių žinių, taip pat žinių apie specialiuosius poreikius. Skiriamas dėmesys taip pat dalykinėms edukatorių žinioms, muziejaus ir jo parodų tematika. Ir galiausiai, pabrėžiama, kad edukatoriams yra svarbu išmanyti švietimo sistemos aktualijas. Interviu dalyvių įvardinamos žinios

dalinau atitinka Glaser ir Zenetou (1996) pateikiamą edukatoriams reikiamą žinių sąrašą. Išryškėja, kad žinios, apie: muziejaus tikslus, mokymosi teorijas, lankytojų poreikius, bendrąsias ugdymo programas, švietimo aktualijas bei apie specialiuosius poreikius atitinka empirinio tyrimo metu išgrynintas muziejų edukatorių žinias. Taip pat, interviu dalyvių pabrėžtų dalykinių žinių turėjimas atspindi Ališauskienės (2024) atliktame tyrime, kuriame buvo išgryninta, kad edukatoriams yra reikalingos istorinės bei kultūrinės žinios.

Edukatorių profesiniai gebėjimai

Šioje dalyje yra pateikiami interviu dalyvių įvardinti edukatoriams reikalingi gebėjimai, kurie yra susiję su edukatorių vykdomomis veiklomis. Žemiau pateiktoje lentelėje (nr. 5) atspindi interviu dalyvių dažniausiai įvardijami gebėjimai, kurie yra reikalingi edukatorių darbe.

Lentelė nr. 5

Edukatorių dažniausiai įvardijami gebėjimai

Įvardijami aspektai	Dažnumas
Auditorijos valdymas	6
Pritaikymas	5
Viešasis kalbėjimas	5
Darbas su informacija	5
Problemų sprendimas	4
Bendravimas	4
Gebėjimas sudominti	3
Laiko valdymas	3

Dažniausiai įvardijamas muziejų edukatoriams reikalingas gebėjimas yra auditorijos valdymas, kuris yra susijęs su atėjusios grupės dėmesio sutelkimu ir išlaikymu (I1; I3; I4; I7; I8; I9):

„<...> juos visus matai ir supranti kokio grupės valdymo reikia šitai grupei, nes man atrodo, labai svarbu, kad mes turime grupės nepaleisti, jie turi suprasti, kad jie atėjo pas mus ir mes vedame ekskursiją arba edukaciją.” (I4).

Arba atitinkamai reaguoti, jei matoma, kad pateikiama informacija yra nepatraukli klausytojams bei iškart koreguoti savo veiklą (I7):

„<...> žiūri šitas nedomina, neįdomu, gerai ką dabar daryti, kad juos sudominti, kad jų dėmesį susigrąžinti, <...> tarkim vaikai neklauso, ten nežinau, ar ten kažką matai, kad žiovauja, neįdomu, ką aš darysiu, tai va šitas turbūt irgi svarbu <...>” (I7).

Auditorijos valdymas yra itin svarbus aspektas edukatorių darbe, kadangi, kaip minėta anksčiau, edukatoriai grupes dažnu atveju mato pirmą kartą ir joms gali skirti nedaug laiko, todėl tampa svarbu ne tik pajauti pačios grupės dinamiką, tačiau ir sugebėti su ta dinamika dirbti, ypatingai siekiant, kad grupė kokybiškai įsitrauktų į veiklą. Pažymėtina ir tai, kad erdvė, kurioje dirba edukatoriai yra muziejų ekspozicinės salės, o tam tikrais atvejais ir kūrybinei veiklai skirta atskira erdvė (I2; I3; I4; I7). Taip pat, pastebima, kad bent dalis edukacinės veiklos būna vykdoma ekspozicinėje erdvėje, kurioje taip pat gali pasitaikyti trikdžių, kaip pavyzdžiui, kiti lankytojai ar kitų edukatorių vedamos grupės (I3; I4). Tad, natūralu, kad edukatoriams gali tekti ne tik valdyti pačią auditoriją, bet kartu ir pritaikyti erdvę, kurioje dirba.

Kartu su auditorijos valdymu yra svarbus viešasis kalbėjimas ir gebėjimas tinkamai artikuliuoti, raiškiai ir riškiai kalbėti ir sugebėti atitinkamai valdyti savo balsą, kad po kelių edukacijų per vieną dieną balsas nepervargtų (I2; I3; I4; I8; I9):

„<...> bet reikia gerą balsą turėti, tembrą ir pan., iškalbos aišku, viešojo kalbėjimo, kaip sakiau. Tokia smulkmena, techninis dalykas, <...> bet edukatoriui tikrai labai reikia, nes 30 vaikų ten peršaukti, perkalbėti juos yra gana sudėtinga” (I9).

Kitas ryškiai išskiriamas gebėjimas yra susijęs su edukacinės medžiagos pritaikymu. Šiame kontekste medžiagos pritaikymas gali reikšti pateikimą taip, kad ji atitiktų tos amžiaus gebėjimus ar žinias (I1; I2; I4), taip pat pritaikymas šiame kontekste gali reikšti edukacinės medžiagos suaktualinimą atitinkamai pagal grupės poreikius (I6) arba medžiagos pritaikymas ir suaktualinimas pagal bendrąsias ugdymo programas (I9). Įdomu yra tai, kad interviu dalyviai išskiria ir pabrėžia edukacinės medžiagos pritaikymą, o ne edukacinės medžiagos paruošimą veikloms. Daroma prielaida, kad interviu dalyviai yra linkę labiau kalbėti apie edukacinės medžiagos pritaikymą,

kadangi siekiama atliepti muziejų lankytojų poreikius. Taip pat, būtų galima teigti, kad edukacinės medžiagos pritaikymas yra tiesiogiai susijęs su edukacijų kūrimu.

Edukacinės medžiagos pritaikymo gebėjimą papildo ir nuolatinis edukatorių darbas su dalykine informacija. Šiuo atveju turima omenyje, kad dalykinę informaciją sudaro specifinė informacija, susijusi su muziejaus tematikomis. Interviu dalyviai pabrėžia, kad informacija yra renkama savarankiškai, skaitant ar papildomai domėjantis ir atitinkamai pritaikant ją skirtingoms auditorijoms (I1; I2). Taip pat yra atrenkama tik svarbiausi ir aktualiausi aspektai (I2; I4; I8), siekiant, kad lankytojų būtų neperkrauti dideliais informacijos kiekiais ir galiausiai, tai yra susiję ir su nuolatiniu dalykinės informacijos atnaujinimu bei pildymu (I4).

Interviu dalyviai savo darbe išskiria ir gebėjimą bendradarbiauti. Bendradarbiavimas dažnu atveju yra susijęs su komandiniu darbu (I3; I4; I6; I7), kuomet su muziejaus kolegomis yra planuojamos veiklos ar netgi vykdomas žinių ir patirčių pasidalijimas. Taip pat bendradarbiavimas gali vykti ir su mokyklomis ar kitomis švietimo įstaigomis (I8; I9). Prie bendradarbiavimo taip pat yra išskiriamas gebėjimas bendrauti. Gebėjimas bendrauti yra daugiausiai susijęs su komunikaciniais sugebėjimais, socialiniais įgūdžiais, kuomet yra mezgamas dialogas ir ryšys su įvairaus amžiaus ir poreikių grupėmis (I4; I7; I8; I10).

Kitas interviu dalyvių išskiriamas gebėjimas – problemų sprendimas, kuris yra glaudžiai susijęs su stresinių situacijų valdymu. Stresinių situacijų valdymas gali pasireikšti skirtingai. Pavyzdžiui, interviu dalyvių supratimu, gebėjimas spręsti problemas gali būti susijęs ir su ekspozicijos erdve, kuomet erdvėje vyksta kitos veiklos ir reikia greitai pergaltoti savo veiklos susidarytą planą (I3; I4), taip pat nelaimingų atvejų valdymas, kaip pavyzdžiui, lankytoji pasijutus blogai (I4; I6). Problemų sprendimas net yra susiejamas su kūrybiškumu ir improvizacija (I10), turima omenyje, kad tam tikrų situacijų sprendimas reikalauja greitų sprendimo būdų.

Taip pat, mažesnioji interviu dalyvių dalis atskirai įvardija gebėjimą sudominti lankytojus (I1; I2; I4), šis gebėjimas taip pat gali būti siejamas ir su auditorijos valdymu. Taip pat pažymima, kad edukatoriams yra svarbus laiko valdymo gebėjimas (I4; I7; I10), kad nebūtų viršijamas laiko limitas dirbant su grupėmis.

Apibendrinant galima teigti, kad interviu dalyviai įvardina devynis pagrindinius gebėjimus, kurie yra reikalingi muziejų edukatoriams: auditorijos valdymas, gebėjimas pritaikyti turinį, viešojo kalbėjimo įgūdžiai, bendradarbiavimas, gebėjimas dirbti ir sisteminti informaciją, problemų sprendimų gebėjimas, bendravimo įgūdžiai, gebėjimas sudominti tikslinę grupę ir laiko valdymo gebėjimas. Šie įgūdžiai yra reikalingi edukatoriams tiek dirbant su grupėmis, tiek dirbant

komandoje ar individualiai ruošiant veiklą medžiagą. Tuo tarpu, interviu dalyvių įvardinti gebėjimai kiek mažiau atspindi teoriniuose darbuose. Vis dėlto, būtų galima pabrėžti, kad tiek empirinėje, tiek teorinėje dalyje atspindi šie muziejų edukatorių gebėjimai: komunikaciniai gebėjimai (Glaser & Zenetou, 1996) bei auditorijos valdymas, jos dėmesio išlaikymas (Ališauskienė, 2024).

Edukatorių asmeninės nuostatos

Interviu metu informantų buvo klausama apie muziejų edukatoriams reikalingas asmenines savybes, tačiau atliekant duomenų bei teorinės literatūros analizę, buvo atkreiptas dėmesys, kad tam tikri duomenys atitinka asmenines nuostatas. Tad galutiniame darbo variante buvo nuspręsta šią subkategoriją įvardinti kaip „edukatorių asmeninės nuostatos”.

Lentelė nr. 6

Edukatorių įvardijamos asmeninės nuostatos

Įvardijami aspektai	Dažnumas
Žingeidumas	8
Kūrybiškumas	6
Prisitaikymas	5
Noras bendrauti ir dirbti su žmonėmis	5
Empatiškumas	5
Lankstumas	4
Atvirumas	4
Kantrumas	3
Komunikabilumas	3
Atsakingumas	3
Smalsumas	3

Lentelėje (nr. 6) vaizduojama interviu dalyvių dažniausiai minimos asmeninės edukatorių nuostatos bei savybės. Duomenys rodo, kad žingeidumas yra labiausiai išskiriamia asmeninė nuostata, kuri yra reikalinga muziejų edukatoriams. Žingeidumas yra įvardijamas, kaip nuolatinis domėjimasis (I1; I8), kuris yra susijęs su aktualijomis apie švietimo aplinką, su muziejinėmis temomis, kartu žingeidumas yra įvardijamas, kaip nuolatinis mokymasis ir savo žinių atnaujinimas (I2; I6; I9; I10). Pasitaiko atvejų, kuomet žingeidumas yra minimas kartu su smalsumu (I3; I7):

„Irgi tas smalsumas, ir tas žingeidumas tų naujovių, padeda, juos veda į tą kūrybišką mąstymą, tai jie taip atranda naujų minčių, naujų idėjų, supranta, kas pasaulyje vyksta, kas tebėra aktualu, o naujovėms ten irgi turbūt padeda tokie dalykai kaip smalsumas.“ (I3).

Pagal informantų apibūdinimą tai yra gana tapatu tam, ką jie įvardija prie žingeidumo. Tad būtų galima sakyti, kad žingeidumas ir smalsumas yra gana panašios nuostatos:

„Dar viena savybė yra smalsumas, tai geras edukatorius nuolat domisi naujais dalykais, tiek savo sritimi, tiek edukacijos metodais, tiek ir visuomenės pokyčiais, jis mokosi ne tik iš knygų, bet ir iš kiekvieno lankytojo, tai vadinasi, kad mes kalbame apie mokymąsi iš kitų ir visą gyvenimą to darymą.“ (I6).

Taigi panašu, kad žingeidumas ir smalsumas yra taip pat itin vertinama asmeninė nuostata, kuri gali būti siejama su edukatorių darbo specifiškumu bei dinamišku.

Taip pat ankstesnėse šio darbo dalyse buvo atkreiptas dėmesys, kad interviu dalyviai edukatorių darbą mato kaip itin kūrybišką, tad vardinant asmenines edukatorių nuostatas, taip pat buvo išskiriamas kūrybiškumas (I3; I5; I6; I7; I9; I10). Edukatorių kūrybiškumas, žinoma, daugiausiai atsispindi jų darbe kuriant ir vedant edukacinius užsiėmimus, ieškant kūrybiškų sprendimų sprendžiant išskylančias įvairias situacijas, kaip pavyzdžiui, prisitaikymas ekspozicinėje erdvėje, kuomet joje tuo pat metu yra kitos grupės.

Galima taip pat pastebėti, kad informantai kalba apie prisitaikymą, kaip asmeninę nuostatą. Prisitaikymas yra susijęs su edukatorių siekais prisiderinti prie grupės ir jos poreikių (I2; I4; I6; I7). Taip pat, gali būti prisitaikymas prie įvairių situacijų (I3) ar netgi prisitaikymas prie besikeičiančios visuomenės (I6). Vis dėlto galima teigti, kad su prisitaikymo sąvoka kyla tam tikras iššūkis, nes ją galima priskirti prie nuostatų, bet taip pat galima suprasti ir, kaip gebėjimą. Interviu dalyvių sąvoka „prisitaikymas“ buvo įvardijama, kaip savybė (I3; I6), kaip gebėjimas (I2; I4; I6), kaip kompetencija (I4):

„Tada manau, kad reikia gebėti prisitaikyti prie kiekvienos grupės, dėl to, kad kaip ir sakiau, yra visi labai skirtingi, tai viena iš kompetencijų turėtų būti prisitaikymas <...>“

(I4).

Taip pat, interviu dalyviai įvardina lankstumą, kaip edukatoriams reikalingą asmeninę nuostatą (I2; I6; I7; I10), tačiau pastebima, kad lankstumas yra įvardijamas panašiai, kaip prisitaikymas, nes kalbama apie prisitaikymą prie grupės poreikių ar įvairių situacijų.

Kadangi edukatorių darbas yra glaudžiai susijęs su žmonėmis, jų ugdymu ir nuolatiniu bendravimu, kalbinti informantai išskiria, kaip svarbią nuostatą – norą bendrauti ir dirbti su žmonėmis (I1; I2; I4; I7; I9):

„<...> na ir be abejo norėti dirbti su žmonėmis, nes kartais galbūt atrodo, kad aš čia papasakosiu, paklausysiu, bet labai, manau, svarbu yra ir išgirsti tuos žmones, kuriems tu pasakoji, norėti išgirsti jų nuomonę, jų patirtis ir jo. Visokiausių žmonių ateina, todėl dirbti su žmonėmis tikrai turi patikti.” (I2).

Noras dirbti su žmonėmis, taip pat yra susijęs su ryšio užmezgimu su lankytojais, todėl mezgiamas santykis čia yra itin svarbus:

„<...> ir norėti su jais bendrauti, užmegzti kažkokį tai, nes truputį jeigu tu kaip edukatorius, pats nu nelabai norėsi santykius su žmogumi megzti, su juo bendrauti ir kalbėtis, tai nelabai kas tada ir gausis <...>” (I4).

Bendravimui su žmonėmis yra svarbus ir empatiškumas, kuris pasireiškia jautrumu lankytojams, reagavimui į grupės patiriamus jausmus ir emocijas (I4; I5; I6; I8; I9). Taip pat, tam tikri muziejai dirba ir su jautriomis temomis, kaip pavyzdžiui, karas, netektis, tremtis ar diskriminacija, tad atitinkamai ir šių muziejų edukatoriai turi būti jautrūs šioms temoms ir atitinkamai reaguoti į sudėtingų temų keliamus jausmus (I6; I9). Bendravime su grupėmis interviu dalyviai taip pat išskiria atvirumą. Atvirumas yra suprantamas kaip grupės priėmimas, t.y. jų nuomonių ar emocijų priėmimas, supratingumas (I2; I4; I6; I7), taip pat, kaip atvirumas pokyčiams (I6). Kantrumas daugiausiai yra įvardijamas kalbant apie darbą su vaikais (I2; I4; I6), kadangi pabrėžiama, kad vaikų grupės yra labiausiai dinamiškos. Tuo tarpu, komunikabilumas yra pristatomas kaip aiškus ir sklandus minčių dėstymas (I2; I3), taip pat komunikabilumas yra priskiriama ir kaip savybė bendraujantiems asmenims, šiame kontekste, edukatoriams (I9). Tuo pačiu komunikabilumą galima susieti ir su komunikacine kompetencija, tačiau tai bus aptariama tolimesnėje šio darbo dalyje. Ir galiausiai, informantų minimas atsakingumas yra suprantamas, kaip svarbi nuostata, užtikrinanti kokybišką užduočių atlikimą (I2; I3; I6).

Analizuojant duomenis, susijusius su edukatorių asmeninėmis nuostatomis, pastebima, kad interviu dalyviai vertina tokias nuostatas, kaip žingeidumas, kūrybiškumas, prisitaikymas, noras bendrauti ir dirbti su žmonėmis, empatiškumas, lankstumas, atvirumas, kantrumas, komunikabilumas, atsakingumas bei smalsumas. Ališauskienės tyrime (2024) yra pabrėžiama, kad edukatoriams yra svarbus kūrybiškumas ir kantrumas, tuo tarpu Talboys (2011) pabrėžia muziejų edukatorių empatiškumo svarbą. Taip pat, teoriniai darbai išskiria ir muziejų edukatorių lankstumą (Taylor & Neill, 2008; Talboys, 2011). Šios išskiriamos pagrindinės asmeninės nuostatos taip pat praplečia supratimą apie edukatorių darbo specifiškumą.

Edukatorių bendrosios kompetencijos

Klausiant interviu dalyvių apie muziejų edukatoriams reikiamas kompetencijas, dažniausiai interviu dalyviai būdavo linkę į šį klausimą atsakyti tiksliai įvardinant reikiamas žinias ar gebėjimus, tačiau dalis interviu dalyvių taip pat įvardino edukatoriams reikalingas bendrąsias kompetencijas. Šioje dalyje minimos kompetencijos persipina su aptartais edukatorių profesiniais gebėjimais ar žiniomis, tačiau, kadangi interviu dalyviai išskirdavo šias kompetencijas, svarbu aptarti šių kompetencijų supratimą. Kartu tai gali rodyti kompetencijos sąvokos abstraktumą. Lentelėje žemiau (nr. 7) pavaizduotos dažniausiai minimos kompetencijos.

Lentelė nr. 7

Interviu dalyvių įvardijamos bendrosios kompetencijos

Įvardijami aspektai	Dažnumas
Emocinė kompetencija	6
Kultūrinė kompetencija	4
Kūrybiškumo kompetencija	3
Komunikacinė kompetencija	3
Skaitmeninė kompetencija	3

Daugiausiai interviu dalyviai yra linkę kalbėti apie emocinę kompetenciją, kitaip dar įvardijamą kaip emocinį raštingumą. Emocinė kompetencija yra suprantama kaip edukatorių gebėjimas, žinios ir nuostatos reguliuoti savo emocinę būseną (I3; I4; I7):

„<...> kaip pats edukatorius turi gebėti susitvarkyti su savo emocine būseną, dideliu krūviu, galbūt sudėtingesniais vaikais arba ten su kažkokiom sudėtingesnėm situacijom <...>” (I3).

Taip pat, prie emocinės kompetencijos galima priskirti interviu dalyvių minimo psichologinio pasirengimo (I5) ar minimos psichologinės kompetencijos (I8). Viena iš interviu dalyvių, kalbėdama apie edukatorių kompetencijas, tiksliai įvardina edukatoriams reikalingą socialinę ir emocinę kompetenciją (I6):

„socialinė ir emocinė kompetencija, tai empatija, gebėjimas dirbti komandoje, <...> tai labai svarbu suprasti lankytojų poreikius, užmegzti ryšį, valdyti grupes, reaguoti į emocines situacijas ir na visi kiti svarbūs dalykai.” (I6).

Antroji pagal įvardijama dažnumą yra kultūrinė kompetencija, kuri taip pat yra įvardijama kaip kultūrinio pažinimo kompetencija (I2) arba minima kartu su kūrybiškumo kompetencija (I5). Kultūrinė kompetencija yra susiejama su kultūros pažinimu, su vaikščiojimu į kitus muziejus, domėjimusi kitų muziejų darbais (I3) ir, kaip gebėjimas suprasti kultūrinius reiškinius ir su jais dirbti (I6):

„Tai dabar apie kultūrinę šiek tiek plačiau, tai gebėjimas edukatoriaus kontekste, gebėjimas suprasti kultūrinius reiškinius bei juos interpretuoti, bei perteikti įvairioms auditorijoms, bei išmanyti meno istorijos ir paveldo turinį <...>” (I6).

Tuo tarpu kūrybiškumas plačiaja prasme interviu metu atsiskleidžia kalbant tiek apie edukatorių darbo ypatumus, tiek apie edukatorių asmenines nuostatas. Be to kūrybiškumo kompetencija yra atskirai išskiriama ir pabrėžiama kaip reikalinga muziejų edukatoriams (I2; I5; I9). Kaip minima anksčiau, kūrybiškumo ir kultūrinė kompetencijos yra minimos kartu (I2), taip pat kūrybiškumo kompetencija yra susiejama su asmens kūrybiškumu (I5) bei kūrybos veiksmu (I9). Vis dėlto, nepakankami duomenis neleidžia plačiau apibūdinti šios kompetencijos, tad tik galima apibendrinti, kad kūrybiškumo kompetencija yra matoma kaip edukatorių kūrybiško darbo dalis.

Skaitmeninė kompetencija yra įvardijama kaip gebėjimas naudotis technologijomis, pavyzdžiui, planšetėmis arba skaitmeniniais įrankiais (I3; I6; I7). Edukatorių darbe pasitaiko atvejų, kuomet yra pasitelkiamos technologijos tam, kad savo lankytojams būtų perteikiamas turinys. Technologijų integravimo praktikų būna įvairių, tiek nuo jų pritaikymo ekspozicinėse erdvėse, tiek pritaikant edukacinio užsiėmimo metu. Pastebima, kad muziejuose naudojamų technologijų aktualumas vyrauja jau gana ilgą laiką, tad jų naudojimas tampa svarbiu ir edukatorių darbe, ypač, kai šios priemonės yra pritaikomos praktiškai.

Ir galiausiai yra įvardijama komunikacinė kompetencija. Šią kompetenciją papildo gebėjimų dalyje aptartas viešasis kalbėjimas bei asmeninė savybė, kaip komunikabilumas. Interviu dalyviai įvardindami komunikacinę kompetenciją mimi labai panašius aspektus, kaip ir kalbėdami apie viešąjį kalbėjimą ar komunikabilumą. Ši kompetencija yra apibūdinama, kaip gebėjimas aiškiai perteikti informaciją ar tinkamai artikuliuoti (I3; I9), bet taip pat komunikacinė kompetencija yra įvardijama ir kaip dialogo palaikymas, adaptuojamos kalbos pritaikymas pagal grupės specifiškumą (I6). Svarbu pastebėti tai, kad iš teorinėje dalyje aptartų muziejų edukatorių kompetencijų, tik vienintelė komunikavimo kompetencija buvo įvardinta (Ališauskienė, 2024). Bendrųjų muziejų edukatorių kompetencijų įvardijamų literatūroje nerandama.

Vis dėl to, galima teigti, kad interviu dalyviai, kalbėdami apie edukatoriams reikalingas kompetencijas, yra labiau linkę kalbėti gebėjimų ir žinių sąvokomis. Netgi pastebima, kad kategorijos „Edukatorių kompetencijos” tikslinimas ir klausimyno papildymas klausimais apie gebėjimus ir žinias taip pat suteikė galimybę interviu dalyviams tiksliau įvardinti šiuos aspektus. Taip pat galima pastebėti, kad kompetencijos sąvoka tyrimo dalyvių suprantama gana abstrakčiai, todėl kai kuriais atvejais yra sunkiau kalbėti kompetencijų kontekste. Tyrimo metu surinkti duomenis leidžia pažvelgti ne tik į kompetencijos sampratą kompleksiskumą, bet taip pat leidžia susidaryti bendrą vaizdą apie edukatorių ir edukatorių vadovų kuriamas reikšmes apie muziejų edukatorių kompetencijas.

Edukatorių kompetencijų tobulinimo būdai

Tyrimo metu interviu dalyvių taip pat buvo klausiama apie jų kompetencijų tobulinimo būdus. Informantų įvardinti būdai bei jų muziejuose taikomos mokymosi praktikos atsispindi lentelėje esančioje žemiau (nr. 8).

Lentelė nr. 8

Edukatorių kompetencijų tobulinimo būdai

Įvardijami aspektai	Dažnumas
Įvairaus pobūdžio mokymai	8
MARTA	7
Mokymasis iš patirties	6
Pedagogikos-psichologijos kursai	5

Kolegų teikiamas grįžtamasis ryšys	5
Edukacijų stebėjimas	4
Naujų edukacijų išbandymas	4
Savarankiškas mokymasis	4
Refleksija	4

Dažniausiai interviu dalyviai buvo linkę įvardinti įvairaus pobūdžio mokymus, pavyzdžiui, vidinius, t.y. pačių muziejų, jų komandos viduje rengiamus mokymus pagal edukatoriams tuo metu aktualiausias temas (I2; I3; I5; I9) arba kitų muziejų (I3; I6) ar kitų kultūrinių įstaigų organizuojami mokymus (I6). Tik vienas interviu dalyvis įvardijo Lietuvos muziejų asociacijos organizuojamus mokymus (I8):

„Tai bent jau kartą į metus, organizuodavo mokymus, vienos temos, tarkim, tai gali būti viešasis kalbėjimas, tai gali būti darbas su neįgaliaisiais, paskutiniai, kaip ir minėjau buvo darbas su asmenim turinčiais disleksiją, tai kaip ir pasiruošdavome mes jiems ir šie mokymai vykdavo skirtingose savivaldybėse, tarkim, Vilniuje, Kaune, Klaipėdoje ir Šiauliuose, tie patys mokymai, skirtinguose regionuose, suteikiant galimybę atvykti tų regionų, kitų muziejų edukatoriams į konkrečią vietą, tenais ugdytis savo kompetencijas.“ (I8).

Taip pat, interviu dalyviams paminėjus, mokymus, iškart prisimindavo ir pradėdavo kalbėti apie MARTA programos mokymus (I7; I8). Kadangi MARTA programos mokymai yra antri pagal paminėjimą, juos svarbu aptarti išsamiau. MARTA mokymai buvo vieninteliai mokymai, kuriuos įvardijo didžioji dauguma kalbintų edukatorių (I1; I2; I5; I7; I8; I9; I10) ir kalbintų informantų buvo itin giriami. Siekiant plačiau sužinoti apie MARTA programą ir supratimą apie programos metu ugdomas kompetencijas, buvo nuspręsta šiai tyrimui pakalbinti programos vadovę.

MARTA programos aprašyme (Lietuvos nacionalinis muziejus, 2025) yra nurodoma, kad tai yra 2023-2025 m. projektas, skirtas Lietuvos nacionalinių ir valstybinių muziejų muziejinių kompetencijų ugdymui. MARTA aprašyme šios programos idėja yra grindžiama tuo, kad programos poreikis buvo matomas nuo 2017 m., kuomet projekto „Lietuvos muziejų darbuotojų kvalifikacijos kėlimo poreikių analizė ir Lietuvos muziejų darbuotojų kvalifikacijos kėlimo sistemos modelio

sukūrimas” metu, buvo atskleista, kad Lietuvos muziejų darbuotojai jaučia kvalifikacijos kėlimo poreikį. Pažymėtina tai, programa apima visų sričių muziejų darbuotojus ir nėra išskiriama tik viena darbuotojų grupė.

Šiuo metu šią programą globoja Nacionalinis Lietuvos muziejus. Programos aprašyme (Lietuvos nacionalinis muziejus, 2025) yra įvardijami šie pagrindiniai programos tikslai:

- Sukurti vieningą muziejinių kompetencijų ugdymo sistemą profesiniams gebėjimams tobulinti;
- Organizuoti pažintinius vizitus užsienyje ir rengti potencialius lektorius, siekiant perimti gerąją praktiką;
- Inicijuoti mokymus Lietuvoje, pasitelkiant Lietuvos ir užsienio ekspertus;
- Sukurti muziejinių kompetencijų lektorių tinklą.

Plačiau pakalbinus programos vadovę, išryškėjo kelios MARTA programos kontekste vykdomos veiklos, skirtos muziejininkų profesinės kvalifikacijos kėlimui. Vienas iš kvalifikacijos kėlimų būdų yra muziejininkų stažuotės į užsienio muziejus, kurių metu atranką praėję muziejininkai turi galimybę išvykti pasirinkta kryptimi ir tema, užsienyje yra kaupiama patirtis, o grįžus į Lietuvą ši patirtis yra perduodama Lietuvos muziejų kolegoms. Stažuotėje pabuvoję muziejininkai taip pat įgauna lektoriaus kvalifikaciją ir gali tęsti savo kaip lektorių veiklą bei vesti mokymus kituose muziejuose. Programos vadovės teigimu, šiuo metu MARTA programoje yra apie aštuoniasdešimt lektorių (I11). Be stažiuočių į užsienį, buvo pradėta pilotinė mažosios MARTA programa, kurios metu kompetencijų mainai vyksta tarp muziejų kolegų esančių Lietuvoje, programos vadovės teigimu, tai yra itin reikalingi mokymai (I11). Šią programą fasilituoja „Kūrybinės Jungtys”, kurios yra sukūrusios šiai programai atskirą mokymosi metodą.

Programos vadovė pabrėžia, kad temos šiai programai yra renkamos analizuojant duomenis, kurie yra surenkami apklausos būdu, apklausos yra skirtos Nacionalinių ir valstybinių muziejų muziejininkų auditorijai (I11). Ir nors šių trijų metų projektas yra vykdomas tik tarp nacionalinių ir valstybinių muziejų, planuojama, kad pavykus gauti finansavimą šios programos pratęsimui, bus įtraukiami ir savivaldybių muziejai (I11). Taip pat yra išskiriama ir tai, kad programoje dalyvauja Nacionalinių ir valstybinių muziejų muziejininkai (I11). Interviu metu buvo pabrėžta, kad šių metų programoje buvo išgrynintas vienas iš poreikių ugdyti muziejininkų edukacinių programų rengimo kompetenciją (I11). Tačiau nebuvo išsiplėčiama plačiau, kas šią kompetenciją turėtų sudaryti.

Vis dėlto, programos vadovės paklausus apie tai, kaip programoje atsispindi muziejų edukatorių kompetencijos, teigė, kad išskirtinai iš kitų muziejininkų edukatorių išskirti negalėtų,

kadangi, kaip minėta anksčiau, ši programa yra skirta visų sričių muziejininkams. Tačiau programos vadovė pažymėjo, kad dėmesys yra atskirai skiriamas edukatoriams, organizuojant edukatorių stovyklas bei rezidencijas (I11). Paklausus, kaip yra renkamas poreikis rezidencijoms, programos vadovė teigė, kad temas mokymams pasiūlo Jono Šliūpo muziejaus rezidencijos koordinatore. Šiais metais ši rezidencija bus vykdoma vasarą trimis lygmenimis: pradedantiesiems, pažengusiems ir profesionaliems edukatoriams, tačiau vienoje rezidencijoje gali dalyvauti tik apie 15 edukatorių (I15). Vis dėlto šios rezidencijos nėra apribojamos ir nėra skirtos tik Nacionalinių ir valstybinių muziejų edukatoriams.

Taigi būtų galima teigti, kad vis dėlto MARTA programa bendram muziejų edukatorių kompetencijų apibrėžimui neturi svarbios įtakos, kadangi iš esmės labiausiai orientuojamasi į edukatorių bei kitų muziejininkų, kompetencijų tobulinimą būtent edukacinių veiklų kūrimo tematikoje, neišskiriant bendresnio edukatorių kompetencijų ugdymo.

Kalbant apie mokymosi ir kvalifikacijos kėlimo praktikas, kalbinti interviu dalyviai akcentavo, kad didelė dalis jų išmoko edukatoriams reikalingų gebėjimų ir žinių tik per praktiką ir mokantis iš patirties (I2; I3; I4; I6; I7; I8). Mokymąsi iš patirties papildė kolegų vedamų edukacijų stebėjimas darbo pradžioje (I1; I2; I4; I5), ir vėliau gali sekti edukacijų išbandymas pačiam edukatoriui, kuomet yra pradedamos vesti edukacijos (I1; I3; I5; I6), taip pat tiek po stebėjimų, tiek po naujų edukacinių veiklų išbandymo lydi kitų kolegų teikiamas grįžtamasis ryšys (I1; I2; I3; I5; I6). Informantai savo darbe pabrėžia savarankišką mokymąsi, kuomet asmeniškai aktualiomis temomis skaito įvairią literatūrą (I1; I6; I7; I9), ar žiūri vaizdo įrašus, talpinamus internete (I4). Dalis edukatorių taip išskiria refleksijos svarbą, kurios metu yra reflektuojama savo patirtis, veikla, gaunamas grįžtamasis ryšys (I3; I4; I5; I6).

Pažymėtina ir tai, kad dalis informantų minėjo ir pedagogikos-psichologijos kursus (I1; I2; I4; I5; I9), kurios kai kuriais atvejais organizuoja patys muziejai, tačiau taip pat juos organizuoja ir Vytauto Didžiojo universitetas. Tačiau, edukatorių teigimu, kurie turėjo muziejaus viduje organizuojamus šiuos mokymus, tai buvo trumpi ir ne itin kokybiški mokymai.

Kompetencijų tobulinimas taip pat sudaro svarbią muziejų edukatorių darbo dalį. Edukatoriai turi galimybę dalyvauti savo muziejaus ar kitų įstaigų organizuojamuose mokymuose. Tuo tarpu išryškėjo, kad MARTA programa yra kaip labiausiai interviu dalyviams daranti poveikį mokymosi veikla, tačiau programoje nėra išskiriama tiksliai, kokios edukatorių kompetencijos turėtų būti ugdomos. Tuo tarpu, pedagogikos-psichologijos kursai tyrimo dalyvių yra mažiau teigiamai vertinami. Pažymėtina ir tai, kad skiriamas didelis dėmesys savarankiškam ir patirtiniam mokymuisi.

Muziejų edukatorių kompetencijų modelis

Išanalizavus tyrimo duomenis, yra pristatomas galimas muziejų edukatorių modelis. Pasitelkus interviu dalyvių apibūdintomis muziejų edukatorių darbo funkcijomis, ypatybėmis bei remiantis muziejų edukatorių ir edukatorių vadovų supratimu apie edukatoriams reikalingas žinias, gebėjimus, nuostatas bei kompetencijas (lentelė nr. 9) yra išskiriamos šešios pagrindinės kompetencijų kategorijos (2 pav.)

Lentelė nr. 9

Muziejų edukatorių žinios, gebėjimai, nuostatos ir bendrosios kompetencijos

Žinios	Gebėjimai	Nuostatos	Bendrosios kompetencijos
Žinios apie amžiaus grupių ypatumus, jų gebėjimus ir žinias	Auditorijos valdymas	Žingeidumas	Emocinė kompetencija
Žinios parodos ir muziejaus tema	Pritaikymas	Kūrybiškumas	Kultūrinė kompetencija
Psichologinės žinios	Viešasis kalbėjimas	Prisitaikymas	Kūrybiškumo kompetencija
Pedagoginės žinios	Darbas su informacija	Noras bendrauti ir dirbti su žmonėmis	Komunikacinė kompetencija
Žinios apie negalią	Problemų sprendimas	Empatiškumas	Skaitmeninė kompetencija
Dalykinės žinios	Bendravimas	Lankstumas	
Žinios apie švietimo sistemą	Gebėjimas sudominti	Atvirumas	
	Laiko valdymas	Kantrumas	
		Komunikabilumas	
		Atsakingumas	
		Smalsumas	

Nuo I3 interviu dalyvio, tyrimo instrumentas buvo papildytas klausimu apie informantų įsivaizdavimą, kaip muziejų edukatorių kompetencijų modelis galėtų atrodyti. Vis dėlto interviu dalyvių nuomonės dėl modelio išsiskyrė ir vieningas atsakymas nebuvo gautas. Informantai atsakydami į klausimą apie kompetencijų modelį, išskyrė poreikį atskirai edukatorių studijų programai ir pabrėžė, kad yra reikalingas edukatorių kompetencijų išgryninimas (I3). Taip pat buvo pažymėta, kad edukatorių modelis yra identišką pedagogų kompetencijų modeliui, tačiau edukatorių kompetencijų modelyje daugiau dėmesio yra skiriama kūrybiškumo ir kultūrinei

kompetencijoms (I5). Tuo tarpu, keletas interviu dalyvių išreiškė poreikį, kad kompetencijų modelis būtų lankstus (I6), o modelyje esančios kompetencijos būtų rekomenduojamos (I7, I9). Modelis taip pat įsivaizduojamas kaip teorinis, kuriame yra paaiškinama ir pristatoma edukatoriaus veikla (I9). Du interviu dalyviai išskyrė galimą modelio struktūrą: vienas interviu dalyvis labai detalai įvardijo, kad šį modelį galėtų sudaryti dalykinė ir kultūrinė, edukacinė ir pedagoginė, komunikacinė, socialinė ir emocinė bei kūrybinė ir reflektivi kompetencijos (I6), kai tuo tarpu kitas interviu dalyvis detalai išvardino interviu metu jau aptartas žinias, gebėjimus ir nuostatas (I4). Du interviu dalyviai į šį klausimą atsakė kalbėdami apie edukatorių kompetencijų mokymus (I8) arba muziejaus projektą, susijusi su muziejininkų profesijų pristatymu moksleiviams (I10). Tikėtina, klausimas nebuvo pateiktas tinkamai arba tam įtakos turėjo prieš tai aptarti klausimai, kaip, pavyzdžiui, klausimas apie edukatorių kompetencijų tobulinimo būdus (I8) arba interviu dalyvio pasakojimas apie muziejaus projektus (I10).

Nesant vieningam atsakymui dėl kompetencijų modelio, daroma prielaida, kad sąvoka „modelis“ daliai interviu dalyvių galėjo pasirodyti per daug abstraktus. Taip pat tikėtina, kad tai yra susiję ir su tuo, kad Lietuvoje naudojama dažniau „kompetencijų aprašo“ sąvoka, kai tuo tarpu sąvoka „kompetencijų modelis“ yra mažiau vartotina ar nežinoma. Nepaisant sąvokos „modelio“ nevienodo supratimo, tyrimo duomenys leidžia muziejų edukatorių kompetencijų modelį struktūrizuoti, išskirti žinias, gebėjimus ir nuostatas bei išskirti pagrindines kompetencijų kategorijas.

Remiantis duomenų analize, buvo atrandami ryšiai tarp interviu dalyvių įvardijamų žinių, gebėjimų, nuostatų ir bendrųjų kompetencijų. Tai leido išskirti pagrindines šešias kompetencijas, kurios yra įtraukiamos į edukatorių kompetencijų modelį (2 pav.). Pabrėžiama tai, kad buvo nuspręsta į modelį neįtraukti kultūrinės kompetencijos, tačiau kultūrinės kompetencijos aspektai, kaip kultūros pažinimas, kultūrinių reiškinių supratimas ir panašiai, yra įtraukiamas į kūrybiškumo bei dalykinę kompetencijas. Šis sprendimas buvo priimtas pastebėjus, kad tai, ką įvardija interviu dalyviai, labiau atitinka pastarąsias kompetencijas.

2 pav.

Muziejų edukatorių kompetencijų modelis

Atsižvelgus į teorinius kompetencijų modelių aspektus, būtų galima teigti, kad šis, darbo autorės sukonstruotas muziejų kompetencijų modelis, atitinka funkcinį kompetencijų požiūrį (Kubova-Semaka, 2020), kuomet kompetencijos yra apibrėžiamos pagal tam tikrai specialybei reikalingas kompetencijas. Turima omenyje, kad funkcinis požiūris yra tiesiogiai susijęs su darbo funkcijų atlikimu, kaip šiuo atveju, tai būtų edukatorių darbas. Tuo tarpu, muziejų edukatorių kompetencijų modelio struktūra yra paremta kompozicinių kompetencijų modeliu (Spitzberg & Changnon, 2009). Pabrėžtina tik tai, kad vizuale yra įvardijamos tik kompetencijų grupės, o smulkesni aspektai, kaip žinios, gebėjimai ir nuostatos yra aprašomi atskirai.

Tad, siekiant pristatyti muziejų edukatorių kompetencijų modelį (2 pav.), kiekviena kompetencija yra aprašoma išsamiau. Pažymima, kad tam tikri aspektai, kaip žinios, gebėjimai ir nuostatos gali atitikti net kelias kompetencijų kategorijas:

Kūrybiškumo kompetencija – kompetencija yra susijusi su muziejų edukatorių atliekamos funkcijomis, kaip edukacinių veiklų kūrimas ir vedimas, prisidėjimas prie muziejaus parodų, renginių organizavimas ar projektų rengimas. Kompetenciją sudaro **žinios** apie veiklų kūrybos procesus, kultūrinius reiškinius. Taip pat, **gebėjimai**, kaip edukacinio turinio pritaikymas, problemų sprendimas, gebėjimas sudominti. Ir galiausiai, šioje kompetencijoje yra išskiriamos **nuostatos** susijusios su kūrybiškumu, žingeidumu, smalsumu.

Komunikacinė kompetencija – ši kategorija apibūdina muziejų edukatorių nuolatinį darbą ir bendravimą su lankytojais, edukacinių veiklų vedimą, muziejaus reprezentavimą, taip pat tai yra susiję su bendradarbiavimu su kitomis švietimo ar kultūros įstaigomis, mokytojais bei kolegomis. Šioms muziejų edukatorių atliekamoms funkcijoms yra reikalingos **žinios**, kaip žinios apie grupių

amžiaus ypatumus, parodų ir muziejaus temos, psichologinės ir pedagoginės, specialiųjų poreikių, dalykinės. Be šių žinių nebūtų įgyvendinama komunikacinė kompetencija. Šią kompetenciją taip pat papildo **gebėjimai**, kaip auditorijos valdymas, viešasis kalbėjimas, darbas su edukacine medžiaga bei dalykine informacija, bendravimas, gebėjimas sudominti, prisitaikymas prie grupės poreikių. Bei kompetencijai reikalingos **nuostatos**, kaip noras bendrauti ir dirbti su žmonėmis, kūrybiškumas, empatiškumas, atvirumas, kantrumas, komunikabilumas.

Dalykinė kompetencija – kompetencija yra reikalinga edukatorių darbui su edukacine medžiaga, turinio parengimu, prisidėjimu prie parodų, renginių ar kitų projektų. Kompetencija, kuri apima daugiausiai edukatorių pasiruošimą vykdyti edukacines veiklas. Kompetenciją sudaro šios **žinios**, kaip parodų ir muziejaus tema, dalykinės žinios, priklausomai nuo muziejaus tipo, kaip pavyzdžiui, istorinis ar dailės muziejus. Taip pat žinios apie grupių amžiaus ypatumus bei švietimo sistemą, kad būtų užtikrinamas edukacinės veiklos pritaikymas pagal esančius grupės poreikius. Svarbūs **gebėjimai**, kaip turinio pritaikymas, darbas su dalykine informacija bei edukacine medžiaga, laiko valdymas. **Nuostatos**, kaip kokybiškos paslaugos bei teigiamų patirčių suteikimas, žingeidumas, smalsumas, atsakingumas, kūrybiškumas, lankstumas.

Pedagoginė kompetencija – apibūdinanti muziejų edukatorių vykdomas edukacines veiklas, kurių metu yra ugdomi muziejų lankytojai, taip pat tai yra susiję ir su ryšio užmezgimu. Kompetenciją sudaro **žinios**, kaip parodos ar muziejaus tema, žinios apie grupių amžiaus ypatumus, taip pat psichologinės ir pedagoginės žinios, žinios apie specialiuosius poreikius, dalykinės žinios, ir galiausiai žinios apie švietimo sistemą. Kompetenciją papildantys **gebėjimai**, kaip auditorijos valdymas, pritaikymas, viešasis kalbėjimas, darbas su dalykine informacija, edukacine medžiaga, bendravimas, gebėjimas sudominti, laiko valdymas. **Nuostatos** – žingeidumas, smalsumas, kūrybiškumas, prisitaikymas, noras dirbti su žmonėmis, empatiškumas, lankstumas, atvirumas, kantrumas, komunikabilumas.

Emocinė kompetencija – kompetencija yra susijusi su pačių edukatorių emocinės sveikatos palaikymu bei su darbu su grupių emocijomis. Natūralu, kad kompetenciją papildo psichologinės **žinios**. Svarbus ir **gebėjimas** valdyti tiek asmenines, tiek lankytojų emocijas. Taip pat, atkreipiamas dėmesys į edukatorių **nuostatas**, kuomet yra pažymima, kad svarbu atkreipti dėmesį į savo emocinę būklę.

Skaitmeninė kompetencija – paskutinė kategorija, kuri yra susijusi su naudojamomis technologijomis darbe, tiek asmeniniam edukatorių darbui, vidinei komunikacijai bei vykdant edukacines veiklas, kurių metu yra pasitelkiamos technologijos. Tai yra susiję su **žiniomis** apie

technologijų panaudojimu būdais bei **gebėjimais** šias žinias pritaikant praktiškai. **Nuostatos** yra susijusios su interviu dalyvių matomu poreikiu dirbti ir į savo veiklas įtraukti technologijas.

Tarpusavyje šios šešios kompetencijos yra glaudžiai susijusios. Kompetencijos atitinka muziejų edukatorių siekiamą bendrą tikslą ugdyti muziejų lankytojus, su jais užmegzti ryšį bei kurti teigiamas patirtis. Kūrybiškumo kompetencija papildo visas likusias penkias kompetencijas, nes be kūrybiškumo nebus išpildyti pedagoginiai, komunikaciniai ir kiti procesai. Komunikacinė kompetencija taip pat yra svarbi kiekvienoje edukatorių darbo srityje, tiek kūrybiškai pateikiant informaciją, tiek komunikuojant apie savo emocinę būklę. Dalykinė kompetencija leidžia tinkamai vykdyti edukatorių pedagoginę veiklą, o turimos žinios ir gebėjimai, suteikia užtikrintumą komunikuojant, ugdant, ieškant kūrybiškų sprendimų. Tuo tarpu, pedagoginė kompetencija, kuri leidžia tinkamai pažinti ir ugdyti lankytoją, prisideda prie kūrybiškų metodų paieškos, tinkamos komunikacijos bei edukacinės medžiagos pasirinkimo. Emocinė kompetencija yra svarbi kiekvienoje muziejų edukatorių darbo srityje, ypatingai kai yra dirbama su kitų žmonių ir savo emocijomis. Turima emocinė kompetencija leidžia tinkamai komunikuoti, suprasti save ir kitą. Galiausiai, skaitmeninė kompetencija yra neatsiejama šiuolaikinio žmogaus dalis, taip pat ji yra aktualizuojama ir muziejų edukatorių darbe. Skaitmeninė kompetencija apima visas likusias kompetencijas, nes gali leisti kūrybiškai pateikti skaitmeninę medžiagą edukacijų metu ar panašiai.

Tad būtų galima teigti, kad kiekviena iš šių kompetencijų vieną kitą papildo ir tarpusavyje yra lygiavertės. Muziejų edukatorių kompetencijų užtikrinimas šios specialybės darbe, prisideda prie vykdomų veiklų įgyvendinimo.

DISKUSIJA

Pasitelkus Charmaz (2009) konstruktyvistinę grindžiamosios teorijos metodologiją buvo atliktas kokybinis tyrimas apimantis Lietuvos muziejų edukatorių kompetencijas. Tyrimas atskleidžia platesnį supratimą apie Lietuvos muziejų edukatorių darbo funkcijas ir ypatumus, edukatoriams reikiamas kompetencijas ir jų ugdymą. Empirinio tyrimo metu buvo atskleista, kad muziejų edukatorių pagrindinė darbo funkcija yra susijusi su muziejinės edukacijos kūrimu ir vedimu įvairaus amžiaus ir poreikių lankytojams. Tuo tarpu edukatorių darbas yra įvardijamas kaip itin kūrybiškas bei dinamiškas. Tuo pačiu, tyrime išryškėjo atskira tema, susijusi su edukatorių ir mokytojų santykiu. Interviu dalyviai minėjo, kad šie santykiai gali būti tiek teigiami, tiek neigiami. Šią atskleistą temą būtų galima ištyrinėti atskiru tyrimu, siekiant išsiaiškinti kokie bendravimo ir bendradarbiavimo procesai vyksta tarp muziejų edukatorių ir muziejuose besilankančių mokytojų.

Vis dėlto svarbią šio darbo dalį sudaro skiriamas dėmesys muziejų edukatorių kompetencijoms. Tyrimo metu buvo atskleistos edukatoriams reikiamos žinios, gebėjimai ir nuostatos edukaciniam darbui. Interviu dalyviai labiausiai pabrėžė, kad muziejų edukatoriams yra reikalingos žinios apie lankytojų gebėjimus ir jų turimas žinias bei žinios muziejaus ar parodų temomis. Ryškiausiai informantų išskiriami gebėjimai yra susiję su auditorijos valdymu, edukacinės medžiagos pritaikymu, viešuoju kalbėjimu ir darbu su dalykine informacija. Tuo tarpu, dažniausiai minimas edukatorių nuostatas sudaro žingeidumas, kūrybiškumas, prisitaikymas, noras bendrauti ir dirbti su žmonėmis bei empatiškumas.

Tyrimas taip pat atskleidžia muziejų edukatorių kompetencijų skirtingus tobulinimo būdus, kaip įvairaus pobūdžio mokymai, MARTA programos rėmuose organizuojami mokymai, pedagogikos-psichologijos kursai. Taip pat buvo pabrėžiama mokymosi iš patirties svarba. Pastebėjus, kad MARTA mokymai yra vieni daugiausiai minimų muziejų edukatorių tobulėjimo būdų, tyrimo metu buvo keliamas klausimas apie šių mokymų daromą įtaką muziejų edukatorių kompetencijų supratimui. Vis dėlto, atliktas interviu su MARTA programos atstove parodė, kad mokymai yra vykdomi specifinėmis temomis, kaip pavyzdžiui, edukacinių veiklų rengimas ir nėra detalai išreiškiamos muziejininkų, o šiame tarpe, ir edukatorių kompetencijos.

Empirinėje darbo dalyje atskleisti duomenys apie muziejų edukatorių žinias ir gebėjimus dalinai atitinka teorinėje dalyje aptartą Glaser ir Zenetou (1999) pateikiamą žinių ir gebėjimų sąrašą. Pabrėžiama, kad sutampatyti aspektai yra susiję su edukatorių žiniomis apie muziejaus tikslus, mokymosi teorijas, švietimo aktualijas, specialiuosius poreikius bei gebėjimu dirbti komandoje ir kt. Kai tuo tarpu, marketingo, strateginio planavimo, lankytojų tyrimų atlikimo žinios bei gebėjimai susiję su kitų darbuotojų stebėseną, biudžeto planavimu, gebėjimu dirbti su

savanoriais, gebėjimu atpažinti stereotipus ir pan., empirinėje tyrime interviu dalyvių nebuvo minėtini.

Lyginant su nacionaliniame lygmenyje atliktu tyrimu apie savivaldybių muziejų darbuotojų kompetencijas (Ališauskienė, 2024), galima pastebėti, kad išgryninti aspektai, tokie, kaip edukatorių kūrybiškumas, kantrumas, istorinės ir kultūrinės žinios bei gebėjimai valdyti auditoriją, skirtingų auditorijų ir jos poreikių supratimas ir toleravimas atitinka empirinėje dalyje aptartus aspektus, kurie taip pat yra susiję su žiniomis, gebėjimais. Tik atkreiptinas dėmesys, kad tyrime (Ališauskienė, 2024) yra daugiau kalbama apie asmenines savybes, kai tuo tarpu šiame darbo kontekste yra vartojama nuostatų sąvoka.

Siekiant atsakyti į šiame darbe išsikeltą darbo problemą bei pasiekti pagrindinį darbo tikslą, empirinės tyrimo dalies pabaigoje yra pateikiamas galimas muziejų edukatorių kompetencijų modelis. Remiantis duomenimis, jų analize bei nuolatinio duomenų lyginimu, buvo sukonstruotas edukatorių kompetencijų modelis, kuris yra sudarytas iš pagrindinių šešių kompetencijų, tokių kaip: kūrybiškumo, komunikacinė, dalykinė, pedagoginė, emocinė ir skaitmeninė kompetencijos. Siūlomas modelis apibrėžia edukatorių darbo funkcijas ir atskleidžia kokie žinių, gebėjimų ir nuostatų aspektai, t.y. kompetencijos, edukatoriams yra reikalingos.

Atlikta kompetencijų modelių analizė, atskleidė galimų modelių įvairovę. Kiekvienas modelis gali būti pritaikomas pagal kontekstą, pagal siekiamus asmens ar organizacijos tikslus. Kompetencijų modeliai nebūtinai turi būti tokios pat struktūros ar vienodai vizualizuojami. Tad tai palieka tam tikrą laisvę konstruojant muziejų edukatorių modelį. Tuo tarpu, plačiai paplitusių muziejų edukatorių kompetencijų modelių nėra, tai tam tikra prasme kartu parodo ir edukatorių temos menką ištirtumą. Vis dėlto atliekant literatūros analizę, buvo atrastas Jungtinės Karalystės GEM (liet. Muziejų edukacijos grupė) organizacijos sukurtas muziejų edukatorių kompetencijų modelis. Pastarąjį kompetencijų modelį iš viso sudaro penkiolika skirtingų temų, kurios yra išskirtos į keturias kategorijas, kaip: santykių kūrimas, profesinė praktika, reflekyvi praktika ir skaitmeniniai gebėjimai. GEM modelio turinys tik dalinai atitinka šio darbo kontekste sukonstruoto muziejų edukatorių modelio turinį, tačiau pastebimi keli sutampantys aspektai. Pirmiausiai, abiejuose modeliuose yra skiriamas dėmesys edukatorių komunikacijai ir santykių kurimui tiek su lankytojais, tiek su kolegomis. Antra, abu modeliai pabrėžia švietimo konteksto žinias bei supratimą apie įvairias auditorijas ir jų poreikius. Ir galiausiai, abu modeliai taip pat skiria dėmesį skaitmeninei kompetencijai.

Vis dėlto, tarp modelių galima atrasti daugiau skirtumų nei panašumų. Aptariami modeliai skiriasi savo struktūra bei kompetencijų grupėmis. GEM modelis yra priskiriamas lygmenų

modeliui, kuomet yra išskiriami tą specialybę apibūdinantys lygmenys, tuo tarpu, šio darbo kontekste sukonstruotas modelis yra kompozicinės struktūros, t.y. modelyje yra pateikiamos skirtingos kompetencijų kategorijos, kurias sudaro žinios, gebėjimai ir nuostatos. Tačiau, pabrėžtina yra tai, kad šiame darbe sukurtas muziejų edukatorių kompetencijų modelis atitinka Lietuvos muziejų kontekstą, o modelį sudarantys aspektai yra paremti interviu dalyvių duomenimis.

Interviu dalyvių kuriamos reikšmės apie muziejų edukatorių kompetencijas dalinai stebino. Pirminis darbo autorės įsivaizdavimas apie tai, ką galėtų kalbėti interviu dalyviai, greitai pasikeitė. Nepaisant to, kad tyrimas ir tyrimo instrumentas nuolat kito, interviu dalyviai vardino tarpusavyje susijusius dalykus. Ir nors buvo tikėtasi, kad daugiau bus kalbama apie muziejinių edukacinių kurimui reikiamas kompetencijas, visgi interviu dalyviai daugiausiai dėmesio skyrė darbui su lankytojais reikalingoms kompetencijoms. Atskleistas muziejų edukatorių prioritetas lankytojams, parodė, kad ši specialybė yra orientuota į nuolatinį bendravimą, ugdymą, teigiamų patirčių kūrimą su įvairaus amžiaus ir poreikių lankytojais. Kartu, šio tyrimo atlikimas pastiprino darbo autorės akademines bei tyrimo vykdymo kompetencijas.

Tyrimo metu, labiausiai darbo autorę nustebino, kad visi interviu dalyviai noriai prisidėjo prie šio tyrimo vykdymo ir buvo susidomėję tyrimo tema. Buvo teigiančių, kad interviu leido jiems reflektuoti savo turimas kompetencijas. Taip pat, būtų galima pažymėti, kad tyrimo vykdymas praplėtė darbo autorės, kaip praktikės, akiratį ir supratimą apie edukatorių darbą ir šiam darbui reikiamas kompetencijas. Tyrimo pradžioje asmeninis įsivaizdavimas apie galimą muziejų edukatorių kompetencijų modelį, galiausiai visiškai pakito. Šiam modeliui suteikus daugiau kitų asmenų perspektyvos, jis tapo paremtu duomenimis. Tačiau, didžiausi iššūkiai kilo su duomenų analize. Darbo pradžioje reikėjo įdėti daug įdarbio koduojant duomenis „eilutė po eilutė“ metodu. Šis metodas yra geras pastebint daug smulkesnių aspektų, tačiau yra labai imlus laikui. Tad, darbo pradžioje buvo dideli kodų kiekiai, kurie nuolat buvo perfrazuojami, kad atitiktų ir kitų interviu metu gautus duomenis. Visgi, dirbant nuosekliai ir laikantis darbo metodologijos, duomenų analizės procesai patobulėjo.

Verta taip pat, pabrėžti šio tyrimo stiprybes. Būtų galima pažymėti, kad pasirinkta konstruktyvistinės grindžiamosios teorijos metodologija leido sukonstruoti Lietuvos muziejų edukatoriams aktualų kompetencijų modelį, kurio pagrindą sudaro edukatorių ir edukatorių vadovų kuriamos reikšmės. Ši metodologija kartu leido struktūruotai atlikti komplikotą darbą analizuojant, koduojant ir skirstant į kategorijas interviu metu surinktus duomenis. Tyrimas taip pat gana išsamiai pristato muziejų edukatorių vykdomą veiklą ir jų atliekamas funkcijas. Trūkstant darbams apie muziejų edukatorius, šio tyrimo pagrindas gali papildyti šią literatūros spragą. Darbo metu

sukonstruotą modelį, galima panaudoti praktiškai edukatorių darbe. Remiantis išgrynintomis kompetencijomis, siūloma reflektuoti ar šias kompetencijas muziejų edukatoriai turi ir ar jas puoselėja. Modelis naudingas ir tuo, kad jį pasitelkus, galima tikslinti edukatorių pareigybių aprašus.

Visgi, pažymėtina, kad darbo ribotumai susiję su dešimties interviu dalyvių duomenimis, lemia tai, kad tyrimo metu sukonstruotas modelis gali nevisiškai atitikti visų muziejų edukatorių poreikį kompetencijų apibrėžimui. Taip pat atliekant indukcinį tyrimą, daug dėmesio buvo skiriama empirinei šios dalies daliai, kas lėmė siauresnę teorinę dalį. Tad, remiantis šiame darbe sukonstruotų muziejų edukatorių kompetencijų modeliu, būtų galima jį tobulinti, pasitelkus tolimesnius tyrimus. Siekiant ateityje sukurti išsamesnį kompetencijų modelį, vertėtų į kokybinio tyrimo procesą taip pat įtraukti daugiau muziejų edukatorių bei švietimo specialistų, dirbančių su ugdytojų kompetencijomis. Išgrynintas edukatorių kompetencijas vertėtų dar kartą su muziejų edukatoriais ir edukatorių vadovais įsivertinti ir esant poreikiui, pildyti. Surinktus kokybinius duomenis būtų galima juos papildyti atliekant išsamesnę teorinės literatūros analizę. Tolimesniems tyrimams taip pat siūloma pasitelkti ir kiekybinius tyrimus, jog remiantis pirminiais duomenimis, vėliau jie būtų generalizuojami. Tad galutinis pateikiamas muziejų edukatorių kompetencijų modelis, būtų prisotintas kokybiniais ir kiekybiniais duomenimis.

IŠVADOS

Šiandieniniame kontekste šiuolaikiniai muziejai nebelieka tik muziejinių vertybių saugojimo vietomis, tačiau tai tampa erdvėmis, kurios įvairaus amžiaus ir poreikių lankytojams siūlo pramogines ar edukacines veiklas. Tarptautinės ir nacionalinės muziejų organizacijos, tokios kaip ICOM, NEMO, Lietuvos muziejų asociacija ir kt., apibrėždamos muziejų veiklą, pažymi, kad muziejai turi užtikrinti galimybę visuomenei mokytis ir nuolatos domėtis. O muziejaus aplinkoje vykstantys ugdymo procesai prisideda prie formaliojo ir neformaliojo ugdymo bei mokymosi visą gyvenimą. Pasitelkiant turimas muziejines vertybes, lankytojai yra kviečiami susipažinti su istorija, menu, kultūra ir mokslu. Tuo tarpu, lankytojai muziejinėje aplinkoje yra matomi, kaip aktyvūs dalyviai, kurie ne tik perima didelius informacijos kiekius, bet taip pat tyrinėja, diskutuoja ar kelia aktualius klausimus. Galima teigti, kad muziejai siekia kurti aktyvų ryšį su savo lankytojais, kuris taip pat turi būti paremtas atvirumu ir kritiškumu.

Siekdami realizuoti savo, kaip mokymo(si) erdvių vaidmenį, muziejai lankytojams siūlo įvairias edukacines veiklas. Muziejinės edukacijos pagrindiniai tikslai yra atliepti lankytojų kultūros ir švietimo poreikius, suteikti teigiamas patirtis ir skirti dėmesį ugdymo procesams. Ši edukacija gali būti išreiškiama įvairiomis formomis, tokiomis kaip ekskursijos, dirbtuvės, edukacinės publikacijos, diskusijos, kultūriniai renginiai ir kt. Muziejinėje edukacijoje taip pat yra akcentuojamas aktyvus lankytojų dalyvavimas, kurio metu yra konstruojamos patirtys ir žinios. Šios veiklos gali būti aktualios įvairaus amžiaus lankytojams, o dalyvavimas jose netgi gali būti pritaikomas prie bendrojo ugdymo programų.

Kalbant apie kompetencijas, yra svarbu pabrėžti šios sąvokos įvairiapusiškumą. Pastebima, kad šiuo metu yra nusistovėjusi kompetencijos kaip žinių, gebėjimų ir nuostatų visumos samprata. Dažnu atveju, kompetencija taip pat yra suprantama, kaip reikalinga tam tikram darbui ar užduočiai atlikti. Kompetenciją tam tikrais atvejais taip pat gali sudaryti asmeninės savybės, vertybės, įgūdžiai, motyvai ir kt. Spencer & Spencer (1993) pateikę kompetencijų sampratą, kaip ledkalnio analogiją, teigė, jog įgūdžiai ir žinios yra paviršiniai asmens dalykai, kai tuo tarpu asmeninės savybės, motyvai yra asmenybės vidų sudarantys aspektai. Būtų galima pažymėti ir skirtingus požiūrius į kompetencijas, tokius, kaip: bihevioristinis, funkcinis, kognityvinis ir kt. Skirtingi požiūriai ir sampratos parodo, kad priklausomai nuo konteksto, gali skirtis ir kompetencijos suvokimas. Muziejinėje aplinkoje, apibūdinant muziejų specialistų kompetencijas, vyrautų funkcinis kompetencijų požiūris, kai tuo tarp lankytojų ugdyme – kognityvinis, išvystyto gebėjimo, vertybėmis paremtas požiūris.

Tuo tarpu, literatūros apie muziejų edukatorių kompetencijas nėra gausu, tačiau esantys darbai išskiria edukatoriams reikalingų žinių, gebėjimų ar nuostatų aspektus. Literatūroje pabrėžiama, kad edukatoriams yra reikalingos muziejinės, pedagoginės, psichologinės žinios. Svarbūs gebėjimai susiję su edukacinės veiklos vykdymu, komunikaciniai gebėjimai, kompiuterinis raštingumas ir kt. Taip pat, yra svarbus edukatorių lankstumas, empatiškumas, prisitaikymas. Edukatorių kompetencijos apima įvairias darbinės funkcijas, susijusias su organizavimu, konsultavimu, ugdymu, veiklų kurimu ir panašiai. Tyrime apie Lietuvos muziejų savivaldybės darbuotojų kompetencijas (Ališauskienė, 2024), yra pabrėžiama, kad edukatoriams yra reikalingos dalykinės, darbo su žmonėmis žinios, auditorijos dėmesio išlaikymo, skirtingų auditorijų supratimo gebėjimai. Minima yra edukatorių asmeninės savybės, kaip kūrybiškumas, tolerantiškumas, kantrumas ir kt.

Pabrėžtina, kad muziejų edukatoriams skirtų kompetencijų modelių nėra apstu. Tyrimo metu buvo atrastas tik vienas muziejų edukatorių kompetencijų modelis (GEM, 2021). Šio modelio analizė atskleidė, kad Jungtinėje Karalystėje sukurtas modelis yra skirtas visų muziejų ir kitų kultūrinių įstaigų darbuotojams, dirbantiems su edukacinėmis veiklomis. Modelis yra svarbus tuo, kad jame iš viso yra pateikiama penkiolika skirtingų temų, kurios yra suskirstytos į keturias kategorijas, kaip: santykių kūrimas, profesinė praktika, reflekyvi praktika, skaitmeniniai gebėjimai. GEM modelis taip pat apibūdina muziejų darbuotojų skirtingas kompetencijų grupes, kurios yra išskiriamos į tris lygmenis, kaip: pagrindinio, patyrusio ir lyderiaujančio. Nors nėra patikslinama ar modelis naudojamas visos šalies muziejuose, tačiau yra akcentuojama, kad modeliu gali naudotis visi kultūros darbuotojai ir muziejų edukatoriai.

Šiame tyrime buvo siekiama atsakyti į darbo pradžioje iškeltą klausimą apie tai, kokios kompetencijos yra reikalingos muziejų edukatoriams. Pagrindinis darbo tikslas buvo pasitelkus Kathy Charmaz (2009) konstruktyvistinę grindžiamąją teoriją sukonstruoti galimą Lietuvos muziejų edukatorių kompetencijų modelį. Atliktas kokybinis tyrimas parodo, muziejų edukatorių ir edukatorių vadovų supratimą apie tai, kokios kompetencijos, žinios, gebėjimai ir nuostatos yra reikalingos muziejų edukatoriams. Labiausiai interviu dalyvių yra pabrėžiama, kad muziejų edukatoriams yra reikalingos žinios apie lankytojų gebėjimus ir jų žinias bei parodų ir muziejaus temų žinios. Interviu dalyviai akcentuoja, kad taip pat yra svarbūs auditorijos valdymo, pritaikymo, viešojo kalbėjimo bei darbo su dalykine informacija įgūdžiai. Edukatorius apibūdinančios nuostatos yra susijusios su jų žingeidumu, kūrybiškumu, prisitaikymu, noru bendrauti ir dirbti su žmonėmis ir kt. Galiausiai, remiantis surinktais duomenimis buvo sukonstruotas muziejų edukatorių kompozicinis kompetencijų modelis, paremtas funkcinio kompetencijų požiūriu. Sukonstruotą modelį sudaro šešios pagrindinės kompetencijos: kaip: kūrybiškumo, komunikacinė, dalykinė,

pedagoginė, emocinė ir skaitmeninė. Tarpusavyje susijusios skirtingos kompetencijos, apibrėžia muziejų edukatorių darbą. Tam, kad būtų tinkamai vykdomas muziejų lankytojų ugdymas, bendravimas su jais, teigiamų patirčių suteikimas bei vertybių pristatymas, muziejų edukatoriai turi pasitelkti šias šešias kompetencijas. Kūrybiškumo, komunikacinę, dalykinę, pedagoginę, emocinę ir skaitmeninę kompetencijas jungia bendras tikslas ir kontekstas. Kiekviena iš šių kompetencijų, vieną kitą papildo. Tad, šis tyrimas ir muziejų edukatorių kompetencijų modelis leidžia moksliškiau pažvelgti į muziejų edukatorių darbo specifiškumą ir šiam darbui reikiamas kompetencijas.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

- Aleknevičienė, J., Pocienė, A., Šupa, M. (2020). *Kaip parašyti mokslinį rašto darbą? Mokomoji priemonė Vilniaus universiteto Filosofijos fakulteto kriminologijos ir sociologijos studentams*. Vilniaus universiteto leidykla.
- Ališauskienė, R. (2024). *Savivaldybių muziejų darbuotojų pasirengimas vykdyti edukacinę veiklą*. [Magistrinis darbas]. Mykolo Romerio universitetas.
- Ambrose, T., & Paine, C. (2022). *Muziejaus pagrindai: tarptautinis vadovas*. Lietuvos muziejų asociacija.
- Bėkšta, A., Jarockienė, N. (Sud.). (2016). *Muziejaus švietimas bendruomenei*. Lietuvos muziejų asociacija: Vilnius.
- Butkutė, J. (2016). Muziejus kaip mokymo(si) aplinka. *Geografija ir edukacija*, Nr. 4, 2016, p. 137 – 147. DOI: <http://dx.doi.org/10.15823/ge.2016.12>
- Carr, D. (2001). The Need for the Museum. Iš Carr D. et al., *The Museum as a Place for Learning*. (p. 7-15). Herbert F. Johnson Museum of Art Cornell University.
- Charmaz, K. (2009). *Constructing Grounded Theory: A practical Guide Through Qualitative Analysis*. SAGE.
- Class, B., Bebbouchi, D., Fedorova, A., Cheniti, L., Shlaka, S., & Khayat, G. E. (2024). *Towards a Competence Framework for Open Scholars: Acknowledging the Dearth of Epistemic Competences*. Open Praxis, 16(3), p. 326–346. <https://doi.org/10.55982/openpraxis.16.3.672>
- Council of Europe. (2016). *Competences for democratic culture: Living together as equals in culturally diverse democratic societies*. Council of Europe Publishing.
- Croce, R. D, Puddu L., & Smorti, A. (2019) A qualitative exploratory study on museum educators' perspective on children's guided museum visits. *Museum Management and Curatorship*, 34:4, 383-401, DOI: [10.1080/09647775.2019.1630849](https://doi.org/10.1080/09647775.2019.1630849)
- Deist, F. D. L., & Winterton, J. (2005). What is competence? *Human Resource Development International*, 8(1), 27–46. <https://doi.org/10.1080/1367886042000338227>
- Dierking, D. L. & Falk, H. J. (2000). *Learning from Museums: Visitor Experiences and the Making of Meaning*. AltaMira Press.

Dovydaitytė, L. (2015). Būti muziejaus dalimi: Lietuvos muziejų komunikacija su visuomene. Iš Citvarienė, D. et al., *Komunikuoti kultūrą: institucijos, strategijos, auditorijos*. (p. 199-240). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, Vilnius: Versus Aureus.

Eckerdal, R. J., Roued-Cunliffe, H., Huvila, I. (2023). Learning, literacy, and education in LAMs. Iš Rasmussen, H. C., Rydbeck, K., Larsen, H. (red.), *Libraries, Archives, and Museums in Transition: Changes, Challenges and Convergence in a Scandinavian Perspective* (p. 144-157). Routledge.

European Commission. (2019). *Key competences for lifelong learning*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Gatautis, R., Gudauskas, R., Gurskienė, O., Jovaiša, T. R., Laužackas, R., Stravinskienė, J., Tūtlys, V., & Valiukėnas, V. (2008). *Aiškinamasis kvalifikacijų sistemos terminų žodynas*. Vilnius.

GEM. (2021). *Core Competencies for Museum Educators*.
<https://gem.org.uk/gems-competency-framework/>

Gerulaitienė, E., & Mažeikienė, N. (2022). Daugialypis mokslo muziejų tapatumas: mokslo komunikacijos, interaktyvaus mokymosi ir pramogų vieta. Iš Mažeikienė N. et al., *Mokymasis už mokyklos ribų: Nauja mokymosi vietos samprata*. (p. 13-37). Vytauto Didžiojo universitetas, Kaunas.

Glaesser, J. (2019) *Competence in educational theory and practice: a critical discussion*. Oxford Review of Education, 45:1, p. 70-85.

Glaser, J. R., & Zenetou, A. A. (1996). *Museums: a Place to work: Planning museum careers*. Routledge.

Hoffmann, T. (1999). The meanings of competency. *Journal of European Industrial Training*, 23(6), 275–286. <https://doi.org/10.1108/03090599910284650>

Hooper-Greenhill, E. (1992). *Museums and the shaping of knowledge* / Eilean Hooper-Greenhill. (1st ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780203415825>

Hooper-Greenhill, E. (1994). *Museums and their visitors*. Taylor & Francis Group.

Hooper-Greenhill, E. (2000). *Museums and the interpretation of visual culture* / Eilean Hooper-Greenhill. Routledge.

Hooper-Greenhill, E. (2004). *The Educational Role of the Museum*. Routledge.

Hooper-Greenhill, E. (2006). *Museum, media, message* / edited by Eilean Hooper-Greenhill. Routledge.

ICOM. (2022). *Museum Definition*.
<https://icom.museum/en/resources/standards-guidelines/museum-definition/>

ICOM CECA. (2020). *Museum education*. No. 29. BoD – Books on Demand, Norderstedt (Germany).

ICOM Lietuva. (2012). *Tarptautinės muziejų tarybos (ICOM) Lietuvos skyriaus įstatai*.

Jarockienė, N. (2008). Muziejų edukacinė veikla: istorija, samprata, praktika. Iš Valužienė L. (sud.) *XXI amžiaus muziejininkų kompetencijos ir gebėjimų ugdymas*. (p. 56-62). Lietuvos muziejų asociacija.

Jovaiša, L. (1993). *Pedagogikos terminai*. Kaunas: Šviesa.

Jucevičienė, P., Lepaitė, D. (2000). *Kompetencijos sampratos erdvė*. Socialiniai mokslai. Nr. 1 (22). p. 44-50.

Keršytė, N. (2016). *Lietuvos muzeologija: Lietuvos muzeologijos raida XVIII amžiaus antroje pusėje - XXI amžiuje*. Akademinei leidyba.

Kubova-Semaka, J. (2020). An integral approach to the meaning of competence. *Vilnius University Open Series*, 3, 120–135. <https://doi.org/10.15388/sre.2020.11>

Lietuvos muziejų asociacija. (n.d.) *Lietuvos muziejų asociacijos įstatai*.
https://www.museums.lt/Teisiniai_aktai/istatai_asociacijos.htm

Lietuvos muziejų asociacija. (n.d.) *Švietimo sekcija*. <https://museums.lt/svietimo/>

Lietuvos Respublikos muziejų įstatymo Nr. I-930 pakeitimo įstatymas. (2023).
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/fc590fa2c98211ed9b3c9397e1236c2a>

Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas. (1991).
<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.1480/asr>

Nacionalinė švietimo agentūra. (2022). *XXI amžiaus kompetencijos: realybė ir būtinybė*. Projektas Nr. 09.4.1-ESFA-V 713-02-0001 „Profesinio mokymo ir mokymosi visą gyvenimą informacinių sistemų ir registrų plėtra“. Vilnius.

NEMO. (2025). *Our Strategic Focus*. <https://www.ne-mo.org/about-us/our-strategy/strategic-focus/>

- Orlova, L. U. (2019). Duomenų kodavimas pagal K. Charmaz versiją - konstruktyvistinė grindžiamoji teorija. Iš Švedaitė-Sakalauskė B. (sud)., *Tirti pagal grindžiamąją teoriją* (p. 166-184). Vilniaus universiteto leidykla.
- Schep, M., van Boxtel, C., & Noordegraaf, J. (2018). Competent museum guides: defining competencies for use in art and history museums. *Museum Management and Curatorship*, 33(1), p. 2–24. <https://doi.org/10.1080/09647775.2017.1387590>
- Spencer, L. M., & Spencer, S. M. (1993). *Competence at work: Models for superior performance*. Wiley.
- Spitzberg, B. H., & Changnon, G. (2009). *Conceptualizing intercultural competence*. In SAGE Publications, Inc. eBooks (p. 2–52). <https://doi.org/10.4135/9781071872987.n1>
- Švedaitė-Sakalauskė, B. (2019). Kaip pradėti grindžiamosios teorijos tyrimą? Nuo tyrimo klausimo iki dizaino ir apie teorinę atranką. Iš Švedaitė-Sakalauskė B. (sud)., *Tirti pagal grindžiamąją teoriją* (p. 96-102). Vilniaus universiteto leidykla.
- Talboys, G. K. (2010). *Using museums as an educational resource: An introductory handbook for students and teachers*. Taylor & Francis Group.
- Talboys, G. K. (2011). *Museum educator's handbook*. Taylor & Francis Group.
- Targamadžė, V., Kvieskienė G., Laurinavičiūtė, J., Rimkevičienė, V., Jarockienė, N., & Kvieska, V. (2013) *Muziejų edukacinės programos vaikams ir jaunimui: pedagogika ir psichologija muziejininkams: mokomoji knyga*. Vilnius: Edukologija. <https://www.vdu.lt/cris/handle/20.500.12259/97623>
- Taylor, E. W., & Neill, A. C. (2008). Museum Education: A Nonformal Education Perspective. *Journal of Museum Education*, 33(1), p. 23–32. <https://doi.org/10.1080/10598650.2008.11510584>
- Tišliar, P. (2017). *The Development of Informal Learning and Museum Pedagogy in Museums*. *European Journal of Contemporary Education*, 6(3).
- UNESCO. (2015). *Recommendation concerning the protection and promotions of museums and collections, their diversity and their role in society*. 38th Session of General Conference: Paris.
- UNESCO. (2016). *UNESCO Competency Framework*. <https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000245056>

Visuotinė lietuvių enciklopedija. (2023). *Muziejų sistema*.
<https://www.vle.lt/straipsnis/muzieju-sistema/>

Vitello, S., Greateorex, J., & Shaw, S. (2021). *What is competence? A shared interpretation of competence to support teaching, learning and assessment*. Cambridge University Press & Assessment.

Weiss, H. D. (2022). *Why the Museum Matters*. Yale University Press: New Haven and London.

Žukauskienė, O. (2012). Muziejų kultūra: kintantys diskursai ir institucinė kritika. Iš Lietuvos kultūros tyrimų institutas., Berenis, V., & Repšienė, R. (2012). *Muziejai, paveldas, vertybės*. Lietuvos kultūros tyrimų institutas.

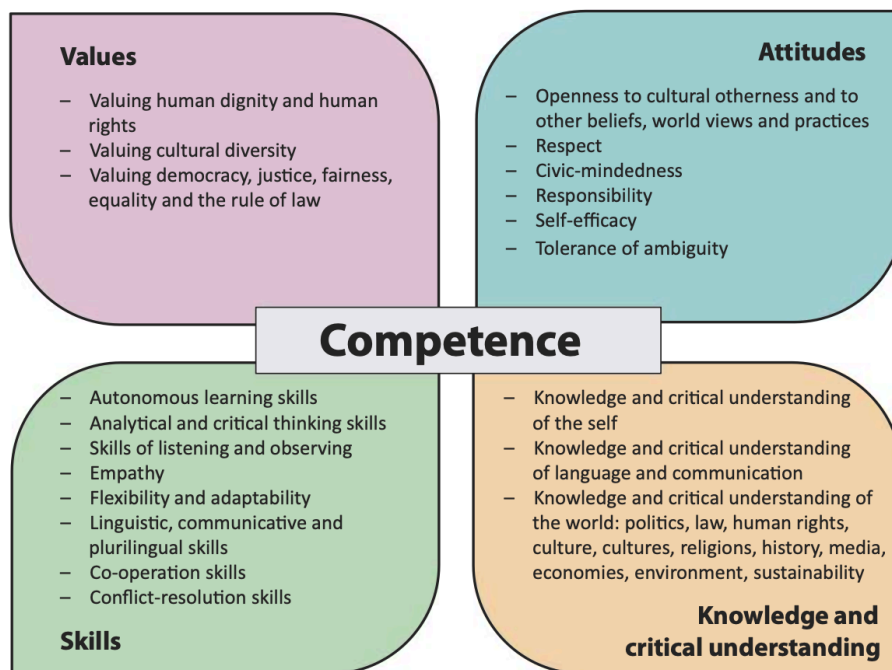
Žydzžiūnaitė, V., & Sabaliauskas, S. (2017). *Kokybiniai tyrimai: principai ir metodai: vadovėlis socialinių mokslų studijų programų studentams*. Vaga.

Žydzžiūnaitė, V. (2019). Grindžiamosios teorijos tyrimų kokybė: į ką turi atkreipti dėmesį tyrėjas? Iš Švedaitė-Sakalauskė B. (sud.) *Tirti pagal grindžiamąją teoriją* (p. 218-233). Vilniaus universiteto leidykla.

PRIEDAI

Priedas nr. 1

Europos Tarybos demokratinės kultūros kompetencijų modelis (2016, p. 11).

Priedas nr. 2

Europos Komisijos mokymosi visą gyvenimą kompetencijų modelis (2019, n.p.).

Priedas nr. 3

UNESCO darbuotojų pagrindinių kompetencijų modelis (2016, n.p.).

Priedas nr. 4

GEM muziejų edukatorių kompetencijų modelio diagrama (2021, p. 2).

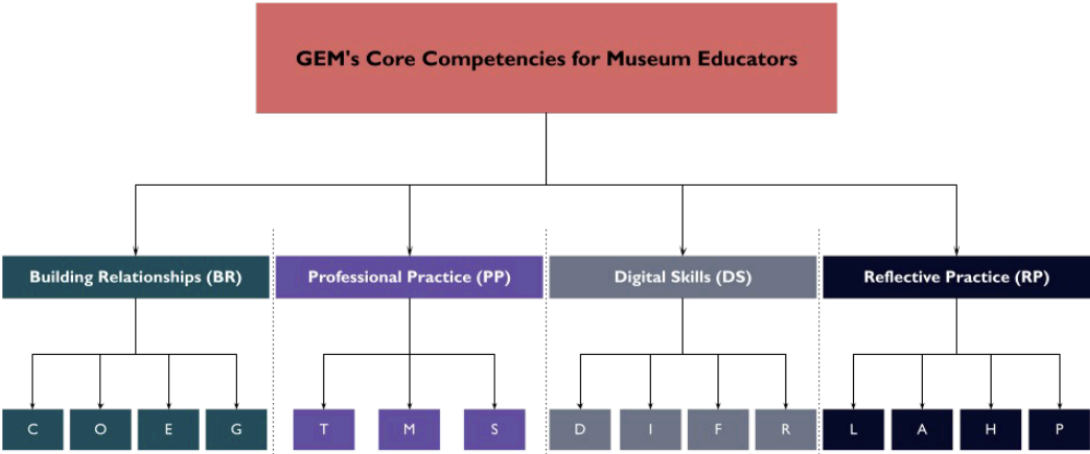

Diagram: GEM's Core Competency Framework: Overview of Structure

Priedas nr. 5

Empirinio tyrimo galutinis klausimynas, skirtas muziejų edukatoriams ir edukatorių vadovams.

Įvadiniai klausimai

1. Kiek laiko dirbate muziejaus edukatore/-iumi / edukatorių vadove/-u?
2. Bendrais bruožais, apibūdinkite savo muziejų ir jo specifiką?
3. Trumpai papasakokite, kokia yra Jūsų darbo specifika?

Pagrindiniai klausimai:

1. Kaip Jūs suprantate edukatorės/-iaus vaidmenį muziejuje? Kokias pagrindines funkcijas Jūsų nuomone atlieka muziejaus edukatore/-ius?
2. Kas Jums yra svarbiausia dirbant edukatorės/-iaus darbą? / Kas Jums yra svarbiausia Jūsų edukatorių darbe?
3. Jūsų nuomone, kaip Jūsų / Jūsų edukatorių edukacinis darbas muziejuje prisideda prie lankytojų ugdymo, jų žinių gilinimo?
4. Kaip Jūs suprantate sąvoką "kompetencijos"?
5. Kokias kompetencijas, Jūsų manymu, privalo turėti muziejaus edukatorės/-iai?
6. Kaip manote, kokias žinias turėtų turėti edukatorės/-iai?
7. Jūsų nuomone, kokius gebėjimus turėtų turėti muziejų edukatorės/-iai?
8. Kaip manote, kokias asmenines savybes privalo turėti muziejaus edukatorės/-iai?
9. Kaip įgijote kompetencijas, kurių reikia Jūsų darbui? / Kaip Jūsų edukatoriai įgijo darbui reikalingas kompetencijas?
10. Ar muziejus, kuriame dirbate, suteikia galimybių tobulinti kompetencijas? Jei taip, kokiomis formomis?
11. Kokias savo kompetencijas norėtumėte dar tobulinti ar įgyti naujų? / Kokias savo edukatorių kompetencijas dar norėtumėte tobulinti?
12. Galbūt turite įsivaizdavimą/lūkestį, kaip muziejų edukatorių kompetencijų modelis turėtų atrodyti?

Priedas nr. 6

Interviu su muziejų edukatore, interviu (I9) transkripcija.

I.K. Kiek laiko dirbate muziejaus edukatore?

I9: Beveik 8 metai. Šį pavasarį, maždaug balandį-gegužę bus jau 8 metai.

I.K. Bendrais bruožais apibūdinkite muziejų, kuriame dirbate.

I9: Tai yra istorijos muziejus, nežinau ką daugiau. Istorijos muziejus tiesiog.

I.K. Trumpai pristatykite, kokia yra Jūsų, kaip edukatorės darbo specifika?

I9: Oi, tai jeigu paskaityti pareigybę, tai ten būtų baisu, turbūt net nekandidatuočiau antrą kartą į tokias pareigynes, na visų pirma, specifika yra vesti edukacinius užsiėmimus įvairaus amžiaus moksleiviams, bet ir suaugusiems asmenims, visų pirma tai edukaciniai užsiėmimai, vesti, kurti juos, bendradarbiauti su įvairiomis švietimo, kultūros įstaigomis, prisidėti prie renginių organizavimo ir ekskursijų vedimo, na pas mus muziejuje gal yra kaip kituose, pas mus yra atskirta, kur yra edukatoriai ir turime ekskursijų vadovus, tai man šitas labai patinka šiaip, tai prie tų ekskursijų gal mažiau, bet tiesiog, yra įvairių dar įvairių konkursų, projektų organizavimas, bet dažniausiai kas yra susiję su, arba moksleiviais, arba mokyklomis, tai va.

I.K. Tai orientuojates daugiau į moksleivių grupes?

I9: Taip, nuo pradinukų, net ne nuo pradinukų, nuo darželinukų, lankosi ikimokyklinukai, bet dažniausiai moksleiviai, nors norėtumėme ir suaugusių pritraukti daugiau, ne tik, kad ekskursijose dalyvautų, bet vis tiek, pagrindas yra moksleiviai.

I.K. Kaip manote, koks yra edukatorių vaidmuo muziejuje?

I9: Tai mano nuomone, tiesiog švietėjiška veikla, edukacinė veikla, perduoti žinias, perduoti muziejaus tas reprezentuojamas temas, kurias mes reprezentuojame, perduoti visuomenei ir kadangi pas mus daugiausiai lankosi moksleiviai, tai jiems perduoti žinias, bet aišku koku nors įdomesniu būdu, ne tik, kad ateitų klausytųsi kažkokių pasakojimų, bet kad jie patys įsitrauktų.

I.K. Kas Jums yra svarbiausia Jūsų edukatorės darbe?

I9: Man svarbiausia, kad po edukacinio užsiėmimo, moksleiviai išėję, bent, į kokią temą jie atvyko, bet bent kažkiek būtų kažką supratę, nenoriu, kad visi ten pavyzdžiui, 30 moksleivių, išsineštų kažką iš to muziejaus, bet jeigu 1-2 išsineš, pagilins savo žinias ir ten grįžę kam nors papasakos, tai man jau atrodo, kad įgyvendinta viskas. Pačioj pradžioj darbo, norėdavau, kad ten visi klausytų, visi

20-30 stovėtų, kaip ten kirsti ir nė krust, ir klausytų, paskui atsakinėtų man ten gale, paskui laikui bėgant supratau, kad ne tame esmė, visų nepasieksi, neįmanoma ir neverta taip stengtis, visur gausu bent kažkiek, bent dalį ir tai bus, pavyko, vadinasi mano darbas gerai atliktas.

I.K. Kaip manote, kaip muziejų švietėjiška veikla ugdo savo lankytojus?

I9: Jie ateina, kadangi mūsų yra gana sunkios temos muziejuje ir kartais jie ateina su kitomis žiniomis, dažnai, nežinau, su kažkokia propagandine dezinformacija ir pan., tai svarbiausia, kad na, pakeistų tą savo nuomonę, bent šiek tiek, kad išėję iš muziejaus susidarytų gal tą tikresnį, bendresnį vaizdą, o ne tik savo tą, gal atsineštą neteisingą, tai tiek su suaugusiais, tiek ir su vaikais, mano nuomone, yra svarbu.

I.K. Kaip Jūs suprantate sąvoką “kompetencija”?

I9: Na, kadangi mes daug visokių dalykų darome su kompetencijom, tai ten pavyzdžiui kultūros pasas ir man iš karto asocijuojasi tos paraiškos, kur reikia kiekvienam užsiėmimui parašyti kompetencijas ir ten yra, nežinau, pažinimo kompetencija, kūrybiškumo kompetencija, ten pilietiškumo, tai manau, visos jos irgi tinka, kad edukatoriaus darbe taip pat visos turėtų figūruoti.

I.K. Kokias kompetencijas privalo turėti muziejaus edukatoriai?

I9: Tai, visų pirma, išgirstu žodį edukatorius ir man iškart kūrybiškumo kompetencija, be kūrybos nieko nebus, visiškai nieko, tiek bendraujant su moksleiviais, pavyzdžiui, užsiėmimų metu, nu gali išmokti tekstą edukacinių užsiėmimų, bet tu turi žiūrėti į grupę ir ją jausti, matyti ir kažkaip, na, jeigu nesiseka, tai perkeisti, padaryti kitaip, kūrybiškai interpretuoti, kad viskas pavyktų. Paskui aišku ir su naujų edukacinių užsiėmimų kūrimu, kadangi edukatoriai pas mus ir kuria naujus užsiėmimus, tai be kūrybos niekaip, tu gali žinot kažkokią, nežinau, informaciją, faktus, istoriją, bet kaip tai kūrybiškai pateikti moksleiviams, tai manau, labai reikalinga kūrybiškumo kompetencija, aišku, jeigu ten paminėjau, pažinimas, tai arba žinios, tai be žinių niekaip nebus, tai reikia, nežinau, išsilavinimas svarbu, pas mus tai istorinis, nu aišku ne visi istorinį turi, bet ten pavyzdžiui filologinis, filosofinis netgi yra, nu kažkoks socialinis-humanitarinis, tai svarbu žinios irgi. O šiaip už pilietiškumą paminėjau ne veltui, nes pas mus yra, na tokios sunkios, trauminės patirtys, istorinės temos, tai be pilietiškumo niekaip, na aišku gali žmogus dirbti, nežinau, turėdamas visai kitokią nuomonę apie tas istorines temas ir paskui pasakoti, tai manau niekaip. Ką čia dar pagalvojus, kokios čia tos kompetencijos. Aišku, ten bendradarbiavimas, tai kaip gi be šito, vienas edukatorius, taip sakant, lauke ne karys, turi bendradarbiauti, tiek su savo kitais kolegomis, ten pavyzdžiui, tiek su, nežinau, mokytojais, kitais švietimo, kultūros darbuotojais, tai niekaip. Daugiau šiuo metu nešauna į galvą.

I.K. Kaip manote, ar visos šios kompetencijos yra reikalingos tik Jūsų muziejaus kontekste ar būtų galima kalbėti ir plačiąja prasme?

I9: Manau tikrai plačiąja, visi edukatoriai turėtų tokias kompetencijas turėti. Čia aišku, gal, kai kurios, nu pavyzdžiui, pažinimas, tai gerai, pas mus gal reikia daugiau tų istorinių žinių, gal ten krašto muziejuje kitokių istorinių žinių reikia, ne tokių gal gilių faktinių ir pan., bet vis tiek reikia, manau, bendrai, bendrai visiems edukatoriams.

I.K. Kalbant apie edukatorių žinias, galbūt norėtumėte kažkuo dar papildyti?

I9: Tai žinios, ne tik susijusios su, pavyzdžiui, istorijos muziejus, tai istorinės žinios, ten apie tą, reprezentuojamas muziejaus temas, bet tos žinios turėtų būti, pavyzdžiui, mums dabar reikalavo tų psichologinių-pedagoginių žinių kursą praeiti, manau tikrai reikalinga, žinot, na, savo auditoriją, pažinti savo auditoriją, apie moksleivių, pavyzdžiui, psichologiją kažkiek pedagoginių žinių, tai tikrai reikia, mano nuomone, visiems edukatoriams.

I.K. O pasitikslinant, tose pedagoginių-psichologinių žinių kursuose, ko mokėtes tiksliau?

I9: Aš kadangi gana seniai praėjau, tai ten kalbėjo, ir pavyzdžiui, psichologai, bet labiau bendrai, ne tai kad, nu bendriau, apie tiesiog žmonių psichologiją, šiek tiek ir apie mokinių, nes ten pavyzdžiui, buvo pavyzdžių, kai atėjo mokytojai pakalbėti, labai patiko pavyzdžių pateikti, bet bendriau, bendresnių tų žinių, apie andragogiką dar, ten suaugusių mokymą irgi šiek tiek kalbėjome, gal aišku tuose kursuose pritrūko man šiek tiek tokių pavyzdžių iš gyvenimo, ne tik, šiaip ir mokytojų buvo smagu išgirsti, bet gal norėjosi ir kitų muziejaus, pavyzdžiui, edukatorių, nes man smalsu ar čia, pavyzdžiui, tik pas mus taip vyksta tokie dalykai, kokie nors geri negeri ar bendrai viskas, globaliai vyksta. Nes kartais pašneki, bet taip neformaliai, kur nors netyčia, susitinki, bet taip nėra tokio, gal net keistai žiūrėtų, nežinau, kiti muziejaus edukatoriai, kai sakytume, mes norime pasikalbėti su jumis, nebent šiaip netyčia kur nors susitinki, kokiuose mokymuose ar šiaip veiklose, tai taip pakalbi ir supranti, kad ne pas mus vienus taip.

I.K. Kaip manote, kokius gebėjimus turėtų turėti edukatoriai?

I9: Aišku, visų pirma nebijot kalbėti viešai, reikia neturėti tos baimės, nors aš gal niekada neįsivaizdavau, kad dirbsiu tokį darbą, ten pavyzdžiui, mokykloje mokantis, universitete irgi, bet kažkaip kai pradedi ir viskas gerai atrodo, kas čia dar? Aišku, turi būti kūrybingas, nes nemanau, kad per prievartą tu juo tapsi, turi turėti kažkokią gyslelę, kad ir ten neatskleistą, bet paskui atsiskleidžia vis tiek. Aišku, na gal kokiam, kaip čia, apie charakterius kalbant, žmogui intravertui gal truputį sunkiau, nors aš iegi nelaikau savęs super ten ekstraverte, kad man reikėtų žmonių, man

kartais, darbe aš pamatau tiek, kad paskui namie nebenoriu nieko daryti ir galvoju: “čia paskutinis mėnesio sekmadienis, juk nemokamas muziejaus lankymas, galima apsilankyti, bet ai gal nebus per daug žmonių”. Tai komunikuoti, bet vis tiek reikia, bent jau darbe, tikrai reikia turėti tokį gebėjimą ir pamiršau žinokit pagrindinį klausimą, priminkit.

I.K. Apie edukatorių gebėjimus kalbėjome.

I9: Nu tai aišku, mėgti žmones tikriausiai, ypač vaikus, nedaug kas juos mėgsta, aišku mokėt, nežinau, ir suvaldyti grupes gana sunku yra, bet suvaldyti taip nu, kažkokiu psichologiniu, kaip minėjau, žinių reikia turėti, pasitelkti, ne tik, kad pedagoginių, bet ir kažkokia psichologiją turėti šiek tiek, žinot vaikų psichologiją, mokėti su jais bendrauti. Kas čia dar, gana sunku, kai pagalvoji “ko čia reikėtų”. Apie save galvoju, apie kolegas galvoju. Aišku gero balso reikia, čia gal dėl techninių tokių dalykų, ten na koks tyliai kalbantis žmogus, jam būtų sunku, pavyzdžiui, tu žinai, kad jis geras specialistas, bet kai vyksta, pavyzdžiui, darbo pokalbiai, labai atsižvelgi, na gal iš pradžių taip neatsispindi tas balsas, bet reikia gerą balsą turėti, tembrą ir pan., iškalbos aišku, viešojo kalbėjimo, kaip sakiau. Tokia smulkmena, techninis dalykas, ypač edukatoriams, ten ekskursijų vadovas, jis dirba su grupėm irgi su moksleiviais, bet ten daugiausiai būna suaugę žmonės, kartais po kelis žmones, tai gal ne taip, bet edukatoriui tikrai labai reikia, nes 30 vaikų ten peršaukti, perkalbėti juos yra gana sudėtinga.

I.K. Kokias asmenines savybes turėtų turėti edukatorius?

I9: Tai aišku, bendraujantis mano nuomone, jau tylenis, užsidaręs, taip visiškai užsidaręs, tai tikrai negali būti edukatorium, tai aišku, kūrybingas, kūrybiškas žmogus, mėgstantis vaikus, žmonės tiesiog, gal net jautrus, nes visokių situacijų būna, empatiškas, ten visko nutinka, ypač su kokiais mažiukais ten, pas mus būna, kad apsiverkia, nu ten per daug tamsu ir pan., turi kažkaip mokėt paguosti, pasakyti gerą žodį, manau, tokios savybės. Aišku jo, piktas žmogus tikrai negali dirbti su žmonėmis, čia gal aišku ne tik edukatorių darbe, bet visuose darbuose, kuris nemėgsta žmonių ir taip visiškai nemėgsta, nekenčia, bet dirba kažkokį aptarnavimo, su žmonėmis darbą. Kas čia dar? Aišku, turintis išsilavinimą manau, nors gal daug yra tokių, kurie ir be išsilavinimo sau galėtų ir vis tiek, reikia, reikia išsilavinimo, nes ne tik žinias teikia, bet kažką duoda tas išsilavinimas. Kas čia dar? Galvoju apie save ir kolegas, kokie jie yra. Na aišku, toks edukatorius atrodo turintis norėti padėti žmonėms, jeigu, nu padedantis, kad jeigu įvyksta kas nors ar šiaip, kuriant, kad ir naują užsiėmimą, kad kolegai padėt, ne tik ten užsiėmimų metu jeigu kas nors nutinka, na toks vat, gerietis turėtų būti. Mūsų temos tokios jautrios, tai turi jautriai jas ir papasakoti.

I.K. Kaip patys edukatoriai susitvarko su jautriomis temomis?

19: Mums yra gana sudėtinga, nes tai atsiskleidžia ypač kuriant naujus užsiėmimus, visų pirma turi surasti metodą, kaip nori perteikti tą temą, juk tu negali padaryti kokio žaidimo, kaip, pavyzdžiui, kokiam nežinau, meno muziejui, tu galėtumei padaryti, ten krašto muziejuje. Tai kartais yra sunku, nes visų pirma, bent jau ką mes darome kuriant naują užsiėmimą, tai žiūrime ar tas metodas yra galimas, taip galimas, tai visų pirmą per savo tokią pereiną, pažiūri ar gali ir kaip moki, visų pirma teoriškai bandai išsiaiškinti ir paskui žiūri ir praktiškai tai įmanoma. Tai šiek tiek, tas yra sunku, nes tu negali paimti ir pažaisti su mūsų kažkokiom temom tokiom jautriom, trauminėm, tai tas yra sunkus šiek tiek darbe ir kai pagalvoji: “nu va, jie ten tai, va papiešia kažką” nu kaip čia apibendrintai sakau, bet: “vat nupiešė kažką, kažkokio meno terapiją padarė, jiems paprasčiau, o mes turime ten, kad nei tas būtų įsiveidęs, nei”, nes labai greitai galime pagarsėti, bet negerąja prasme, labai labai mes esame, manau, mes esame stebimi visi tie muziejai, kurie va tokias temas perteikia, juk yra keletą straipsnių išėję, kad vien dėl kažkokio vieno žodžio gali pagarsėti, tai labai mes stengiamės tikrai to išvengti.

I.K. Kokius dar didžiausius iššūkius įvardintumėte, su kuriais susiduriate savo darbe?

19: Taip, tai tos temos tikrai vienas iš didžiausių iššūkių, ypač kuriant naujas paslaugas, bet ir vedant užsiėmimus kartais kyla iššūkių dėl šitų temų, nes atvažiuoja moksleiviai, na pas mus daugiausiai lankosi, turbūt visur, penktų-aštuntų klasių ir edukatoriai žino ką tai reiškia, nenori niekas septintokų, ir atvyksta ir jie, na tu jau matai grupę, prieš pradedant užsiėmimą ir jau pastebi, kokios bus problemos, kokie nors komentarai laidomi tam tikroms temomis, apie tam tikros tautybės žmones ir viduje taip tau pikta, bet tu negali to parodyti, nes jeigu tu apšauksi tą vaiką, tai jis ten nieko nesupras, ir tam ir yra tie užsiėmimai, kad po to užsiėmimo, na bent jau dalis tų komentarų galiausiai liausis, bent jau taip tikimės. Tai taip, tą temą perteikti yra gana sudėtinga jautriam vaikui. O jei taip buitiškai galvoti kokie yra sunkumai, turbūt didžiausias sunkumas, čia gal ką ir mokytojai susiduria šiaip ir kiti muziejų edukatoriai, tai yra drausmė, gana sunku su vaikų drausme yra, ir aš, kaip jau taip 8 metai dirbu, matau, kad vis sunkiau turbūt, vis sunkiau, nes aišku vaikai keičiasi. bet gal ir mokytojai keičiasi, nes jie kartais mums atveda grupę ir tu jautiesi, kaip kokia auklė jų, tiesiog dar valandą aš jums, mokytojas galvoja, perduosiu jums tą grupę, jūs žinokitės, tegu lipa ten edukatoriams ant galvos, bet jų nedrausmina galvoja, kad čia edukatoriaus atsakomybė, nors mūsų atsakomybė yra tiesiog perduoti žinias, bet kartais tas žinias sunku perduoti, nes tu turi visų pirma suvaldyti grupę ir tai pareikalauja daugiausiai jėgų, ir viduje truputį liūdna, kad tu visų pirma, turi nusiraminti grupę ir tik tada kažkaip, jau kažką, ten papasakoti, kad bent kažkas kažką girdėtų, ir kai pagalvoju, kad jeigu ta grupė būtų, na, tokia rami, klausytusi, kiek tu galėtumei papasakoti ir panašiai. Tai aišku, čia manau problema ne tik pačių moksleivių, bet gal to, na ir su mokytojais yra problemų, mokytojai yra kitokie, gal nežinau, jaunesnės kartos gal, dabar

aišku mokinių visokios teisės ir panašiai, nenori šaukti ant tų vaikų ir pan., kitais būdais ir nežino, kaip sudrausminti, tai taip ir gaunasi, kartais tiesiog užsiėmimas jauti kad nepavyko vien dėl drausmės. Tai va, kokie dar iššūkiai? Na šiaip muziejai susiduria su tokiais iššūkiais, turbūt dauguma, finansiniai iššūkiai, pavyzdžiui, naujų užsiėmimų kūryboje, susigalvoji ten, kažkokią puikią idėją turi, kurią nori įgyvendinti ir muziejus pasako, kad: “ne, deja, lėšų nėra” ir tada turi apsiriboti kažkuo menkesniu, ir tu supranti, kad nu nelabai, bet reikėjo tai padaryti, tai nors mūsų muziejus toks atrodo žinomas, net tarptautiniu mastu, bet su finansais irgi mums yra gana prastai, tai gana liūdna dėl to ir dar kyla tų iššūkių. Iššūkis dar yra ir dėl naujų darbuotojų paieškos, pavyzdžiui, edukatorių, čia prieš kiek reikėjo kolegos naujo, edukatoriaus ir buvo aišku skelbimas ir pan., ir ten porą savaitių kandidatavo ir pamatėme, kad nors kandidatavo labai daug bet, kad tinkamų žmonių, tai nelabai, ten visokie apsaugos darbuotojai, nu gal jie būtų geri edukatoriai neaišku, bet kandidatuoja, tai sunku surasti naujų darbuotojų ypač, dar gal ekskursijų vadovų lengviau, bet nežinau kodėl edukatorium nenori dirbti, irgi klausimas ar tik pas mūsų muziejuje, bet kai pamatai skelbimus, tai šiaip daug kur ieško muziejuose edukatorių, ir vienas muziejus ieško, po kurio laiko pamatai, kad vėl ieško, tai galvoji, ar jis ten išėjo ar kas nors, bet mes irgi susiduriame su ta problema, kad sunku surasti naują edukatorių ir jau mūsų muziejus jau taip stengiasi išlaikyti esamus, nes tikrai naujų kolegų, nenori kažkodėl žmonės būti edukatoriais, nes gal sunku, muziejuose yra tokia nuostata, kad mažas atlyginimas, na kas turbūt yra tiesa šiek tiek yra, tai su naujais darbuotojais, naujais edukatoriais taip pat yra sunku, toks irgi iššūkis sakyčiau.

I.K. Iš savo patirties žinau, kad dažnai į šią darbo poziciją ateina studentai.

I9: Bet studentai irgi teisingai, jie ateina, reikia darbo ir kažkaip įsitvirtina, pabaigia studijas ir pas mus bent muziejuje, taip ir edukatorių, ekskursijų vadovų ir kitų darbuotojų, ten ekspozicijų konsultantui, pavyzdžiui, jie ateina, jau sudaromos sąlygos, kad galėtų studijuoti, o taip maloniai išleidžia, aš ir pati magistro studijas baigiau, dirbant čia, tai buvo tikrai malonu ir, na kad ir taip finansiškai nelabai gali kažkuo pamaloninti muziejus, bet bent jau tokiomis sąlygomis, kad va išleisim ir tokios sąlygos, kad puse etato ar 0,7 ir taip bando išlaikyti, ir ta studentas pabaigęs studijas, ir užsilieka va taip ir praeina 8 metai ir žiūri dirbi.

I.K. Minėjote šiek tiek mokytojus, ar galėtumėte įvardinti tuos dalykus, kurių norėtumėte iš mokytojų?

I9: Tai aišku, visų pirma man šauna į galvą su ta drausme, kad mokytojas atsakingas už drausmę, ne edukatorius. Mes esam atsakingi už patį užsiėmimą, perteikiamas žinias, dar kartais mes gal, mum kyla problemų dėl mokinių saugumo, dėl mūsų pastato visos infrastruktūros, nes na kiek mes galime kartų pasakyti, pavyzdžiui, kad užsiėmimo metu, na ten yra tokių aktyvesnių užsiėmimų,

kad bet nebėgiotų užsiėmimo metu, bet jie vis tiek tai daro ir tu nežinai, ar tu esi atsakingas, nu aišku muziejus irgi atsakingas už saugumą moksleivių, bet ir pats mokytojas, manau, pasirašo visokius raštus ten dėl saugumo, tai irgi kartais kyla dėl to iššūkis, kad tiesiog mokytojas: “ne, nežinau”, aišku, kai kurie dar, čia pats blogiausias scenarijus, kai mokytojai nori edukatorių palikti vieną su grupe, bet mes “ne, ne, galvojame, taip jau nebus”. Yra keletą kartų buvę, kad mokytojai sunku vaikščioti ir panašiai, kad aš pasėdėsiu, mano vaikai geri, bet jau žinome ką reiškia mano vaikai geri, čia jau šimtas procentų jie nėra geri, tai jo to visiškai atsisakėme, sakom, su 20 vaikų turi važiuoti du mokytojai juk, jau čia jūsų kaltė yra tada, jeigu jūs viena atvažiavot su 25 mokiniais, tikrai turite dalyvauti edukaciniame užsiėmime, nes *avdrug* kas, lengva apkaltinti kažką kitą. Tai, kas dar čia? Kartais, dabar mes patys norime paruošti mokytojus, paruošti tokią metodinę medžiagą, bet čia gal mūsų specifika yra tokia, kad prieš atvykstant, na ten pavyzdžiui, nusiųsti tokią informaciją šiek tiek, kas galima muziejuje, kas negalima, truputį apie patį muziejų. Tai irgi, čia dar negaliu pasakyti, kaip seksis anas, tik šiais metais tai bandom, bandysime įgyvendinti, kad jau tokius namų darbus duoti mokytojai, bet nežinau, kaip tai pavyks, kad atvykus jau šiek tiek žinotumei, kaip elgtis. Kokie dar? Kokie dar čia tie iššūkiai su mokytojais? Nežinau, tiesiog kaip minėjau, kad jautiesi kartais aukle, ne edukatorius, bet aukle kažkokio mokinių ir jo. Kaip ten sako, kad edukatorius yra kažkoks mažasis mokytojų brolis, bet tas brolis turbūt antrasis Jonas, kaip yra pasakose, kad kartais, ne, čia gal būtų gera tokia gera praktika, kad atveda, kad vietoj pamokos, pavyzdžiui, kadangi pas mus yra istorijos muziejus, bet čia gal iš gerosios pusės sakyčiau, kad kažkokią temą pagilinti, tai gal čia ir gera, tai ne, kaip tik mes to norim, kad mmm, sugalvojau dar vieną iššūkį, kuris mums labai nepatinka, kai mokytojai muziejų renkasi ne dėl jo reprezentuojamų temų, pas mus, na, tikrai svarbu, bet dėl, pavyzdžiui, puikios infrastruktūros ir mus renkasi tik dėl to, kad mes esame patogioje vietoje, o norėtusi, kad na, dėl mūsų tų temų atvyktų į muziejum ne dėl to, kad mes kažkuo patogūs esam, aišku, po truputį tai kažkaip, na jau anksčiau buvo sudėtingiau, čia gal prieš 10-20 metų ypatingai, dabar jau po truputį baiginėjasi toks požiūris gal, ir dar toks, mae bent jau asmeniškai erzinantis dalykas, kai atvažiuoja moksleiviai arba prieš dar užsisakant skambinu mokytojai, mes priimame patys užsakymus edukatoriai, edukacinių užsiėmimų, ir sako: na dabar čia duokit ką nors aktyvesnio, kad vaikai galėtų pabėgioti”, ir tu viduje taip apmiršti, bandai nuryti tą pykčio tokį kirminą, ir kad pas mus nėra vieta, kur galima pabėgioti, nors mūsų muziejus vat ten turi daug teritorijos, visokių ten įdomių patalpų, bet muziejus iš viso nėra vieta turbūt, kur bėgiojama, ir čia mokytojų yra toks nesupratimas, kad nu, yra daugybė pramogų, kur galima bėgioti, lakstyti, kažkaip aktyviai laiką leisti, bet vis tiek sako “aktyvesnio”, ten pavyzdžiui, “pas mus yra labai aktyvi klasė, ji neišsėdės, neišklausys, nedarys užduočių, reikia judesio”, nu tai tada tu pagalvoji “važiuokit ten kur nors, nežinau, šokinėti, laiptoti, į batutų parką”, aišku taip nesakai, tai gražiai paaiškini, čia tokie užsiėmimai, bet tas, “mums aktyvesnio”, nežinau, gal kiti

muziejai mažiau su tuo susiduria, nes mes na, kad ir infrastruktūra gal dėl to kalta tokip požiūrio, ir gal kažkokia įsisenėjusi informacija, kad va ten, tam ir tam muziejuje, ten ir tą galima daryti, bet labai erzina, kai pasakoma “aktyvesnio, nes mūsų vaikai labai judrūs”, ir jie, arba dar atvažiuoja, minčių šuoliai pas mane, atvažiuoja mokytojai ir sako, kad “ai mus išleido į ekskursiją, dėl to, kad aplankysim, reikia būtinai vieno muziejaus, vieno edukacinio užsiėmimo, tokiu būdu mus ten direktorius išleido”, o paskui jie pramogaut važiuoja. Tai tas muziejus gaunasi, kaip toks, per prievartą aplankomas, ir mes žinome ką reiškia per prievartą lankyti muziejų, tai toks ir požiūris būna, tai taip nelabai smagu būna, taip galvoji, galėtų bent jau mokytojai nesakyti to garsiai, kad jus čia aplankėm, dėl to, kad mus kažkur kitur išleistų, filmą pažiūrėti ar papramogauti. Tai nėra tai smagu. Aš kartais priešingai darau, sako, gerai galvoju, gerai, aš užsakau jiems kokį užsiėmimą, kuris yra judrus ne ta prasme, o užduočių prasme, pavyzdžiui, mes turime ten edukacinių klasių net kelias, kur vyksta klasei, bet užduotys yra, jų yra daug, bet jos yra na kažkokios kitokios, kur galvą reikia pasukti, va gerai jums čia bus. Tikrai, čia yra gal, kitus muziejus, pavyzdžiui, “ai, po jūsų dar važiuosim į centrą, kaip ten autobusą pasistatyt, kaip ten kas”, o mus renkasi dėl to, kad esame, ryte, pavyzdžiui, važiuoja nuo ko nors, ir pas jus užsukim, arba po pietų grįšim, va pas jus užvažiuosim ir tada jau namo. Nu ir toks galvoji, nu gerai, mes tik toks laiko kažkoks užkamšymas, užkaišymas esam, kad kažkur valandėlę praleist dar, bet čia mūsų turbūt yra problema, nu aišku, gal ne mūsų problema, gal čia mokytojų supratimo problema, bet mes esam tokioje vietoj tiesiog ir mes išnaudojame. Bet jo, mokytojai tai liūdinina dėl to ir tas, kad čia kažkaip linksmai praleisti laiką, aišku muziejus, na neturėtų būti kažkokio verkimo, liūdesio vieta, gal mūsų šiek tiek tai ir yra, bet vis tiek, kad “ai, atvažiuosime pas jus, kad ten pabėgiosim”, nu truputį liūdna.

I.K. Kaip savo darbe Jūs įgijote Jums reikiamas kompetencijas?

I9: Tai visų pirma studijos, užtenka šiaip, ne be studijų, ne nieko, nei vienam muziejuje, gal čia anksčiau, anais laikais galėjo priimti, tai bent jau turi būti studijuojantys, bet studijuojantys, gal į edukatoriaus poziciją nelabai pateksi, nežinau pagal kokius ten popierius, dokumentus, buhalteriją, popierizmą ir pan., gali tapti, pavyzdžiui, ekspozicijų konsultantu, bet edukatoriui reikia bent jau bakalauro studijų. Kokios tos studijos, tai nelabai jau žiūrima, ten aišku Fizika gal ir netiktų, bet jeigu humanitariniai, socialiniai mokslai, tai nebūtinai istorija, nes vis tiek jeigu nori, gali išmokti ten mūsų tas temas šiek tiek, tai aišku, visų pirma studijos, išsilavinimas, aišku užtenka bakalauro, šiaip dauguma pas mus yra su magistro studijom, aišku, dar, čia buvo toks įstatymas išėjęs, gal prieš porą metų, kad būtinai reikia edukatoriams baigti tą psichologinių-pedagoginių žinių kursą, aš jau buvau gal 2019-ais pabaigus, tiesiog šiaip, kad pagilinti žinias, kai dar nebuvo privaloma, mano kolegos jau ten nuotoliu mokėsi tuose kursuose, ką dar čia reikia? Aišku, kartais palankom kokius seminarus, mokymus apie viešą kalbėjimą, apie kaip konstruoti pasakojimą, nors tokių mokymų

reikėtų daugiau, ir gal šiek tiek tokių, na geresnių, taip tiesiai šviesiai pasakius, ir kas dar iš kompetencijų? Aišku, dažnai vyksta bent jau mūsų muziejuje, įvairius mokymus, gaila, kad nėra tokių kaip, konkrečiai muziejų edukatoriams, mes dažnai bent jau edukatoriai, vykstame kartu kaip švietimo kultūros darbuotojai, tokia sąvoka, tai dažnai su mokytojais vyksta kur nors, ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje, ten populiarūs yra MARTA mokymai, o mes dar labai bendradarbiaujam su tokia, labai ilgas pavadinimas, tarptautine komisija ten, Vilniuje yra įsikūrusi, tai su ja mes labai bendradarbiaujame ir važiuojame į įvairius mokymus, kas čia dar? Gal galite pakartoti klausimą?

I.K. Kaip įgyjote kompetencijas reikalingas savo darbui?

I9: Aišku, tai dar, pats tiesiog, turi norėti ir norėti įgyti kompetencijas, nes taip ilgai turbūt neišdirbsi, jeigu nenorėsi kažko gilinti, aš dažnai tiesiog, savo laisvalaikiu arba, kai nėra užsiėmimų, nėra kūrybinio proceso, tiesiog skaitau, skaitau ne tik gal apie patį mūsų muziejų, mūsų temas, kur reikia gilinti žinias, bet tiesiog, aš dažnai pasiskaitau apie opias švietimo sistemos pertvarkas, mums labai svarbu žinoti, kuo gyvena mokytojai, nes nu mūsų darbas su tuo labai susijęs, kaip pavyzdžiui, neseniai dalyvavome “Švietimo Kodas”, čia vyko Kaune, kovo pradžioje, tai labai buvo įdomu, pačios tos temos, kalbėjimai, pranešimai, diskusijos, labai patiko, mes tokie kaip, jautėmės, muziejaus darbuotojai, šnipai tokie, mokytojai išsiliejo, ten klausėmės, bet dažnai taip darome, kad kur nors, kur mokytojai, taip ir muziejaus darbuotojai atrodo, jau ten eina lygiai. Dažnai dar pasiskaitau apie, šiaip mokinių psichologiją, bet čia jau savo noru, ne tai, kad kažkaip privaloma, bet tiesiog įdomu, nes vaikai labai greitai keičiasi, jų ten psichologija ir jų mėgstami dalykai ir pan., ir kas čia dar? Dažnai domiuosi, bent jau aš asmeniškai, ir šiek tiek reikia ir pas mus darbe, kokios yra dalykų programos, nes čia gal su mūsų muziejaus specifika susiję, tai aktualizuoja, kad reikia pasidomėti, pavyzdžiui, kurioj klasėj ko mokosi mokiniai, kad tu paskui galėtum pritaikyti, pasiūlyti panašią temą edukacinį užsiėmimą, ten aš kaip tik, vis nuolat pasižiūriu, kas keisis ir pan. Tai va, tiek gal va. Nu tu negali užsidaryti ir daryti, mokykla vieną, tu visai ką kitą, čia mūsų, taip sakant, auditorija mokiniai, turi visų pirma įtikinti mokytoją ir prisikviesti tuos mokinius, nes nuo jų viskas priklauso ką užsisakys, nuspręs pas mus atvažiuoti, kai nuspręs, mes turėsime darbo ir nuo darbo priklauso ir tie patys finansai šiek tiek.

I.K. Kokias dar savo kompetencijas norėtumėte tobulinti?

I9: Gal kai kurias tokias, techninius dalykus, ypač kuriant edukacinius užsiėmimus, nu pavyzdžiui, aš galiu teoriškai dažnai sukurti, man gaunasi, tą kūrybiškumo kompetenciją turbūt norėčiau patobulinti, nu man gaunasi teoriškai sukurti, viską ant popieriaus, taip turi atrodyti, bet kai reikia tai įgyvendinti, aišku, mes turime dizainerių ir perkamam paslaugą, šiaip ir viduje turime, bet man kartais pačiai norėtusi sugalvoti, kaip kuri ten priemonė galėtų atrodyti ir iš ko pagaminti, nes tada

tu galėtumei pats daryti, o nebūtumei priklausomas nuo kitų darbo, nes gal mūsų muziejų yra tokia problema, kad kartais užsitęsia darbai, pavyzdžiui, dėl to, kad esi priklausomas nuo kito kolegos, o kitas kolega turi savo darbų ir tada taip išsitęsia nuo pusės metų iki metų, nors tu viską esi padarius teoriškai ir tu viską turi, bet reikia įgyvendinti ir turiu laukti, tai kartais norėtusi, bet čia gal nežinau, ar jau įmanoma įgyti tokius dalykus, išmokyti, aišku, viską įmanoma išmokyti, bet pagilintai turbūt norėtusi, bet tokius tiek ir techninius dalykus, pavyzdžiui, nežinau su „Excel“ dirbti kaip, su kokiomis nors programomis, su fotoshopu ir panašiai norėtusi.

I.K. Gal turite lūkestį, įsivaizdavimą ar norą, kaip edukatorių kompetencijų modelis turėtų atrodyti?

I9: Mhm, čia kaip suprantu turėtų būti kažkoks teorinis visų pirma dalykas, tai aišku, visų pirma, paaiškinti, kas yra muziejaus edukatorius, nors tai yra labai sudėtinga, nes aišku, mes visi muziejai turim pareigybių aprašymus, bet ten pareigybių aprašyme yra baisu, kas parašyta, kaip jau minėjau pačioje pradžioje, tikrai neičiau dirbti paskaičius, net dabar po aštuonių metų, neičiau dirbti, tik kad, kaip nors suprantamiau parašyti, kas yra muziejaus edukatorius, neskiriant ten du lapus prirašytus, kokios jo yra funkcijos, pareigos ir panašiai, paprasčiau paaiškinti ir aišku, mes čia kalbėjome apie visas tas kompetencijas, bet tos kompetencijos, man atrodo, turėtų kaip tokios, ne tai, kad jeigu neturi tos kompetencijos, tai edukatoriumi negali būti, bet tokios, kaip, na, rekomenduojamos, neprivalomos, bet rekomenduojamos kompetencijos. Ir šiaip būtų įdomu jau taip, buitiškai galvojant, kartais klausant žmonių, kurie nesusiję su muziejais, su muziejų darbu, jie nesupranta kas yra edukatorius ir, pavyzdžiui, negalėtų pasakyti ką tu dirbi, ateini ir galvoji, kad paprasčiausiai paaiškintų, kad tu vedi ekskursijas, tiesiog atsistoji ir pasakoji žmonių grupei kažką, tai čia ekskursijų vadovas, bet edukatorius, tai ne muziejininkas, nu toks neaišku kas, tarp ekskursijų vadovo, muziejininko, toks kažkoks neaiškus, tai gal tokį, būtų įdomu tai bent jau teoriškai pažiūrėti, ką veikia edukatorius, pavyzdžiui, dienos metu, ar veda užsiėmimus, kad va kuria užsiėmimus, kad visur dalyvauja, prisideda prie visokių renginių projektų organizavimo, tai tokį, nežinau, edukatoriaus dienos modelis būtų įdomu, kad edukatorius ne tik kažką ten kalba, kažką ten rašo, bet ką tiksliai daro, kas yra edukacinis užsiėmimas ir pan. Gal net patiems muziejams, kad net pats muziejus, valdžia, administracija nelabai supranta, aišku, skiriasi tie edukatoriai, bet pavyzdžiui, aš kai pradėjau dirbti, nebuvo tokio atskyrimo pas mus muziejuje, kaip minėjau, kur yra ekskursijų vadovas, kur yra edukatorius ir man tai nelabai buvo priimtina, nes pavyzdžiui, aš kai atėjau, aš pati buvau, aš šiaip 10 metų dirbu muziejuje, bus dešimt metų, bet atėjau dirbti, kaip ekspozicijų konsultantė, nu ten salėse prižiūrėt, žodžiu ir tada tapau ekskursijų vadove, buvau laiminga, bet visada žiūrėjau ten ką kolegos edukatoriai vykdo, nu man taip patiko, atrodo ir kaip keista visiems buvo, kad noriu su vaikais dirbti, aš aišku svajojau mokytoja būti, gal dėl to, bet

visada žiūrėjau ką veikia edukatoriai, kaip įdomu atrodo, ne tik ten vedi tas ekskursijas, taip nuobodžiai gal kartais, tą patį tekstą kartoji ten milijoną kartų, bet kažką jie ten įdomesnio dirba, kažką užsiima, kūrybiškai, ir buvau labai laiminga, bet nelaiminga ir dėl to, kad man vis tiek reikėdavo vesti ir ekskursijas, ir nors buvo pas mus ekskursijų vadovai-edukatoriai, bet nebuvo tokio atskyrimo ir tu: “kodėl aš turiu vesti užsiėmimus, vesti ekskursijas, kurti viską, bet ekskursijų vadovai to tai nedaro, jie neveda edukacinių užsiėmimų, nekuria ir atrodo mūsų algos vienodos, ir mes turime dirbti daugiau”, kažkaip nu taip, toks vidinis toks dalykas buvo ir kažkaip pas mus muziejus pradėjo tokį, na nuo atskyrimo procesą, kur atsiskyrėme ir mano nuomone, tai yra gerai, nes aš suprantu, kur yra maži muziejai, kad jeigu yra edukatorius, jis daro viską, turbūt net kartais bilietą parduoda, priima lankytojus, pastovi tose salėse ir ekskursijų vadovas, edukatorius, ir suprantama, kad jeigu du žmonės yra tam muziejuje ar tryš, kurie aptarnauja lankytojus, ir kita vertus man jo gaila, nes viską daro, kai darai viską, tu nepadarai tada atrodo nieko iki galo, ir man dėl to patiko tas atskyrimas, kai mes galėjome atsidėti tik edukatoriaus darbui, jau taip, aišku, mes ten vedam ir ta ekskursijas kai reikia jau aišku, kad nėra taip, kad kasdien ir eini, juk reikia pagalbos, bet tas atskyrimas man labai patiko, kad tu esi edukatorius ir tu žinai ką tu dirbi, nu bent jau, įsivaizduoji, kad žinai ką dirbi, bet kad tu nesi ten barbė devyndarbė, taip sakant, pas mus yra ir muziejininkų atskiras ten skyrius, ir dizaineriai, ekspozicijų konsultantai, bet aišku, čia priklauso nuo muziejaus dydžio turbūt, aišku užjaučiu tuos muziejus, kurie labai mažyčiai ir kur turi viską daryti, tai šiek tiek atrodo gaila, nes tikrai daug manau dirba, daug stengiasi ir tik nežinau kaip jiems ten pavyksta, bet manau gerai pavyksta.

Priedas nr. 7

Empirinio tyrimo klausimynas, skirtas MARTA programos atstovams

1. Papasakokite plačiau apie MARTA programos vykdomas veiklas, jos tikslus.
2. Pasidalinkite šio projekto istorija, atsiradimo priežastimis.
3. Programos aprašyme yra numatyta, kad ji truks trejus metus. Ar mąstoma šią programą pratęsti?
4. Kokie muziejininkų mokymosi procesai vyksta MARTA programos metu?
5. Pasidalinkite, kokiomis temomis vykdoma MARTA programos veiklas?
6. Kuo remiatės pasirinkdami veiklų temas?
7. Patikslinkite prašau, ar MARTA rengiami mokymai yra skirti visiems muziejų darbuotojams ar tik specifinėms muziejų darbuotojų grupėms?
8. Kaip šios programos kontekste yra suprantamos muziejaus darbuotojų kompetencijos?
9. Kaip MARTA programos kontekste yra suprantamos muziejų edukatorių kompetencijos?
10. Jūsų nuomone, kokios kompetencijos yra aktualiausios muziejų edukatorių darbui?

Priedas nr. 8

Interviu su MARTA programos vadove, interviu (III) transkripcija.

I.K. Pristatykite prašau MARTA programą, papasakokite apie programos ištakas ir pagrindinius jos tikslus.

I11: Tai pats projektas buvo sugalvotas dvidešimt pirmais, berods dvidešimt antrais metais kilo idėja Kultūros ministerijoje dėl to, kad pastebėta buvo, kad trūksta kompetencijų kėlimo programų būtent muziejininkams, nes pačiame Vilniaus universitete, dabar bijau sumeluoti kuriais metais buvo nutrauktos muziejininkų specialybės ir dėl šios priežasties, buvo norėta, ta prasme, sukurti programą, kuri atlieptų muziejininkų poreikius ir taip gimė MARTOS projektas, kuris dabar vyksta jau treči metai, trejų metų projektas, kuris šiais metais baigiasi ir vėl reikės rašyti šiais metais paraišką dėl kitų metų finansavimo, tik dėl kitų negaliu dar tiksliai patikslinti, bet jo. Tai čia tokios vat ištakos, ir ką mes patys pastebime, kad mūsų programa, MARTA programa yra labai reikalinga, ir jina atliepia didžiulį poreikį, mes kiekvienais metais darome apklausą, nacionalinių ir valstybinių muziejų, parengiame klausimyną, suformuluodami klausimus kokių būtent, kokie yra jų lūkesčiai, kokių kompetencijų, kokias kompetencijas jie norėtų pastiprinti, ta prasme, papildyti žinias. Ir atsižvelgdami į šios apklausos duomenis, mes rengiame ir planuojame visų metų programą. Lygiai taip pat ir šių metų buvo išskirti, ekspozicijų rengimo, pavyzdžiui, mokymų poreikis, taip pat edukacinių programų rengimo poreikis irgi yra, bet tai būna nišinės temos, pavyzdžiui, saugyklų rengimo temos, nu ta prasme, ten labai yra tokios muziejinės ir gilios. Tai iš tikrųjų, šiais metais turime labai tokią intensyvią ir gausią programą įvairių renginių ir iš tų renginių norėčiau išskirti mažosios MARTOS programą, kuri yra tarsi atitikmuo MARTA stažuotė, nes MARTA stažuotės, tai vykdomos keturios per metus, yra įgyvendinamos, ir skirtingomis temomis, pavyzdžiui, ekspozicijų rengimas arba edukacijų tema, ir reikėtų paminėti, kad stažuotės yra skirtingos tuo, kad mes bendradarbiaujame su Kūrybinėmis Jungtimis. Jie yra sukūrę visiškai atskirą, unikalų metodą, tokį kaip, kaip tyrinėti išvykus į užsienį, kaip pasisemti žinių, pritaikant *design thinking* metodą, kaip aktyviai klausytis, formuluoti klausimus, žymėtis, nes net stažuotojai gauna tokį blanką, tokį specialiai, kaip jiems reikėtų žymėti informaciją ir, kaip sisteminti ją. Tai būtent Kūrybinės jungtys yra išdirbę tokį metodą, kad prieš stažuotę daro susitikimus su grupe, papasakoja apie metodą, apie aktyvų klausymąsi, kaip reikia visą tą informaciją sugerti, kaip aktyviai, nes būtent žinių įsisavinimas ir vyksta per aktyvų klausymąsi. kai tu užduodi klausimus, ne pasyviai tiesiog klausai, neaktyviai dalyvauji, bet klausinėji, domiesi, diskutuoti ir būtent stažuotės metu dalyviai visą informaciją reziumuoja turėdami valandą tyrinėdami tyrėjo užrašus, skiria valandą ir viską reziumuoja ir kiekvieną dieną stažuotės metu ir po to, po stažuotės jie grįžta su bagazu naujų žinių

ir tada turi dar du susitikimus su Kūrybinėmis jungtimis, kur jie dirba, dėliojasi savo medžiagą, nes ruošiasi galutiniam pristatymui, nes finalinis pristatymas yra, kuomet Lietuvos muziejininkams yra perduodamos tos žinios, nu ta prasme, viešas pristatymas, yra padaromi įrašai, tai Kūrybinės jungtys iš principo yra tokie kaip vedliai, fasilitatoriai, kurie veda per visą tokią pažintinę kelionę ir padeda muziejininkams struktūruoti gautą medžiagą. Ir mintis yra tokia, kad patys muziejininkai įgyja tą visą žinių bagažą ir jie turi galimybę būti lektoriais, ir MARTA programa tuo ir išsiskiria, kad mes jau šiuo metu, skaičiuojant jau dvidešimt trečiais, dvidešimt ketvirtais metais, vykdytą programą, mes turime 80 lektorių, kurie dalyvavo, MARTA stažuotes programose, perėjo, nu skaitė tuos pranešimus, įgijo tą tokio, kaip pranešėjo, tokią patirtį, ir jie turi progą tapti toliau, būti lektoriais, ta prasme, jų dabar yra užduotis ir misija, jeigu jie nori būti lektoriumi, jų užduotis ir misija yra išsigryninti tą pranešimą, nes tai yra skirtingų profesijų žmonės, tai yra ir architektai, kuratoriai, edukatoriai, archyvistai ir begalės kitų skirtingų sričių ir gali savo srityje būti kaip lektorius.

Šiais metais mes papildomai rengiame, organizuojame tokius renginius, stiprinančius jų kaip lektorių stipriąsias puses, tai yra viešo kalbėjimo vat bus mokymai, to pačio moderavimo, fasilitavimo, kaip pasirengti pranešimą ir žodžiu, jau šiais metais, kai pasibaigs programa, jie galės, nu ta prasme, jau kaip tikras lektorius pasakoti, galės jų paslaugas įsigyti ir kiti muziejai iš visos Lietuvos, tai čia yra tokie išskirtinumas apie stažuotes kalbant. O mes šiomet pasileidome tokį pilotinį projektą mažoji MARTA, mažoji MARTA išsiskiria tuo, kad yra ne į užsienį įvažiuojamieji vizitai, o čia, grynai Lietuvoje, tai va, mes keturis renginius jau pasiskelbėme, jie vyksta, ir, pavyzdžiui, pirmas renginys įvyko Lietuvos kino, teatro ir muzikos muziejuje, ir vat buvo visos dienos programa sudaryta, buvo ekskursijos po parodą, edukaciją pristatė išskirtinę teatro, ten su visokiais improvizaciniais elementais, po to buvo pažintinis vizitas po muziejaus saugyklas atnaujintas, kuomet irgi kolegos viską parodė, kaip, ta prasme, veikia tos saugyklos, nes jos prieš kelis metus, man atrodo, jie įsirengė, tai praktiškai naujos ir parodė, kaip veikia viskas. Ir po to vyko, iš Šiaulių muziejaus direktorė pasakojo apie savo muziejaus specifiką, ir po to vyko diskusija, ir tikrai sulaukėme daug gerų atsiliepimų apie tokio formato renginį, nes tai grynai yra vat tiesiog lankytis, kolegos lankosi pas kolegas, jie bendrauja, kalbasi, dalinasi savo patirtimi. Pamatėme, kad iš tikrųjų tokių renginių reikia kuo daugiau, nes jie tarpusavyje bendrauja, dalinasi ir mato, kad panašios, galbūt ir kažkokios problemos yra, dalinasi patirtimi, galbūt kažkokiais sprendimo būdais. Ir buvo tikrai tokia gyva diskusija, nes matosi žmonės motyvuoti, dega akys tuo, ką jie daro, dirba ir tikrai buvo laimingi patys, ir kad toks renginys reikalingas iš tiesų, tai jeigu viskas gerai tai kitais metais galvojame, kad tokią gausesnę programą galima, galima ir Čiurlionio, pavyzdžiui, muziejuje

tokią padaryti, kad išvyksti į kitą miestą arba, kad ir kitus aplankyti. Ir turime ir kitokių renginių, nenorėčiau išsiplėsti.

I. K. Paminėjote tikrai daug MARTA programos aspektų, ir stažuotes užsienyje, mažąją MARTĄ, muziejininkų kompetencijų ugdymą bei lektorių tinklo kūrimą, ar tai yra visos veiklos, kurias vykdate?

I11: Tai dar nepaminičiau, reikėtų išskirti, programą mokymų Lietuvoje, tai čia yra daug mes renginių rengiame, pavyzdžiui, bendradarbiaujame su LIMIS mokymų programa, kuri supažindina su sistema, būtent skaitmeninimo, rengiame tuo pačiu įvairiomis temomis, pavyzdžiui, prevencinio konservavimo rinkime rudeni, dar yra toks ne iki galo, turime programą, po to vyksta, nes dabar vat ir žiūriu mūsų tinklėlį, muziejaus rinkinių tyrinėjimo principai irgi bus tokios temos mokymui, ta prasme, kad mes turime plačią programą ir Lietuvoje, taip pat su kolegėm, žodžiu, šiuo metu gryninamės programą, žodžiu, nes dabar statžuotės važiuoja pas mane ir viskas dabar čia derinasi.

I. K. Minėjote, kad temos stažuotėms ateina iš Jūsų surenkamų duomenų, sakykite, ar mažajai MARTAI taip pat renkate tokią pat poreikių analizę?

I11: Taip, taip, visiškai.

I.K. Galbūt dar galėtumėte patikslinti ar šita programa yra skirta visų sričių muziejininkams?

I11: Norėčiau dar patikslinti galbūt tą momentą, kada MARTA programoje būtent dalyvauja - 17 muziejų, Nacionalinių ir valstybinių. Tai čia šiais 3 metais, nes turbūt kitais metais, nes jei gauname finansavimą, tai dar savivaldybių muziejai prisijungs, bet kol kas turime, dirbam tą programą, rengiame 17 Nacionalinių ir valstybinių, tai iš šitų muziejų gali pilnai dalyvauti bet kokios srities žmonės.

I.K. Pasidalinkite prašau, kokiomis temomis vykdate veiklas praeitais ir šiais metais?

I11: Pavyzdžiui bus į Čekiją bus edukacijų tema, vyks, jo, po to prevencinio saugojimo į Prancūziją ir kitos dar dvi, tuojaus, kadangi yra daug, pati kartais pasimetu, jo, kad, gerai nuo pradžių. Tai sakiau, kad į Čekiją edukacija, dabar pati artimiausia stažuotė bus į Prancūziją ekspozicijų kūrimo patirtis, tada į Vašingtoną, čia rugsėji, rinkinių viešinimo patirtis bus ir Italijos stažuotė - rinkinių vadyba, tai tokios labai tikslingos, kaip sakyti, tikslingos temos, tai kai kur edukatoriai registruojasi, kai kur registruojasi parodų kuratoriai, kai kur rinkinių saugotojai, tai kai kur tokios labai aiškos yra temos. Ir iš tiesų, metai iš metų matome, kad kai kurios temos visada turi polėkio, pavyzdžiui,

ekspozicijų rengimas, tai visą laiką yra tas poreikis, kad tų mokymų trūksta. Ir dar kažką norėjau paminėti, pamiršau, pabėgo mintis, atsiprašau.

I.K. Viskas gerai, galėsime vėliau sugrįžti jei prisiminsite. Tai, norėčiau Jūsų paklausti, kaip šios programos kontekste yra suprantamos muziejininkų kompetencijos, kaip yra suprantama sąvoka „kompetencija“?

I11: Mhm, mhm, kompetencija, tai yra tam tikras, kaip pasakyti, įgūdis, atlikti tam tikrą specifikaciją, ir nežinai iš tikrųjų, kaip moksliskai čia galima, nemokslinis turbūt čia apibrėžimas ką aš pasakiau, bet plačiąja to žodžio prasme, kad tu praturtini savo, kaip sakant, profesines žinias tam tikrom, dar papildomom kompetencijom. Nežinau ar aš čia gerai pasakiau.

I.K. Tai ką Jūs minite, kaip įgūdžiai ar žinios, iš tiesų atitinka kompetencijų sampratą. Bet ką aš girdžiu, tai, kad šiame projekte kompetencijos kyla iš Jūsų surenkamų duomenų.

I11: Taip, visiškai iš duomenų, mes bandome atliepti būtent tuos poreikius ir megzti dialogą su pačiais muziejininkais, man atrodo, tai yra labai svarbu neužsidaryti tiesiog savo, žinai, tam tikram, nežinau, kabinete ir galvoti iš oro kažkokius tai dalykus, man atrodo, labai svarbu kalbėtis, mes tuo pačiu kalbame, mūsų muziejus pats yra labai didelis ir daug yra kolegų, mes kalbamės kokių dalykų reikia, pačių mokymų ir girdim, nes mes tuo pačiu siunčiame anketas įvertinti renginius ir susirenkam tikrai gerus vertinimus, kad kuo daugiau tokių mokymų tiesiog reikia, tokių profesinių, nes tokią programą, na mes tai labai džiaugiamės, kad tokia programa, nes tai reikalauja finansų, ta prasme, kiekvienas renginys kainuoja ir norisi kuo geriausius ekspertus kviesti, darytis atranką, daryti kokybiškus renginius ir matome, kad mes išpildom tą lūkestį, tai iš tiesų, kažkokio čia sudėtingo proceso nėra, tiesiog apsiklausi, kalbi, tuose pačiose renginiuose kalbi su muziejininkais, mes tą patį lektorių tinklą turime ir Kūrybinės jungtys moderuoja susitikimus, tai yra tas ryšys, nes kalbi su muziejininkų bendruomene ir girdi, kokie yra jų lūkesčiai, tai kažkokių kitokių *special* dalykų nėra.

I.K. Kaip manote, kaip šios programos kontekste atsispindi muziejų edukatorių kompetencijos?

I11: Kažkaip išskirtinai negalėčiau išskirti, tarsi labai panašiai, tiesiog mes irgi skiriame didelį dėmesį edukatoriams, nes praeitais metais buvo vykdoma edukatorių stovykla Klaipėdoje, rudenį buvo dviejų dienų toks renginys, ir šią tradiciją tęsiame toliau, ir šiais metais planuojame vėlgi rudeniop įgyvendinti Klaipėdoje antrąją edukatorių stovyklą. Kaip tik dabar su kolegėmis, tik prieš mums susitinkant, su kolegėmis turėjau online skambutį ir kalbėjome apie programą, ką galėtume kviestis, tai vat dabar, šiuo metu galvojam ir planuojam. Tuo pačiu, man atrodo, svarbu paminėti

svarbą ir, kad mes atsivežame ir užsienio ekspertus, kad tai nėra vien tikrai lokalūs žmonės, kad norime, sakau, kuo geresnę tą patirtį į Lietuvą atvežti, tai visada stengiamės pagalvoti ir apie užsienio ekspertus, planuoti iš anksto ir atsivežti juos, nes tikrai nėra taip paprasta. O taip pat, šiais metais turėsime ypatingą rezidencijų programą, kuri vyks Šliūpo muziejuje. Tai rezidencijų programa atlieps edukatorių poreikį, ten vyks trys rezidencijos birželį, liepą, rugpjūtį, skirtingom temom, ten aišku nebus daug žmonių, iki 15 kažkur tai, bet birželį vyks tokie pradedantiesiems edukatoriams, ten turės penkias dienas, bus ten rezidencija, turės tokius edukacinius užsiėmimus, *workshop'us*, ir patys jie kurs edukaciją, bendradarbiaudami kartu, bus tuo pačiu ir mentoriai, ta prasme, dirbs ir po to, liepą jau toksai *medium level'is* ir ten jau po to rugpjūtį *pro*, nu ta prasme, tai suskaidyta lygiais. Iš tikrųjų, ką noriu pasakyti, kad mes skiriame dėmesį edukatoriams, manom, kad tikrai tai yra svarbi sritis ir toje pačioje anketoje muziejininkai išskiria poreikį, kad nori daugiau tų paskaitų edukacijos temai atlikti, nes edukatoriai vis tiek muziejuose nemažai dirba ir svarbu ir vesti užsiėmimus kažkokius, naujus formatus įgyvendinti, pritraukti visokias auditorijas, tiek jaunos vaikus, jaunos žmones ar senjorus tuo pačius.

I.K. Galbūt dar galite patikslinti, ar edukatorių rezidencijoms temas taip pat siūlo Kūrybinės jungtys ar temas išrenkate taip pat pagal muziejininkų pateikiamus duomenis?

I11: Rezidencijas mes, Jono Šliūpo muziejus, yra padalinys Nacionalinio muziejaus, tai aš čia bendradarbiauju su kolegomis, bendradarbiaujant kartu su kolege, buvo jos pačios pasiūlytos temos, nes ji su edukacijom labai daug dirba, mato tam tikrų temų poreikį, tai tiesiog taip ir patvirtinam ir ta prasme, pasileisim čia tą kvietimą neužilgo.

I.K. Kaip manote, kokios mokymų temos yra aktualiausios šiuo metu muziejų edukatorių darbui?

I11: Muziejų edukatorių darbui, kokios yra aktualiausios, hmmm, galvoju dabar, gal darbas su skirtingom auditorijom vieną galėčiau tokį išskirti, tai prieinamumo tema, nu čia priklausomai nuo edukatorių, su kuo jie dirba. Šitos vyraujančios temos, kurias paminėjau, bet tikrai galima ir turbūt jų daugiau paminėti. Tvarumo tema labai aktuali, nes mes darėme metų pradžioje renginį apie tvarumą ir ten iš tiesų labai greitai užsiregistravo visi ir ką mes matom, kad tikrai labai greitai registruojasi ir tiesiog norim kuo daugiau įrašų padaryti, kad galėtų kuo daugiau žmonių pamatyti, kad atlikti visų poreikį.

I.K. Mano klausimai pasibaigė, bet galbūt norėtumėt kažkuo dar pasidalinti?

I11: Gal papildyti norėčiau iš tos, duoti pavyzdį gyvą, kad kaip pirmą kartą pasileidome mažosios MARTA pilotinį projektą, įsigyvendino renginys, ir pabaigoje vyko diskusija ir žmonės diskutavo,

ir po to jau renginio moderatorė paklausė žmonių, kad kaip jūs vertinate tą pirmą renginį, kokie įspūdžiai? Ir viena moteris, muziejininkė, sakė, kad: “aš buvau nusiteikusi labai skeptiškai, mane domino tikrai šita saugyklų dalis ir, aš galvoju ateisiu vien tik dėl saugyklų”, bet saugyklų reikėjo sulaukti, kitose dalyse reikėjo sudalyvauti, pavyzdžiui buvo gyvos improvizacijos edukacija, kur tikrai reikėjo ir improvizuoti ir visokias užduotis daryti ir tam tikrus žmones išvedė iš komforto zonos, nes ten reikia daryti viešai, prieš kitus, prieš grupę ir ji sako: “aš kai pabuvau visos dienos programoje labai džiaugiuosi ir pakeičiau nuomonę, nes mano tas skepticizmas buvo perdėtas ir aš labai džiaugiuosi, kad čia sudalyvavau, ir kolegoms rekomenduosiu ir kviesiu dalyvauti ir kitus”, tai man buvo labai didelis įvertinimas, kai žmogus tai nusiteikia ir taip atvirai pasidalina ir, kad mes tą nusiteikimą įveikėm ir žmogus pakeitė nuomonę. Tai man atrodo, kad daug muziejininkų, kurie turi didelę patirtį yra taip nusiteikę “ką aš čia sužinosiu, ką čia gali jie papasakoti”, bet iš tiesų šita programa yra labai turtinga ir man atrodo, kad joje gali dalyvauti bet kokio amžiaus žmonės, daug ką sužinoti ir skatina tokį žingeidumą, tai tiesiog tokie va įspūdžiai.

Priedas nr. 9*Interviu dalyvių sąvokų supratimas ir panaudojimas*

Sąvoka / kodas	Naudojama kaip:	Dažnumas
komunikacija	kaip kompetencija	2
komunikacija	kaip gebėjimas	1
emocinis raštingumas	kaip kompetencija	3
emocinis raštingumas	kaip savybė	2
kritinis mąstymas	kaip kompetencija	1
kritinis mąstymas	kaip savybė	1
pritaikymas	kaip kompetencija	2
auditorijos valdymas	kaip gebėjimas	4
auditorijos valdymas	kaip žinios	2
auditorijos valdymas	kaip kompetencija	1
darbas su informacija	kaip gebėjimas	2
darbas su informacija	kaip kompetencija	1
viešasis kalbėjimas	kaip kompetencija	4
iešasis kalbėjimas	kaip gebėjimas	1
gebėjimas spręsti problemas	kaip kompetencija	2
gebėjimas spręsti problemas	kaip gebėjimas	1
gebėjimas spręsti problemas	kaip savybė	1
gebėti bendradarbiauti	kaip gebėjimas	3

gebėti bendradarbiauti	kaip kompetencija	2
bendravimo įgūdžiai	kaip gebėjimas	2
bendravimo įgūdžiai	kaip kompetencija	2
laiko valdymas	kaip kompetencija	1
laiko valdymas	kaip gebėjimas	2
organizaciniai gebėjimai	kaip kompetencija	1
organizaciniai gebėjimai	kaip gebėjimas	1
prisitaikymas	kaip savybė	2
prisitaikymas	kaip gebėjimas	2
prisitaikymas	kaip kompetencija	1
žingeidumas	nepatikslinama	3
žingeidumas	kaip savybė	4
žingeidumas	kaip kompetencija	2
kūrybiškumas	kaip kompetencija	1
kūrybiškumas	kaip savybė	5
kūrybiškumas	nepatikslinama	1

Priedas nr. 10

„Eilutė po eilutės” kodavimo pavyzdys. Ištrauka iš I6 interviu transkripto.

Jūsų nuomone, koks yra edukatorių vaidmuo? Tai aš labiausiai juos apibūdinau, kaip tiltą, kaip jungtį tarp lankytojo ir tarp žmogaus, ir kitaip sakant, tarp muziejaus turinio ir visuomenės, ir, kad tas edukatorius yra kaip kultūros vertėjas, jis padeda įvairioms auditorijoms, t. y. vaikams, jaunimui, suaugusiems, socialiai pažeidžiamoms grupėms prasmingai patirti muziejų ir paveldą bei jį reflektuoti, tai yra kelti įvairius klausimus ir edukatoriaus veikla dažniau yra orientuojama ne į patį pažinimą, bet į aktyvų įsitraukimą, į dialogą, į kritinio mąstymo skatinimą, ir mes savo muziejų suvokiame, kaip atvirą, daugiabalsę erdvę, kur gali susitikti žmonės, idėjos ir be abejo menininkai lygiai taip pat, o edukatorius čia veikia kaip fasilitatorius, tai yra, jisai geba kurti edukacinę programą, kuri atliepia šiuolaikinės visuomenės poreikius, vertybes ir ugdymo principus.	edukatorius, kaip tarpininkas muziejaus pristatymas darbas su įvairiomis amžiaus grupėmis teigiamų patirčių suteikimas skatina aktyvų įsitraukimą kompetencijų ugdymas daugiabalsis muziejus edukatorius, kaip tarpininkas
---	--